

Sanna Hautanen

Mun elämä – vähän erilainen elämä

Autismin kirjon piiriin lukeutuvien nuorten aikuistumiseen ja
itsenäistymiseen liittyvät haasteet

Opinnäytetyö

Kevät 2014

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Sanna Hautanen

Työn nimi: Mun elämä – vähän erilainen elämä: Autismin kirjon piiriin lukeutuvien nuorten aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät haasteet

Ohjaaja: Kerttu Veikkola

Vuosi:	2014	Sivumäärä: 96	Liitteiden lukumäärä: 5
--------	------	---------------	-------------------------

Opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota ajankohtaista tietoa ja näkökulmia autismin kirjon piiriin lukeutuvien henkilöiden elämästä sekä heidän aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvistä ongelmista. Opinnäytetyön ja tutkimuksen toteutukseen ovat liittyneet olennaisesti Autismissäätiön Lakeuden toimipisteessä toteutetut Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä -ryhmät. Tutkimukseni oli toimintatutkimus. Suurin osa tutkimusaineistosta tuotettiin ryhmissä käytettyjen luovien- ja toiminnallisten menetelmien kautta. Muita hyödyntämiäni aineistonkeruumenetelmiä olivat havainnointi, kysely, tutkimuspäiväkirja sekä teemahaastattelu.

Tutkimuksen tarkoitukseni oli selvittää autismin kirjon piiriin lukeutuvien nuorten aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä haasteita. Ryhmien tavoitteena oli tuottaa tutkimusaineistoa sekä tuoda ryhmäläisten ääntä kuuluville, herättäen heissä samalla voimaantumisen tunteita. Tarkoituksena oli myös arvioida ryhmien onnistumista ja ryhmille asetettujen tavoitteiden täyttymistä. Tutkimuskysymykseni olivat: Mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat ovat autismin kirjon lukeutuville henkilöille haasteellisia? Mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat mietityttävät erityisesti autismin kirjon henkilöitä? Miten ryhmätoiminnan tavoitteet toteutuivat?

Tutkimustulosten mukaan autismin kirjon nuorten aikuistumisessa ja itsenäistymisessä haasteellisina koetut asiat liittyivät paljolti tavanomaiseen elämään ja asumiseen sekä niissä suoriutumiseen. Haasteellisina koettiin esimerkiksi rahankäyttöön, työelämään, koulutukseen sekä ihmissuhteisiin liittyviä asioita. Ryhmäläisiltä keräämässäni palautteessa, ryhmäläiset kertoivat tulleen mietineeksi aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä asioita. Ryhmät olivat tarjonneet tilaisuuden omien mielipiteiden ja näkemysten esille tuomiseen. Ryhmät koettiin hyödyllisinä ja ne aikaansaativat voimaantumisen tunteita. Johtopäätösteni mukaan kyseisille ryhmille olisi tarvetta myös jatkossa.

Avainsanat: Autismin kirjo, myöhäisnuoruus, itsenäistyminen, aikuistuminen, toimintakyky, voimaantuminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree programme in Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author: Sanna Hautanen

Title of thesis: My life – a different kind of life: Problems regarding growing up and becoming independent of persons within the autistic spectrum

Supervisor: Kerttu Veikkola

Year: 2014 Number of pages: 96 Number of appendices: 5

The purpose of this study was to provide current information and perspectives of the people within autism spectrum and their problems with growing up and becoming independent. The implementation of this thesis and research are substantially related to the groups called 'On the threshold of becoming adult and independent, which were realized on the premises of the Autism Foundation. The research was an action research. The most of the research material has been gathered by holding the group meetings. Other forms of gathering material were observation, inquiry, research diary and theme interview.

The target of this study was to determine challenges regarding growing up and becoming independent of young people who are diagnosed with an autistic disorder. The aim of the groups were to provide research material and make group members' voices heard, as well as to make them experience feelings of empowerment at the same time. It was also intended to assess the success of the groups and the fulfilling of the objectives set by the groups. The research questions were: Which issues related to adulthood and independence are challenging to the people within autistic spectrum disorders? Which kinds of issues in adulthood and independence are confusing to them? How were the goals of the group actualized?

The results showed that things that young people within autistic spectrum are considering challenging about growing up and becoming independent are mainly related to everyday life and housing, as well as managing with them. The most challenging issues were, for example, the use of money, employment, education, and human relations. By the feedback collected from the members of group, they reported that they have been thinking about the issues related to growing up and becoming independent. These groups had offered an opportunity to express personal opinions and views. These groups were also considered useful and they achieved the feelings of empowerment. As a conclusion, it can be stated that there would be a need of such groups also in the future.

Keywords: Autism spectrum, young adulthood, becoming independent, growing up, ability to function, empower

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
Käytetyt termit ja lyhenteet	7
1 JOHDANTO	9
2 TARKASTELUN KOHTEENA AUTISMIN KIRJO	10
2.1 Autismin kirjo ICD-10 tautiluokituksessa	10
2.2 Autismin kirjo syvemmän tarkastelun kautta avattuna.....	13
2.3 Autistinen ajattelu autismin kirjon ilmentymisen taustalla.....	15
3 NÄKÖKULMIA AUTISMIN KIRJOON.....	19
3.1 Toimintakyvyllinen näkökulma.....	19
3.2 Sosiaalinen näkökulma	21
3.3 Juridinen näkökulma	23
4 AUTISMIN KIRJO JA KUNTOUTUS	24
4.1 Diagnosointi ja diagnosoinnin tuomat mahdollisuudet.....	24
4.2 Yleisimpiä kuntoutusmenetelmiä.....	27
4.3 Autismikuntoutuksen yhteiskunnallinen merkitys	29
5 AIKUISTUMISEN JA ITSENÄISTYMISEN REALITEETTEJÄ	31
5.1 Nuoruus ikävaiheena	31
5.2 Aikuistuminen ja itsenäistyminen	33
6 AUTISMISÄÄTIÖ OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUKSEN YHTEISTYÖTAHONA.....	34
6.1 Autismisäätiö.....	34
6.2 Ryhmien jäsenet Autismisäätiön palveluiden piirissä	35
7 OPINNÄYTETYÖPROSESSI.....	37
7.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	38
7.2 Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa	39

7.3 Ryhmät mahdollisuuksien tarjoajina	40
7.3.1 Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä - ryhmät	41
7.3.2 Toiminnalliset ja luovat menetelmät tutkimuksen aineistonkeruumenetelminä ja ryhmien sisältönä.....	43
7.3.3 Palautteen kerääminen ryhmäläisiltä	52
7.4 Osallistavan havainnoinnin tulokset ja tutkimuspäiväkirja osana tutkimusmateriaalia	53
7.5 Autismisäätiön henkilökunta teemahaastattelun kohteena.....	54
7.6 Tutkimusaineiston käsittely ja tiedonsynty	55
7.7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	58
8 TUTKIMUSTULOKSET	62
8.1 Toimintatutkimuksen vaiheittainen eteneminen	62
8.2 Aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät haasteet ja autismin kirjon henkilöitä mietityttävät asiat	64
8.2.1 Asuminen, talouden hallinta ja - hoito	64
8.2.2 Ympäristön vaikutus, opiskelu ja työelämään siirtyminen	65
8.2.3 Ihmissuhteet ja vapaa-ajan vietto.....	66
8.2.4 Halu itsenäistyä.....	68
8.3 Ryhmille asetettujen tavoitteiden toteutuminen ja toimintatutkimuksen onnistuminen.....	69
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	72
10 POHDINTA	79
LÄHTEET	83
LIITTEET	91

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Autismin kirjon komorbiditeetin ilmentyminen.	14
Kuvio 2. Autistinen ajattelu autismin kirjon ilmentymisen taustalla.	15
Kuvio 3. Autistinen ajattelu osa-alueineen	17
Kuvio 4. Kuntoutuksen ja arvioinnin merkitys.....	27
Kuvio 5. Autismin kirjon piiriin lukeutuvien henkilöiden yhteiskunnalle aiheuttamat kustannukset heidän elinkaaren aikana	30
Taulukko 1. Käyttämäni aineistonkeruumenetelmät ja niiden käytön kohteet.	38
Taulukko 2. Tutkimustulokset taulukoituna.	78

Käytetyt termit ja lyhenteet

Autismin kirjo	Joukko neurobiologisia keskushermoston kehityshäiriöitä, joista osaan liittyy kehitysvammaisuutta ja osa ilmenee varsinaisen kehitysvamman ohella niin kutsuttuna liitännäisvammana. Kutsutaan myös nimellä autististen häiriöiden kirjo sekä autismspektri.
Autismin triadi	Ilmaisu siitä miten autismin kirjon tyypillisesti ilmentyy sosiaalisina vuorovaikutuksen häiriöinä, kommunikaatiohäiriöinä sekä poikkeavana ja rajoittuneena käytöksenä.
Autismspektri	Autismin kirjossa ja muissa sen sukuisissa häiriöissä ilmenevät yhtenäiset piirteet kuten vaikeudet kokonaisuuksien hahmottamisessa. Katso myös kohta autismin kirjo.
Autismisäätiö	Valtakunnallinen, yleishyödyllinen ja voittoa tavoittelematon asiantuntijaorganisaatio, joka tarjoaa palveluitaan nuorille ja aikuisille neuropsykiatrisen diagnoosin saaneille henkilöille, sekä heidän omaisilleen.
Autistinen ajattelu	Eli kontekstisokeus: sentraalinen koherenssin heikkous, toiminnanohjauksen vaikeudet, sosiaalisten tietojen ja taitojen puutteet sekä aistitoimintojen poikkeavuudet.
Autistinen henkilö	Tässä henkilö jolla on diagnosoitu jokin autismin kirjon oireyhtymien kokonaisuuksista tai jonka diagnoosi lukeutuu vahvasti autismin kirjon komorbiditeetin yhteyteen. Tavallisesti eri asiayhteyksissä henkilö jolla on diagnosoitu autismi.
Komorbiditeetti	Autismin kirjon monihäiriöisyys eli muiden sairauksien ja häiriöiden samanaikainen ilmentyminen autismin kanssa.
Neurotyypillinen henkilö	Henkilö jolla ei ole diagnosoitu autismin kirjoa.

Kuljen tietä, kuljen polkua mutkaistakin.

Menen sinne minne tie ja sen polut vievät minua.

Seikkailen omassa elämässäni mittaamattoman uteliaana.

Mitä minä löydän polkuni päästä lopulta?

(Voimarunot: Tie [Viitattu 15.1.2014].)

1 JOHDANTO

Nuoruus kehitystehtävineen luo haasteita nuoren, itsenäistymisen kynnyksellä olevan henkilön elämään. Edessä on itsenäistyminen ja lapsuudenkodista irrottautuminen; on esimerkiksi ymmärrettävä, etteivät vanhemmat voi elää ikuisesti, joten kotoa on joskus muutettava. Useilla meistä on vastassa iso, kenties jopa hieman pelottava maailma, täynnä uutta ja yllättävää – ehkä hieman vaikeaakin. Mutta mitä tapahtuu, kun nuoruuden kipuiluihin lisätään autismin kirjo ja autistinen ajattelu?

Autismin kirjo ilmentymineen, asettaa jo itsestään erilaisia ja eritasoisia haasteita. Osa kirjon ihmisistä tarvitseekin apua ja tukea läpi elämänsä, tuen luonteen eläessä ja muuttuessa vuosien varrella (Autismin kirjo 2011). Autistinen henkilö ymmärtää ja suhteuttaa asioita sekä ympäristöään poikkeavalla tavalla (Autism Spectrum Disorder, [viitattu 15.10.2013]). Näin ollen haasteellisia asioita voivat jo pelkästään olla arkipäiväiset asiat, kuten kaupassa tai pankissa asioiminen.

Keskityn tutkimuksessani autismin kirjon piiriin lukeutuvien nuorten elämään ja siihen liittyviin haasteisiin. Kiinteänä osana opinnäytetyöprosessiani toimii Aikuis-tumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä ryhmien pitäminen, niille asetettuine tavoitteineen. Tarkoituksena on selvittää, mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat esiintyvät haasteellisina autismin kirjon piiriin lukeutuvien henkilöiden elämässä. Tavoitteenani on myös saavuttaa ryhmille asetettuja tavoitteita. Tutkimuksessani tuon myös esille sitä, miksi kyseiset asiat voivat olla autistisille henkilöille haasteellisia ja mietityttäviä, ja miten ne ilmenevät heidän elämässään. Tavoitteenani on tuottaa käyttökelpoista ja ajankohtaista tietoa, tuoden näkyvyyttä autismin kirjon häiriöille ja sen tyypillisille oirekuville. Tarkoituksenani on myös keilla ja tuoda esille erilaisia ryhmissä käytettäviä työvälineitä.

Koen, että tuottamallani tiedolla on yhteiskunnallista merkitystä. Toivon sen lisä-vän kyseisen asiakasryhmän tunnistettavuutta ja huomioon ottamista niin yksilöiden välisessä kanssakäymisessä kuin palveluiden kehittämisessä. Toivon myös tuovani esille uusia ja mielenkiintoisia ryhmissä käytettäviä menetelmiä, sekä saavani ryhmäläisiä kokemaan voimaantumisen tunteita.

2 TARKASTELUN KOHTEENA AUTISMIN KIRJO

Tässä luvussa tulen avaamaan autismin kirjon käsitettä ja sen käsitteellistä monimuotoisuutta. Tarkastelen myös sen taustalla vaikuttavia asioita ja syvennyn autismin kirjon henkilön ajattelun erilaisuuteen. Keskityn opinnäytetyössäni autismin kirjon yleisimpiin ilmentymismuotoihin. Aiheeni rajaukseen ovat vaikuttaneet pitämiini ryhmiin osallistuneiden henkilöiden diagnostiset taustat. Joissain osin opinnäytetyötäni tulen tarkastelemaan autismin kirjon ilmentymistä kehitysvammaisuuden kautta tai sen rinnalla.

2.1 Autismin kirjo ICD-10 tautiluokituksessa

Autismin kirjo on joukko neurobiologisia keskushermoston kehityshäiriöitä, joista osaan liittyy kehitysvammaisuutta ja joista osa ilmentyy kehitysvammaisilla varsinaisen kehitysvamman lisänä. Autismiin kirjoon ei kuitenkaan aina liity automaattisesti kehitysvammaisuus. (ICD-10, 2010; Tammiranta 2013). Suomessa autismin kirjon monimuotoisuuden ja sen yleisimpien ilmentymien kuvaaminen pohjautuu useissa lähteissä Maailman terveysjärjestön (WHO:n) ICD-10 tautiluokitukseen (International classification of diseases), joka puolestaan tukeutuu DSM:ään (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) (Tallila 2013; Tammiranta 2013). ICD-10 - tautiluokituksia käytetään ensisijaisesti lääketieteellistä tilaa, kuten sairautta, vammaa tai häiriötä, luokiteltaessa. Se sijoittaa autistiset häiriöt mielen-terveyden ja käyttäytymisen häiriöiden lukuun, psyykkisten kehityksen häiriöiden alle. Psyykkisten kehityksen häiriöiden alla autistiset häiriöt sijoittuvat edelleen kuuluviksi laaja-alaisiin kehityshäiriöihin. Autismin kirjon olemusta kuvatessaan ICD-10 jaottelee autismin kirjoon kuuluvan erilaisia oireyhtymiä. Selkeimpinä luokituksessa erottuvina ja yleisesti tunnetuimpina erottuvat Autismi, Aspergerin oireyhtymä, Rettin oireyhtymä sekä Disintegratiivinen kehityshäiriö. Loput luokituksista, älylliseen kehitysvammaisuuteen ja kaavamaisiin liikkeisiin liittyvä hyperaktiivisuusoireyhtymä, muu lapsuusiän laaja-alainen kehityshäiriö sekä määrittelemättömän lapsuusiän laaja-alainen kehityshäiriö, kuvaavat autismin kirjavuutta, olemusta

ja jatkumoa. Seuraavaksi avaan muutaman tunnetuimmista autismin kirjon alle sijoittuvista diagnooseista. (ICD-10 2010.)

Lapsuusiän autismi ja epätyypillinen autismi. Autismin kirjon eri oireyhtymistä yleisin on lapsuusiän autismi. Se diagnosoidaan usein lapsuusiässä, noin 2-5 vuoden välillä. Autismi huomataan yleensä lapsen vuorovaikutustaitojen oppimisen ollessa poikkeavaa. Lapsi voi myös viihtyä tavanomaista enemmän yksin ja olla kiinnostunut erikoisista asioista, kuten leikkiauton pyörien pyörittämisestä. Tapana voi lisäksi olla esimerkiksi asioihin ja tekemiseen syvästi keskittyminen eli juuttuminen. (Lapsuusiän autismi 2007, 2, 5-6.)

Epätyypillisessä autismissa autismin alkamisikä voi olla myöhempi kuin lapsuusiän autismissa. Siinä kaikki autismille tyypilliset diagnostiset piirteet eivät välttämättä täyty. Epätyypillisen autismin diagnoosin saaneilla on usein taustalla jo kehitysvamma diagnoosi. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 99.) Autismi diagnoosia tehtäessä asioita, joihin kiinnitetään huomiota ja joita arvioidaan, ovat erityisesti kommunikointi, sosiaalinen kanssakäyminen sekä poikkeavat aistitoiminnot ja poikkeava käytös (Lapsuusiän autismi 2007, 2).

Aspergerin oireyhtymä. Aspergerin oireyhtymän tunnuspiirteet ovat paljolti autismin kaltaisia sekä hyvin yksilökohtaisesti ilmentyviä. Asperger- eli AS-henkilöt, kokevat ja ymmärtävät ympäristöään ja eri asioiden merkityksiä poikkeavalla tavalla. Heidän on vaikea hahmottaa kokonaisuuksia ja suunnitella toimintaansa. Toimintojen oppiminen ja opitun toiminnan siirtäminen käytäntöön ja eri ympäristöön voi myös viedä aikaa. Asioiden syys- seuraussuhteiden sekä hahmottamisen ollessa hankalaa, Asperger -henkilöille turvaa tuovat omaleimaiset rituaalit ja rutiinit. Tyypillistä heille ovat myös poikkeavat reagoititavat erilaisiin aistiärsykkeisiin sekä erityiset mielenkiinnon kohteet. Vaikeudet sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja toisen henkilön asemaan asettumisessa ovat myös olennainen osa Aspergerin oireyhtymään. (Ozonof, Dawson & McPartland 2008, 17–22.)

Selkeimmin Aspergerin oireyhtymän autismista erottaa Asperger henkilöiden normaali kielenkehitys ja kielelliset taidot (Ozonof ym 2008, 34–35). Erot autismiin nähden voivat olla hyvinkin pieniä. Amerikkalaiseen tautiluokitukseen DSM:n mukaan autismidiagnoosi asetetaan kuitenkin ennen aspergerin diagnoosia. Käytet-

tävissä on myös niin kutsuttu *hyvätasoisen autismin* käsite. Sitä käytetään kuvaamaan henkilöä, joka ei täytä kaikkia autismille tyypillisiä piirteitä ja jolle ei diagnosoita Aspergerin oireyhtymää. (Ozonof ym 2008,28–29,35-36.) Hyvänä esimerkkinä toimii Ludwig van Beethoven, jolla on epäilty olevan aspergerin oireyhtymä. Kuten Aspergerin oireyhtymälle tyypillistä, häntä kiinnosti lähes ja vain yksi asia – musiikki. Niinpä hän antoi elämänsä musiikille. Näin ollen autismi ja Aspergerin oireyhtymä voidaan myös nähdä vahvuuksina.

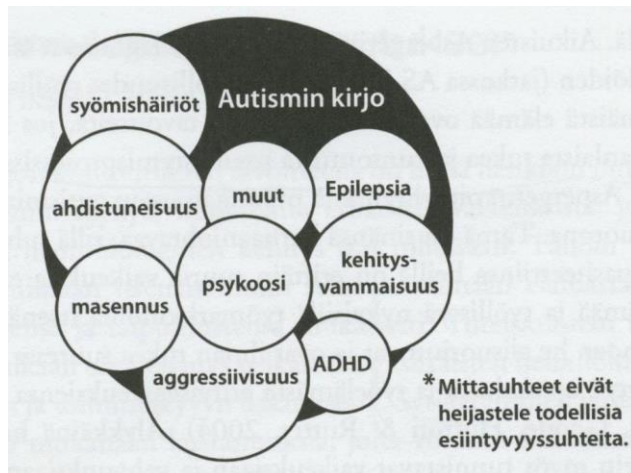
Rettin oireyhtymä. Rettin oireyhtymä on harvinainen, vain tytöillä ja naisilla ilmenevä neurologinen sairaus jossa lapsen kehitys alkaa taantumaan noin 0,5 - 3 vuoden iässä. Taantuminen on aluksi nopeaa ja etenee sen jälkeen vaiheittain. Siihen liittyvät kädentaitojen sekä opittujen kielellisten taitojen häviäminen. Myös motoriset taidot heikkenevät ja osalla Rett-henkilöistä taantuminen etenee aina liikuntakyvyn katoamiseen saakka. Rettin oireyhtymä aiheuttaakin usein monivammaisuutta. Lisäksi useilla Rett-henkilöillä esiintyy epilepsiaa. Muita tyypillisiä Rettin oireyhtymän kuuluvia oireita ovat heikot puheilmaisun taidot, jäsenten kankeus, hyperventilointi, selän ja selkärangan kierous eli skolioosi sekä käsimaneeerit eli stereotyyppiset käsien liikkeet kuten käsien yhteen hierominen. (Rettin oireyhtymä, [Viitattu 23.9.2013].)

Disintegratiivinen kehityshäiriö. Disintegratiivisessa kehityshäiriössä lapsen kehitys etenee normaalisti noin 3-4-vuoden ikään asti. Tämän jälkeen lapsen kehitys taantuu ja lapsen tila heikkenee. Seurauksena ovat niin fyysisten - kuin sosiaalisten taitojen heikentyminen. Tyypillisiä piirteitä ovat myös levottomuus ja ylivilkkaus. Noin vuoden kestävän taantumisen ja tilan heikkenemisen jälkeen tilanne pysähtyy ja päättyy autismia muistuttavaan tilaan. (Disintegratiivinen kehityshäiriö, [Viitattu 23.9.2013].) Disintegratiivinen kehityshäiriö liittyy myös aina kehitysvammaisuuteen (Kaski ym. 2012, 99).

2.2 Autismin kirjo syvemmän tarkastelun kautta avattuna

Noin 3 prosentilla väestöstämme on eriasteisia kehityshäiriöitä, oppimiseen liittyviä häiriöitä sekä neurologisia erityisvaikeuksia, joiden yhteyteen autismin kirjo häiriöt usein myös lasketaan (Arvio 2011a, 13; Kaski ym 2012, 21). Itse autismin kirjo esiintyvyys on noin 0,9 prosentilla väestöstä. Noin 0,2 prosentilla se on autistinen häiriö, jossa on lisänä kehitysvammaisuus, ja noin 0,7 %:lla se on autistinen häiriö ilman kehitysvammaisuutta (Autismin kirjo.) Esiintyessään kehitysvamman ohessa, autismin kirjo käsitetään olevan niin kutsuttu liitännäisvamma (Kaski ym 2012, 98). Tarkoitettaessa taas muiden sairauksien ja häiriöiden samanaikaista esiintymistä autismin kirjo yhteydessä, puhutaan autismin kirjo monihäiriöisyydestä. Tätä ilmentää käsite autismin kirjo komorbiditeetti, jota tuon esille kuviossa 1. Viitatessani henkilöön jolla on diagnosoitu jokin autismin kirjo oireyhtymien kokonaisuuksista tai jonka diagnoosi lukeutuu vahvasti autismin kirjo komorbiditeetin yhteyteen, käytän nimityksiä: autismin kirjoon lukeutuva henkilö tai autistinen henkilö. Puhuessani yleisesti henkilöistä tai henkilöistä autismin kirjo diagnoosien ulkopuolella, käytän nimitystä neurotyypillinen henkilö tai neurotyypilliset henkilöt.

Wariksen (2011) mukaan enemmistö autismin kirjo diagnoosin saaneista on miehiä; yhtä naista kohden kerrotaan oleva arvioltaan noin 4-11 miestä. Autismin kirjo tarkkoja taustasyitä ei tiedetä, mutta sen oirekokonaisuuden taustalla on arvioitu olevan perinnöllinen alttius yhdistettynä ulkoisiin tekijöihin, kuten synnytyksen yhteydessä esiintyviin komplikaatioihin (Arvio 2011b, 91–92). Se mitä sukujen perimässä kulkee voi kuitenkin ilmentyä usealla tavalla; esimerkiksi geneettiset autismia ilmentävät mekanismit voivat ilmentää myös Aspergerin oireyhtymää (Ozonof ym 2008, 66–67). Marja Matero (2006, 221) kuvaakin autismin kirjoa monimuotoisena oireyhtymänä, jonka yksilöllinen ilmentyminen on hyvin vaihtelevaa. Myös henkilön iän ja persoonallisuuden, sekä ympäristön vaikutuksessa syntyvien toiminta- ja käytösmallien on huomattu heijastuvan aina autismin kirjo ilmentymismuotoihin asti (Mantero 2006, 221; Arvio 2011b, 91–92).

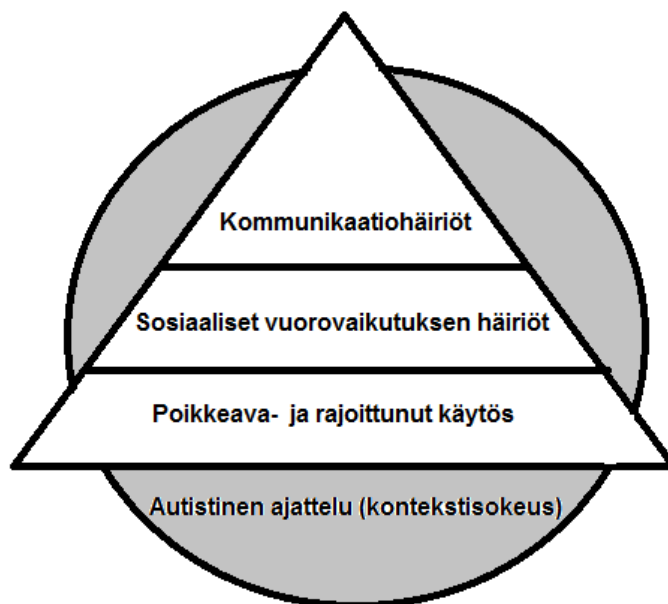
Kuvio 1. Autismin kirjon komorbiditeetin ilmentyminen. (Partanen 2010, 20).

Autismin kirjon monimuotoisuudesta huolimatta, autismin kirjon piiriin lukeutuvia henkilöitä yhdistävät tunnusomaiset piirteet. Näitä autismin kirjossa ja muissa autismin kirjon sukuisissa häiriöissä ilmeneviä yhtenäisiä ja tunnusomaisia piirteitä, autismin kirjon alajaoksia sekä liitännäisoireita, nimitetään autismisspektriä tai autismisspektrin häiriöiden oirekuvaksi. (Kaski ym 2012, 99–101; Autism Spectrum Disorder, [Viitattu 15.10.2013].) Suomessa käytössä oleva nimitys- autismin kirjo, on lähinnä vastine autismisspektri -nimitykselle. Kuvailtaessa autismin kirjoa, sen olemusta ja ilmentymistä (erittelemättä tarkemmin diagnooseja) sitä tarkastellaan tavanomaisesti kolmen osa-alueen kautta. Esimerkiksi Partanen (2010, 26–27) mukaan autismin kirjon nähdään ilmentyvän sosiaalisina vuorovaikutuksen häiriöinä, kommunikaatiohäiriöinä sekä poikkeavana ja rajoittuneena käytöksenä. Kuvattaessa autismin kirjon ilmentymistä näiden osa-alueiden kautta puhutaan Partanen (emt) mukaan autismin triadista.

Autismin kirjon lopullista todellisuutta ilmentävät kuitenkin aina yksilöllinen kehitys ja autistinen ajattelu sekä ulospäinkin näkyvä, poikkeava ja rajoittunut käyttäytyminen. Autismin kirjon henkilö voi siis olla esimerkiksi ympärivuorokautisesti tukea tarvitseva kehitysvammainen henkilö tai lahjakas yliopisto-opiskelija, joka tarvitsee kuitenkin tukea arkisissa asioissa, kuten siivoamisessa sekä töiden hakemisessa (Partanen 2010, 24–25, 26–27; Tallila 2013; Tammiranta 2013). Avaan seuraavaksi enemmän autistisista ajattelua ja sen suhdetta siihen millä osa-alueilla autismin kirjo yleensä ilmentyy.

2.3 Autistinen ajattelu autismin kirjon ilmentymisen taustalla

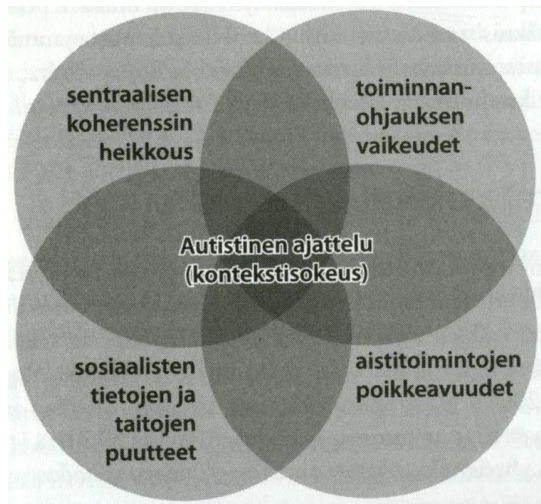
Monille meistä asioiden tarkastelu useista eri näkökulmista on luonnollista. Osaamme ottaa huomioon muiden mielipiteitä ja ymmärrämme, että ystävämme voivat olla asioista eri mieltä. Pystymme tekemään asioita samalla tavoin, vaikka toimintaympäristömme vaihtuisi ja ympärillämme olisi tavanomaista enemmän me-lua. Autismin kirjon häiriön piiriin lukeutuvilla henkilöillä edellä mainitut asiat voivat olla osin jopa täysin mahdottomia. Syynä tähän on kontekstisokeus, jona autistista ajattelua usein kuvataan. Kuviossa 2 havainnollistan edeltävässä kappaleessakin mainittujen autismin triadiksi kutsuttujen, autismin kirjon ilmentymistä kuvaavien ominaisuuksien taustalla vaikuttavia syitä eli autistista ajattelua (kontekstisokeut-ta). Se miten, autismin kirjo loppujen lopuksi ilmenee, on hyvin tapaus ja yksilö-kohtaista. Tässä vaiheessa ei ole olennaista syventyä siihen, miten autismin kirjo ilmenee näillä triadin osa-alueilla. Se miten autismin kirjo ilmenee, nousee seu-raavaksi esille käsitellessäni autistisista ajattelua ja siitä aiheutuvia asioita. Autis-min kirjon ilmentymistä kuvaavat myös osakseen saamani tutkimustulokset kappalaessa 8.2 sekä tekemäni havainnot kappaleessa 9.

Kuvio 2. Autistinen ajattelu autismin kirjon ilmentymisen taustalla.

Autistinen ajattelu ilmenee olennaisten asioiden ja toimintaympäristön mahdollisuuksien sekä kokonaisuuksien hyödyntämisen ja löytämisen vaikeuksina. Myös oman toiminnan mukauttaminen tilanteeseen sopivaksi voi tuottaa ongelmia. Edellä mainitut vaikeudet ja ongelmat voidaan liittää niin yksilön toimintakykyyn, eri toimintojen välisiin suhteisiin, ajan suhteuttamiseen ja hahmottamiseen, erilaisiin tilanteisiin ja paikkoihin sekä toimijoihin, kuten ihmisten välisiin suhteisiin. (Kerola & Kujanpää 123, 127–128; Partanen 2010, 20, 23, 27–28, 38–42.) Näin ollen autistinen ajattelu on autismin kirjoon lukeutuvan henkilön toiminnan ja tekojen perusta.

Autistisen ajattelun eli kontekstisokeuden kuvataan muodostuvan neljästä eri osa-alueesta: sentraalisen koherenssin heikkous, toiminnan ohjauksen vaikeudet, sosiaalisten tietojen ja taitojen puutteet sekä aistitoimintojen poikkeavuudet. Osa-alueiden erottaminen toisistaan on vaikeaa, sillä autistisessa ajattelussa useat asiat nivoutuvat toisiinsa. Kuviossa 3 tuon esille autistisen ajattelun osa-alueet ja niiden nivoutuneisuuden. Myös osien nivoutuneisuus ja eri osa-alueilla ilmentyvien vaikeuksien tasot vaihtelevat paljolti persoonan mukaan (Partanen 2010, 28–42; Tallila 2013; Tammiranta 2013). Vaikka vaihtelu on suurta ja ongelmat eri tasoilla ilmentyvät eritavoin, kontekstisokeus ei ole ainoastaan autismin kirjoon henkilöihin liitettävä ominaisuus. Toiminnanohjauksellisia vaikeuksia voi toki esiintyä esimerkiksi myös neurotyypillisillä ihmisillä. Se milloin kysymykseen tulee autistinen henkilö, on sidoksissa esiintyvien vaikeuksien määrään ja niiden laajuuteen. Jos henkilöllä ilmenee esimerkiksi aistien yli- ja aliherkkyyksiä, puutteita sosiaalisissa tiedoissa ja taidoissa sekä erilaisten kokonaisuuksien hahmottamisen vaikeuksia eli sentraalisen koherenssin heikkoutta – saadaan vahvoja viitteitä autistisesta ajattelusta. Kyseisten asioiden kasautumisen kautta saadaan puolestaan viitteitä autismin triadista eli siitä, millä osa-alueilla autismin kirjo yleensä ilmenee. (Partanen 2010, 38; Tallila 2013; Tammiranta 2013.) Seuraavaksi avaan autistisen ajattelun osa-alueita ja ilmentymistä.

Kuvio 3. Autistinen ajattelu osa-alueineen (Partanen 2010, 28).

Sentraalisen koherenssin heikkous. Autistisilla henkilöillä ilmenee usein ongelmia eri kokonaisuuksien ja niiden osien hahmottamisessa, eli sentraalisen koherenssin heikkoutta. Heille tyypillistä on huomion kiinnittyminen pieniin, joskus jopa epäolennaisiin asioihin. Tavanomaisia piirteitä voivat myös olla joidenkin tiettyjen ja tuttujen yksityiskohtien huomioiminen. (Kerola & Kujanpää 2009, 23,115–116; Partanen 2010, 29.) Näin ollen, olennaisten asioiden löytäminen esimerkiksi usean henkilön keskustelun sisällöstä voi olla haasteellista. Toisena esimerkkinä mainittakoon, että maisemakuvaa tarkastellessaan autistinen henkilö voi kiinnittää huomionsa yhteen ja tiettyyn taloon, jolloin kaikki muu kuvassa oleva jää huomiotta.

Sosiaalisten tietojen ja taitojen puutteet. Ongelmat sosiaalisissa suhteissa ovat autistisille henkilöille tavanomaisia. Autistisen henkilön voi olla esimerkiksi vaikeaa ymmärtää yhteisesti sovittuja, sanattomia pelisääntöjä. Hänen voi olla vaikeaa huomata keskustelukumppaninsa keskusteluun kyllästymistä. Syynä tähän ovat taustalla vaikuttavat ongelmat ja vajavuudet sosiaalisissa tiedoissa ja -taidoissa; autistisen henkilön on vaikeaa ymmärtää muiden ihmisten ajattelun erilaisuutta, sillä heidän on vaikeaa asettautua toisen ihmisen asemaan ja ymmärtää muiden aikomuksia, tietoja ja näkökulmia. Näin ollen myös sosiaalisten taitojen oppiminen on hidasta ja aikaa vievää. Sosiaalisten tietojen ja taitojen puutteita nimitetään, ja on ennen nimitetty, myös mielenteorian puutteina tai mielen sokeutena. (Kerola & Kujanpää 2009, 39–42 ;Partanen 2010, 30–32.)

Aistitoimintojen poikkeavuudet. Autistisen henkilön reagoitavat erilaisiin aistiärsykkeisiin eroavat neurotyypillisen henkilön reagoitavoista. Kirjon henkilöille ovat tyypillisiä aistien yli- ja aliherkkyydet. Aistien ollessa yliherkkiä autistinen henkilö reagoi herkästi esimerkiksi erilaisiin ääniin, hajuihin ja tuntemuksiin. Aistien ollessa heikkoja tai puutteellisia, autistinen henkilö hakee aistikokemuksia ja aistiärsykeitä. Hän voi esimerkiksi äännähdellä toistuvasti, haistella esineitä tai lyödä itseään. (Kerola & Kujanpää 2009, 101–109; Partanen 2010 33–34.) Autistisen henkilön voi myös olla vaikeaa erottaa toisistaan samanaikaisesti tulevia erilaisia aistimuksia kuten ympärillä soivaa musiikkia ja televisio-ohjelmasta syntyviä aistiärsykeitä. Näin ollen aisti yli- ja aliherkkyydet voivat vaikuttaa aina kokonaisuuk-sien hahmottamiseen saakka, lisäten sentraalisen koherenssin heikkoutta. (Kerola & Kujanpää 2009, 115–116.) Lisäksi voidaan todeta, että autismin kirjon henkilöi-den poikkeavan käytöksen syinä ovat joissain tapauksissa heidän erilaiset rea-goititapansa (Kerola & Kujanpää 2009, 97, 101–111; Partanen 2010 33–34).

Toiminnanohjauksen vaikeudet. Autismiin kirjon henkilöillä eksekutiiviset eli toi-minnan ohjaukseen liittyvät vaikeudet ovat yleisiä. Tämä tarkoittaa vaikeuksia asi-oiden suunnittelussa, ennakkoinnissa, ajanhallinnassa sekä erilaisten syiden ja seurausten ymmärtämisessä. Autistinen henkilö tarvitseekin usein tukea toiminnan aloittamisessa ja vaiheesta toiseen siirtyessään. Osatakseen ja voidakseen toimia erilaisissa tilanteissa, kuten peseytymisessä, hänen on luotava toiminnalle struk-tuuri eli tietty ja tuttu toimintajärjestys. Toiminnan on siis tultava tutuksi ja auto-maattiseksi. Näin sen suorittaminen voi onnistua viiveittä. Tämän vuoksi uudet tilanteet ja tutun toiminnan siirtäminen vieraaseen ympäristöön voivat tuottaa on-gelmia. (Kerola & Kujanpää 2009, 116–120; Partanen 2010, 36–38.)

Toiminnanohjausta hankaloittavat edelleen sentraalisen koherenssin heikkous, aistiherkkyydet sekä ongelmat sosiaalisessa kanssakäymisessä. Heikon sentraali-sen koherenssin vuoksi autistisen henkilön voi olla vaikeaa ymmärtää asioiden välisiä suhteita, kuten sitä missä järjestyksessä asiat etenevät esimerkiksi kaupas-sa käymisessä. Aistiherkkyydet, kuten ääniarkuus, voivat taas haitata jonkin toi-minnan, kuten kaupassa asioimisen suorittamista. Sosiaalisten kanssakäymisen vaikeuksien vuoksi, autistisen henkilön voi olla esimerkiksi vaikeaa ymmärtää muiden ihmisten aikeita. (Partanen 2010, 37.)

3 NÄKÖKULMIA AUTISMIN KIRJOON

Tuodakseni esiin autismin kirjon moniulotteisuutta, ilmentymistä sekä sen vaikutavuutta ja näkyvyyttä yksilön elämän useilla osa-alueilla, keskityn tarkastelemaan autismin kirjoa eri näkökulmien kautta. Tuomalla esiin eri näkökulmia, haluan myös korostaa sitä, miten ne näkyvät ja vaikuttavat juuri autismin kirjon piiriin lukeutuvan yksilön elämässä. Eri näkökulmien ja merkityksien huomioiminen ja ymmärtäminen ovat tärkeitä esimerkiksi Sosiaalialan koulutusohjelman, sosionomi (AMK) - tutkinnon ydin kompetenssien kannalta (Esitys sosionomi, 2010). Kompetenssit tarkoittavat valmiuksia, kykyjä, taitoja sekä ominaisuuksia suoriutua tietyistä tehtävistä.

3.1 Toimintakyvyllinen näkökulma

Toimintakyvyllä tarkoitetaan kykyä selviytyä jokapäiväisen elämän toimista omassa elinympäristössään. Toimintakyvyn nähdään olevan henkilökohtainen kokemus, jota voidaan tarkastella voimavaralähtöisesti, yksilökohtaisten puuttuvien tai heikkojen toimintaedellytyksien kautta eli toiminnassa ilmentyvien vajeiden kautta. Määriteltäessä esimerkiksi autistisen henkilön toimintakykyä ja toimintarajoitteita, hänen elämässään nähdään olevan toimintaa rajoittavia tekijöitä sekä toimintakyvyn vajavuuksia tai -rajoitteita. Toiminnassa olevien vajeiden näkökulmasta katsottuna autistisen henkilön toimintakyvyn eri osa alueet eivät ole riittävän vahvoja tiettyjen tilanteiden tai tietyn ympäristön kannalta. Asiaa voimavaralähtöisesti tarkasteltuna voidaan nähdä se, etteivät ympäristön puitteet ole hänen toimintakykynsä kanssa samalla tasolla. (Partanen 2010, 43–47; Laine [Viitattu 17.10.2013]; Tallila 2013; Tammiranta 2013.)

WHO:n julkaisut ICD-10 ja ICF täydentävät tosiaan ja auttavat muodostamaan yksilöstä kokonaisvaltaista kuvaa. ICD-10:n tarkastellessa diagnooseja ja katsoessa kehitysvammaisuutta enemmän lääketieteellisestä näkökulmasta, keskittyy WHO:n julkaisema ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) määrittelemään toimintakykyä ja toimintarajoitteita ICD-10:ssä asetettujen

diagnoosien tai diagnoosien vaikuttavuuksien kautta. ICF-mallin (2004) mukaan toimintakyky voidaan jakaa koostuvan tietyistä osa-alueista: ruumiin ja kehon toiminnoista, kuten aistitoiminnoista ja aineenvaihdunnasta, ruumiin rakenteesta, kuten hermojärjestelmästä ja sukupuolielimistä, suorituksista ja osallistumisesta, kuten kommunikoinnista ja muiden kanssa tekemisissä olemisesta, sekä ympäristötötekijöistä, kuten ympäristön asenteista ja sen tarjoamasta tuesta.

Jotta toimintakyvystä saatu kuva välittyy mahdollisimman oikeaksi, esimerkiksi kuntoutus- ja palvelutarpeita suunniteltaessa, yksilön toimintakyvyn ulottuvuudet eri osa-alueilla on hyvä huomioida: fyysinen toimintakyky käsittää yksilön kyvyn suoriutua fyysisesti esimerkiksi peseytymisestä ja syömisestä. Kognitiivinen (älyllinen) toimintakyky käsittää muun muassa oppimiseen ja toiminnanohjaukseen liittyviä kykyjä ja taitoja. Psyykinen toimintakyky liittyy yksilön elämänhallintaan kuten mielenterveyteen ja haasteista selviytymiseen. Sosiaalinen toimintakyky käsittää puolestaan yksilön kykyä olla ja toimia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Partanen 2010, 43–44; Rajaniemi & Seppälä 2012b; Laine [Viitattu 17.10.2013]; Seppälä [Viitattu 17.10.2013].) Myös ympäristön huomioiminen on tärkeää, sillä asuinympäristöön ja ympäristöön liittyvät tekijät vaikuttavat olennaisesti yksilön toimintakykyyn. Niin fyysinen kuin sosiaalinen ympäristö vaikuttavat toimintakyvyn osatekijöihin yleensä joko toimintakykyä estävästi tai edistävästi. (Kaski ym 2012,15; Rajaniemi & Seppälä 2012b). Esimerkiksi pyörätuolilla kulkevan henkilön elämä hissittömän kerrostalon ylimmässä kerroksessa ei ole mahdollista.

Autismisäätiön henkilökunnan (Tallila 2013; Tammiranta 2013) kanssa keskustellessani, esiin nousi toimintakyvyllisen näkökulman tärkeys. He painottivat sitä, että on tärkeää tiedostaa niin kehitysvammaisuuden kuin autismin kirjon monitasoinen ilmentyminen. Nykyaikana yksilöitä ei niinkään luokitella esimerkiksi lievästi tai vaikeasti kehitysvammaisiin. Luokittelua tärkeämpää on keskittyä ja pohjata näkemyksiään henkilön toimintakykyyn ja toiminnanohjaukseen. Ja kuten Autismisäätiön lakeuden toimipisteen ohjaaja, Marjo Tallila (2013) asiaa kuvaa:

--- että jokainen otetaan omana itsenäsä, ja lähdetään tavallaan sitten perkaamaan sitä, mitkä asiat tälle ihmiselle olis hyvät ja mitkä tukis hänen kehittymistensä.

3.2 Sosiaalinen näkökulma

Sosiaalisen mallin mukaan niin vammaisuutta kuin autismin kirjoa, määrittelevät paljolti ympäristö ja ympäristössä vallitsevat asenteet. Sosiaalinen näkökulman kautta korostuvat yksilölliset syyt, jotka asettavat yksilöitä eriarvoisiin asemiin. Pohjimmiltaan sosiaalinen näkökulma kuitenkin pyrkii suhtautumaan kaikkiin tasa-arvoisina yksilöinä ja ajamaan tasa-arvoisuuden toteutumista muun muassa vammaispoliittisin keinoin. (Rajaniemi & Seppälä 2012a). Edeltävään hyvin sopien, Punkbändi Pertti Kurikan Nimipäivien basisti, Sami Helle (Laitinen 2012, 14) toteaa:

Meitä koulutetaan ja koulutetaan ja väitetään, että on työtä, muttei olekaan. Minä olen kylmäkkö ja lastentarha-avustaja, mutta kun kysyn työpaikkaa, puhelin kilahtaa kiinni kun kerron, että olen kehitysvammainen.

Sosiaalisen näkökulman pyrkimysten voidaan nähdä vaikuttavan esimerkiksi Suomen perustuslaissa (L11.6.1999/731), jossa 6 §:n mukaan kaikki ihmiset ovat lain edessä yhdenarvoisia, eikä ketään tule asettaa eriävään asemaan esimerkiksi vammaisuuden vuoksi. Perustuslain 19.1 § turvaa kaikille oikeuden välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon. 19.3 § puolestaan velvoittaa turvaamaan jokaiselle riittävät sosiaalipalvelut, niin että jokainen voi toimia yhteiskuntamme täysvaltaisena jäsenenä.

Ahponen (2008, 27–28) tarkastelee vaikeavammaisten nuorten itsenäistymisestä koskevassa tutkimuksessaan sosiaalista näkökulmaa vammaiskäsityksen kautta. Nostan Ahposen näkökulmaa esille, sillä hän kuvaa mielestäni hyvin sitä, miten erilaisuus voidaan yhteiskunnassamme kokea. Käsitteenä erilaisuus liittyy olennaisesti sosiaalisen näkökulman käsitteeseen. Ahposen (2008, 27–28) mukaan vammaisuudesta aiheutuva toiminnan vajavuus ja siitä aiheutuvat haitat ovat aina sidoksissa kulloisenkin ympäristön kanssa. Hän näkee ympäristön ja yhteiskunnan vammaisuutta tuottavina elementteinä. Eli hänen mukaansa niin ympäristön fyysiset esteet, kuten kulkemisen esteet, kuin sosiaaliset tekijät, kuten ihmisten asenteet ja ennakko-oletukset, tuottavat vammaisuutta. Näin ollen, vammaisuus määräytyy siten, miten yksilö nähdään suhteessa muuhun yhteiskuntaan ja mitä esteitä ympäristö asettaa hänen toiminnalleen.

Ahphonen (2008, 29) kuvaa myös sitä, miten sosiaalinen malli ei kuitenkaan aina huomioi yksilöllisiä ominaisuuksia, jotka estävät yksilöä elämästä tavanomaista elämää: ”Sosiaalinenkaan malli ei anna ratkaisua silloin, kun ympäristö tukee selviytymistä mutta vammaisuus estää normaalin elämän.” Lausahduksen merkitys voitaneen rinnastaa myös autistisen henkilön ongelmiin; kuvitellaan tilanne jossa ryhmä nuoria haluaa tutustua autistiseen henkilöön, mutta henkilö ei kuitenkaan tule ymmärtäneeksi muiden aikeita ja poistuu pettyneenä paikalta. Nuoret jäävät ihmettelemään henkilön poistumista. Samankaltaisen tilanne voi toistua myös Kelan hakemuslomakkeiden kanssa: ”Ota valmiiksi tulostettu lomake mukaan toimistosi, täytä ja palauta.” Miten etuuden haku voi kuitenkaan edetä, jos lomakkeessa kysyttyjä asioita on vaikeaa hahmottaa, saatikaan saada edes kuvailtua lomakkeelle?

Tärkeänä ja keskeisenä käsitteenä sosiaalisen näkökulman yhteydessä toimivat myös inklusion ja integraation käsitteet. Inklusiossa yksilöitä, kuten autismin kirjon oireyhtymän piiriin lukeutuvia henkilöitä, osallistetaan erilaisiin tehtäviin osana yhteiskuntaa. Onnistuneen inklusion tuloksena syntyy hyväksyntää, tasavertaisuutta sekä toimivia ihmissuhteita. Integraatiossa puolestaan rakennetaan yhteiskuntaa joissa kaikki yksilöt voivat elää ilman erottelua ja syrjintää. (Kaski ym 2012, 148, 151–152.)

Inklusion ja integraation tarkoituksena voidaan ajatella olevan yhteisöllisyyden ja hyvän luominen. Jotta inklusio ja integraatio voivat tuottaa haluttua tulosta, tulisi yksilöiden erilaisuuteen kiinnittää enemmän huomiota. Kyseiseen asiaan viittaa esimerkiksi kehitysvammaliiton erityissuunnittelija Marika Ahlsten sosiaalialan ammatti- ja edunvalvonta lehdessä, Talentiassa. Hänen mielestään kehitysvammaisten ihmisten työllistymistä tukemaan tarvitaan ennakkoluulottomuuden lisäksi parempia tilaisuuksia ja mahdollisuuksia työssä toimimiseen. Hänen mukaansa esimerkiksi kehitysvammaisille tavanomainen, lain perustein järjestettävä avotyötoiminta, tavallaan syrjii kehitysvammaisia etenemään työssään; heidät nähdään kuuluvan harvoin tavanomaisen palkkatyön piiriin. Ahlsten myöntää tulevaisuudessa olevan tarpeen alan ammattilaisille, jotka tukevat kehitysvammaisia rakentamaan oman näköistään ja itselleen mielekäästä elämää. (Jaakkola 2012, 20–21.)

3.3 Juridinen näkökulma

Laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (L 3.4.1987/380) vammaisella henkilöllä tarkoitetaan: ”--- henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista.” Laki (L 3.4.1987/380) velvoittaa kuntaa järjestämään kuljetus ja asumispalvelua, jos henkilön tavanomaisista ja jokapäiväisistä elämän toiminnoista selviytyminen on vamman tai sairauden vuoksi kiinni juuri kyseisistä palveluista.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (L 23.6.1977/519) huomioi niin yksilöllisiä toiminnan rajoitteita, kuin ympäristön asettamia vaatimuksia ja rajoituksia. Sen tarkoituksena on turvata ja edistää kehitysvammaisen henkilön yhteiskuntaan sopeutumista ja suoriutumista päivittäisissä toimissaan. Lisäksi kyseisen lain tarkoituksen on turvata kehitysvammaisen omintakeista toimeentuloa sekä heille välttämättömien hoidollisten ja huolenpidollisten tukien saantia. Esimerkkejä kehitysvammaisten erityishuoltolain mukaisista palveluista ovat työtoiminnan ja asumisen järjestäminen, joita myös autistisen henkilöt saavat hieman tilanteesta riippuen.

Autismin kirjon piiriin lukeutuville henkilöille ei ole olemassa omaa lakia. Heidän saamansa palvelut ja erilaiset etuudet tulevat pitkälti vammaispalvelulakien kautta. Tämän seurauksena diagnoosien merkitys palvelujen ja tukien saamisen kannalta korostuu entisestään, vaikka toimintakyvylisen ja sosiaalisen näkökulman nähdään saaneen tilaa nyky-yhteiskuntamme katsontatavoissa (Repo 2006,12; Tallila 2013; Tammiranta 2013). Edellä mainituissa laeissa näkökulman voi nähdä pohjautuvan paljolti toimintakyvyliseen näkökulmaan, mutta tavallaan myös sosiaaliin näkökulmaan. Autismisäätiön asiantuntijoiden Tallilan (2013) ja Tammirantan (2013) mukaan lopullisen päätöksen teon yhteydessä annetuilla diagnooseilla on kuitenkin yllättävän paljon valtaa ja voimaa – etenkin jos tuki- ja palvelumuodoista on säästettävä. He eivät katsoisi pahalla, jos toimintakyvyliselle ja sosiaaliselle näkökulmalle annettaisiin vielä nykyistä enemmän jalansijaa.

4 AUTISMIN KIRJO JA KUNTOUTUS

Tässä luvussa tulen käsittelemään kuntoutusta ja tarkemmin myös autismikuntoutusta ja sen merkitystä. Näen kuntoutuksella olevan merkitystä yksilön toimintakyvyn ja elämänhallinnan kannalta. Koen sen liittyvän olennaisesti myös autismin kirjon nuorten aikuistumiseen ja itsenäistymiseen.

Autismin kirjon henkilöiden tuen ja kuntoutuksen tarve on hyvin vaihtelevaa, kuten autismin kirjon ilmentyminen jo itsessään. Yksilöiden tarvitsema ja saama tuki sekä palvelutarpeet riippuvat usein autismin laajuudesta ja sen ilmentymismuodoista. Totuus on kuitenkin se, että osa autismin kirjon henkilöistä tarvitsee tukea ja kuntoutusta elämän eri osa-alueilla läpi elämänsä. Vain tuen ja kuntoutuksen luonne ja määrä muuttuvat vuosien varrella. (”Aukes” 2009a, 5,10; Tallila 2013; Tammiranta 2013.) Esimerkiksi kasvatuksellinen kuntoutus voi jatkua autistisen henkilön lapsuudesta aina hänen itsenäistymiseensä saakka (Kerola & Kujanpää 2009, 232).

Kuntoutuksen tavoitteena on tukea yksilöä rakentamaan itselleen ikätasoaan vastaava elämäntapa. Näin ollen kuntoutuksellisten tavoitteiden on hyvä muuttua yksilön varttuessa ja edetessä elämässään eteenpäin. Kuntoutuksen näkökulmasta tärkeää olisi tukea ja harjoitella juuri niitä taitoja ja valmiuksia joita yksilö tarvitsee sen hetkisessä elämässään selviytyäkseen, eli ollakseen toimintakykyinen. Tarkoituksena on lieventää ja poistaa toiminnan esteitä. (Lampinen 2007, 63, 65,68–69.) Kuntoutuksen tavoitteena voidaan käsittää siis olevan yksilön kokonaisvaltaisen elämänhallinnan tukeminen, sillä elämänhallinnalla tarkoitetaan juuri yksilöllä olemassa olevia keinoja ja taitoja selviytyä ja tulla toimeen erilaisissa tilanteissa (Lampinen 2007, 136,142–143).

4.1 Diagnosointi ja diagnosoinnin tuomat mahdollisuudet

Autismi ilmenee ja sitä arvioidaan pääosin käyttäytymisen perusteella. Diagnoosia tehtäessä yksilön kehitystä ja käyttäytymistä tarkastellaan laaja-alaisesti kehityksessä ja käytöksessä tapahtuneet muutokset huomioiden. Diagnosoinnissa läsnä

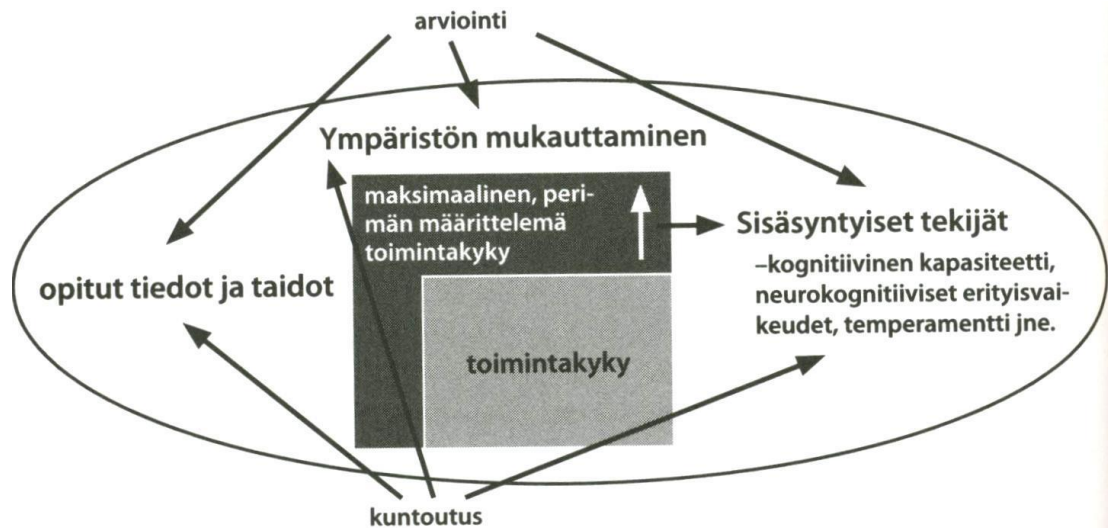
ovat alan ammattilaiset ja heidän apunaan toimivat erilaiset arviointimenetelmät. Myös kuntoutus- ja opetusmenetelmät voivat tukea diagnosointia. Luotettava autismediagnoosi voidaan tehdä parhaimmillaan lapsen ollessa vasta 1,5 -vuotias. (Mantero 2006, 221; Kaski ym 2012, 99; Autism Spectrum Disorder, [viitattu 15.10.2013].)

Autismin kirjon monimuotoisuuden vuoksi sen diagnosointi ja kuntoutus voivat olla välillä hyvin haasteellista. Autismin kirjo jo itsessään luo haasteita elämään, joita esimerkiksi muut sairaudet ja häiriöt voivat lisätä. Tällöin raja autismin kirjon sekä muiden häiriöiden ja sairauksien välillä voi jäädä häilyväksi. Vaikeutena voi olla erottaa, mikä on autismin kirjosta ja mikä muusta häiriöstä tai sairaudesta johtuvaa (Autismin kirjo). Puhutaan komordibiteetistä (joita olen kuvannut kappaleessa 2.2. ja kuviossa 1) ja sen tuomista ongelmista. Lisäksi autismin kirjon esiintyminen liitännäisvammana kehitysvammaisuuden ohessa tuo omat haasteensa (Kaski ym 2012, 98). Kysymykseksi jääkin, mikä on kehitysvammaisuudesta ja mikä autismin kirjosta johtuvaa?

Autismisäätiön Lakeuden toimipisteen palvelutoiminnan päällikön Carita Tammirannan (2013) mukaan kehitysvammaisuus on hyvä erottaa autismin kirjosta, vaikka se voi olla päällekkäinen diagnoosi autismin kirjon kanssa. Hänen mukaansa on tavanomaista, että henkilö saa autismin kirjoon liittyvän diagnoosin, jonka päälle kehitysvamma diagnoosi kuitenkin asetetaan. Syynä tähän ovat usein yksilön kehitykselliset ongelmat ja viivästymät ikätasoisensa kehityksen saavuttamisessa. Näin ollen, kehitysvammadiagnoosin asettaminen voi olla joissain tapauksissa jopa liian automaattista ja hätiköityä. Sen sijaan on tärkeää suunnata katsetaan kuntoutuksen tuomia mahdollisuuksia kohden. Tammiranta kokee haasteellisina myös erilaiset mielenterveydelliset häiriöt kuten ahdistuneisuuden ja masennuksen. Haastattelussa hän painottaa myös sitä, että suhteessa neurotyypillisiin ihmisiin, autismin kirjon piiriin lukeutuvilla henkilöillä on todettu esiintyvän enemmän tiettyjä mielenterveydellisiä ongelmia (ks. myös Aaltonen 2011, 141–142). Kyseisiä häiriöitä hoidettaessa ja tunnistettaessa on vastaavasti tärkeää huomioida taustalla vaikuttavat autismin kirjon häiriöiden oirekuvat. Esimerkiksi masennuksen hoidon tavoitteet ovat vaikeaa saavuttaa, jos käytetyssä hoitomuodossa ei ole huomioitu autistisen ajattelun erilaisuutta ja autistiselle henkilölle ominaisia käytösmal-

leja – painottaa Tammiranta (2013). Komorbiditeettiin liittyvien häiriöiden tunnistaminen ja hoitaminen on siis tärkeää, sillä ne voivat vaikuttaa aina yksilön toimintakykyyn saakka, sitä heikentäen (Ozonoff, Dawson & McPartland 2008, 45).

Mitä aikaisemmin diagnoosi voidaan antaa, sitä paremmat ja monipuolisemmat voivat olla kuntoutuksen mahdollisuudet. Varhaislapsuudessa saadulla peruskuntoutuksella luodaan tärkeä pohja arjessa selviytymiseen sekä oppimiseen. Kuntoutuksen avulla yleensä, voidaan esimerkiksi edesauttaa lapsen käyttäytymismallien oppimista ja vähentää näin ollen haastavaa käytöstä. Sillä voidaan myös tukea yksilön sosiaalistumista eli kuulumista ympäristöön ja yhteisöihin, ymmärtäen ja toimien ympäristössä ja yhteisöissä vallitsevien sanattomien sääntöjen ja sopimusten mukaisesti. Kuntoutuksella voidaan myös saada apua pakonomaisiin toimintoihin, kuten aistialherkkyydestä johtuviin pakkoliikkeisiin. Diagnoosien, arvioinnin sekä kuntoutuksen kautta saatujen tietojen ja havaintojen avulla myös ympäristöä voidaan mukauttaa autistisille henkilölle sopivammaksi. Näin kuntoutuksen ja ammattilaisilta saadun tuen avulla voidaan vaikuttaa niin autistisen henkilön toimintakykyyn kuin hänen koko lähiyhteisönsä elämänlaatuun ja sujuvuuteen. (Mantero 2006, 221; Kerola & Kujanpää 2009, 23–24). Kuntoutuksen merkitys yksilön toimintakyvyn kannalta näyttäytyy näin ollen siis isossa osassa autistisen henkilön elämää. Sillä voidaan nähdä myös olevan myös suuri merkitys onnistuneessa ja turvallisessa itsenäistymisessä ("Aukes" 2009a 5,10; Tallila 2013; Tammiranta 2013). Kuntoutuksen merkitys ja sen tarjoamat mahdollisuudet havainnollistuvat myös kuviossa 4. Kyseinen kuvio korostaa sitä, että kuntoutuksen avulla voidaan saavuttaa yksilön perimän määrittelemä maksimaalinen toimintakyky. Kuviossa tulevat hyvin myös ilmi toimintakykyyn vaikuttavat, jo edellä mainitsemani asiat kuten ympäristön merkitys.

Kuvio 4. Kuntoutuksen ja arvioinnin merkitys (Partanen 2010, 52).

Diagnoosin saaminen ei ole hyvä asia vain kuntoutuksen, tukitoimien ja hoitomuotojen kannalta. Tieto ja selitys kaikelle olemassa olevalle ja kohdatuille ongelmille helpottavat myös vanhempien mieltä ja murheita. Vanhemmat ovat voineet etsiä jo kauan selityksiä lapsen erilaisuudelle, jolloin diagnoosin tuoma helpotus ja uudet näkökulmat voivat olla merkittäviä asioita. Toisaalta tilanne voi myös olla vanhemmille hyvin stressaava ja pelottava, sillä jatkossa oman lapsen kohtaaminen tapahtuu kuin uusin silmin. ("Aukes" 2009a, 15–16, 35; "Aukes" 2009b, 16–17, Ozonof ym 2008, 53–54.) Vastaavasti voimme vain kuvitella, miten suuri helpotus autismin kirjon tai sen sukuisten oireyhtymien diagnosointi voi olla jo kauan ongelmiansa kanssa taistelleelle aikuiselle autistiselle henkilölle. Diagnoosin saamisen jälkeen autististen henkilöiden kokema helpottuneisuus ja oman elämänhallinnan löytyminen nousevat esille esimerkiksi teoksissa, joissa autistiset henkilöt kertovat omasta elämästä ja kokemuksistaan.

4.2 Yleisimpiä kuntoutusmenetelmiä

Autismikuntoutuksessa on käytettävissä useita ja erilaisia menetelmiä. Tämä on tärkeää autismin monimuotoisten ilmentymien kannalta. Myös kuntoutettavan iällä on olennainen merkitys kuntoutuksen laatuun ja tapaan nähden. Autismi kirjoon lukeutuvien henkilöiden elämää voivat olla tukemassa erilaiset kuntoutusvälineet ja menetelmät, kuten kuvakortit kommunikoinnin apuna sekä selkeät strukturoidut

toimintaohjeet. Kuntoutus itsessään voi olla yksilö- tai ryhmämuotoista ja luonteeltaan terapianomaista tai niin sanotusti toimintaan kuntouttavaa erilaisia kuntoutusmenetelmiä ja apukeinoja käyttäen. (Kerola & Kujanpää 2009, 194, 224–226.)

Nuorilla ja aikuisuuden kynnyksellä olevilla henkilöillä yleisimpiä käytettyjä kuntoutus- ja hoitomuotoja ovat sosiaalisia taitoja opettavat ryhmät, oppimisen tukeminen, puhe- ja kommunikaatioterapiat, toiminnallinen käytöksen arviointi, lääkitys sekä toiminnallisen integraation terapia ja yksilöllinen psykoterapia. Sosiaalisia taitoja opettavat ryhmät opettavat sosiaaliseen kanssakäymiseen vaadittavia tärkeitä taitoja kuten keskustelutaitoja, taitoja tulkita toisen tunteita ja hallita omia tunteitaan. (Ozonof ym 2008, 76–77.) Tästä hyvänä esimerkkinä ovat Autismisäätiöllä pyörivät erilaiset ryhmät. Myös opinnäytetyöhöni liittämäni ja Autismisäätiöllä pitämäni Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä -ryhmät tukivat itsetuntemuksen lisäämisen ohella myös sosiaalisten taitojen oppimista.

Oppimista voidaan tukea autistisen henkilön opiskeluissa mukauttamalla tavoitteita ja ympäristöä yksilön kannalta sopivammaksi. Puhe- ja kommunikaatioterapiassa voidaan harjoitella sosiaalista kommunikaatiota ja monimutkaisten sekä abstraktien kielellisten käsitteiden ymmärtämistä ja ilmaisua. Toiminnallisen käytöksenarvioinnin avulla voidaan myös lisätä kommunikaatiotaitoja ja vähentää ongelmakäyttäytymistä. Lääkityksen avulla voidaan kohentaa esimerkiksi mielialaa ja vaikuttaa keskittymiskykyyn positiivisella tavalla. Lääkehoidolla voidaan siis vaikuttaa käytökseen liittyvien aivokemikaalien tasoon, mutta ei kuitenkaan hoitaa pois autismin kirjon piiriin lukeutuvia oireyhtymiä. Sensorisen integraation terapialla voidaan vähentää aistien yli- ja aliherkkyyksiä sekä kehittää erilaisten tuntemusten kestokykyä. Psykoterapialla taas voidaan vaikuttaa positiivisesti itsetuntemukseen, mielialoihin ja tunteisiin syventymällä. (Ozonof ym 2008, 76–77.)

Kuntoutuksen kannalta eri yhteistyötahojen viestintä, sitoutuneisuus sekä yhtenevät toimintatavat ovat tärkeässä osassa. Tästä esimerkkinä lapsuusiässä tehtävä autismituntoutus, jossa koulun ja kodin tavat ja toiminta ovat yhteneväisiä ja ne pohjautuvat yhdessä asetettuihin tavoitteisiin. Näin kuntoutus on selkeää ja johdonmukaista, joka näkyy myös kuntoutuksen tuloksissa positiivisella tavalla. Kuntoutumista tukemassa toimivat esimerkiksi eri yhteistyötahojen yhdessä laatimat

kuntoutus- ja opetussuunnitelmat, josta näkyvät muun muassa kuntoutumisen tavoitteet sekä apuna käytettävät menetelmät. (Mantero 2006, 223–229.)

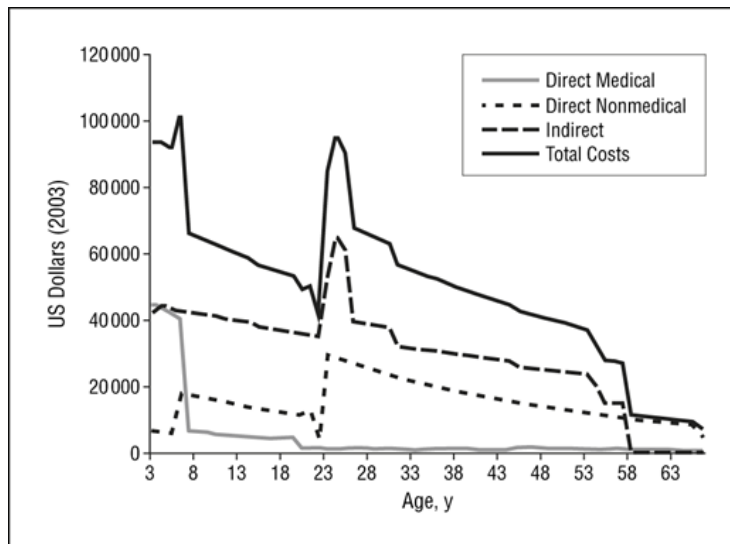
4.3 Autismikuntoutuksen yhteiskunnallinen merkitys

Ganz (2007) tuo artikkelissaan esille, että autismin kirjolla on yksilöllisten vaikutusten lisäksi myös yhteiskunnallisia vaikutuksia. Hän kokoaa yhteen Yhdysvalloissa tehdyistä tutkimuksista saatuja, suuntaa antavia lukuja, autismin kirjon piiriin diagnosoitujen henkilöiden yhteiskunnalle aiheuttamista kuluista (USD). Hänen mukaansa autismin kirjon alle lukeutuvista diagnosoiduista henkilöistä aiheutuu yhteiskunnalle niin välillisiä kuin välittömiä kustannuksia. Viittaaan kyseiseen tutkimukseen ja Ganzin artikkelissaan esittämään kuvioon, sillä se kuvaa mielestäni selkeästi sitä, miten juuri autismin kirjon piiriin lukeutuvilla nuorilla ilmenee haasteita aikuistumisen kynnyksellä, oman elämänsä rakennusvaiheissa. Artikkelissa nousee myös hyvin esille tuen ja kuntoutuksen merkitys. Jotta tuki ja kuntoutus voivat olla hyödyksi ja osana tavoitteita, vaatii se yksilökohtaisten ominaisuuksien huomioimista ja havainnointia. Yksilöllisyys ja palveluiden monipuolisuus ovat mielestäni tulevaisuuden palvelurakenteen avainsanoja.

Erilaisten tutkimusten kautta saatujen ja yhtyeen koottujen tietojen uskotaan antavan tärkeää tietoa niin vanhemmille, päättäjille ja palveluiden tuottajille. Esimerkiksi palveluita suunniteltaessa eri ikäryhmistä aiheutuvia kuluja toivotaan voitavan huomioida paremmin. Lisäksi vanhempien toivotaan hakevan enemmän tukea ja apua. Näin voidaan edesauttaa autismin kirjon henkilöitä kohti valveutuneempaan ja itsenäisempää elämää. Panostaen edellä mainittuihin asioihin voidaan aikaansaada säästöjä, kohentaen myös samalla autististen henkilöiden tulevaisuuden mahdollisuuksia. (Ganz 2007.)

Ganz viittaa tekstissään kuntoutuksen tärkeyteen ja sen antamiin mahdollisuuksiin, mitä myös useat muut tutkimani lähteet puoltavat. Kuten Ganz artikkelissaan kuvaa, lapsuusiässä annettu autismin kirjon diagnoosi aikaansaa usein toimenpiteitä ja tarvetta kuntoutukselle. Itsenäistymisen vaiheessa edessä ovat taas uudenlaiset haasteet kuten opiskelu, työllistyminen ja ylipäänsä tutusta ja turvallisesta lapsuudenkodista irrottautuminen (Ganz 2007; Partanen 2010, 10–16). Nämä

lapsuuden ja nuoruuden vaiheet näkyvät kuviossa 5 selkeinä kustannusten kohoamina. Muuten yksilön yhteiskunnalle aiheuttamat kulut pienenevät vanhuutta kohden mentäessä.

Kuvio 5. Autismin kirjon piiriin lukeutuvien henkilöiden yhteiskunnalle aiheuttamat kustannukset heidän elinkaaren aikana (Ganz 2007).

Kuviossa 5 Ganz (2007) erittelee autismin kirjosta yhteiskunnalle aiheutuvia kuluja. Ilmoitetut luvut ovat esitetty Yhdysvaltain dollareina. Ganzin mukaan suoriin lääketieteellisiin kuluihin (*Direct medical*) kuuluvat muun muassa käyttäytymisterapioista aiheutuvat kulut, fysikaalisista hoidoista ja hammaslääkärillisistä hoidoista aiheutuvat kulut, reseptilääkkeet, vaihtoehtoiset hoitomuodot sekä kulut sairaalahoidoista ja palveluista. Epäsuoriin lääketieteellisiin kuluihin (*Direct nonmedical*) lukeutuvat erityisopetuksen ja tuetun työn aiheuttamat kulut, lasten hoidosta sekä avustetusta hoidosta aiheutuvat kulut. Suorina kuluina käsitetään näin ollen olevan lähinnä käytetyt palvelut ja tavarat. Epäsuorina (*Indirect*) kuluina ovat Ganzin (2007) mukaan autismin kirjosta yhteiskunnalle aiheutuvat välilliset kustannukset, jotka erottuvat hyvin taulukossa 23 ikävuoden paikkeilla alkavana piikkinä. Syynä tähän piikkiin kuvataan olevan erityisesti autismin kirjon diagnoosiin piiriin lukeutuvien nuorten tuottamattomuus työelämässä sekä samanaikaisesti heistä huolehtivien, työelämästä poissa olevien vanhempien yhteiskunnalle aiheuttamat kulut. Kuviossa kokonaiskustannukset (*Total costs*) kuvaavat eri ikäkausittain aiheutuneita kustannuksia yhteensä.

5 AIKUISTUMISEN JA ITSENÄISTYMISEN REALITEETTEJÄ

Opinnäytetyöni kohderyhmänä ovat nuoret, aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä olevat autismin kirjon piiriin lukeutuvat henkilöt. Tässä luvussa tulen avaamaan nuoruuden käsitettä ja siihen olennaisesti liittyviä asioita, jotka luovat opinnäytetyölleni teoreettista perustaa. Opinnäytetyössäni käsittelemäni nuoruuden aikajakso sijoittuu myöhäisnuoruuden ja varhaisaikuisuuden vaiheen risteyskohtaan. Tekemääni rajaukseen ovat vaikuttaneet osin pitämiini ryhmiin osallistuneiden henkilöiden iät.

5.1 Nuoruus ikävaiheena

Nuoruus käsitetään elämänvaiheena lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Se on elämänvaihe, joka valmistelee yksilöä kohti aikuisuutta ja itsenäisyyttä. (Mustakallio 2009, 4-5.) Nuoruuteen käsitetään kuuluvan eri ikävaiheita omine kehityskriiseineen. Käyttämässäni teoksessa varhaisnuoruuden käsitetään sijoittuvan 12–16 vuoden väliin, nuoruuden keskivaiheen 16–19 vuoden välille sekä myöhäisnuoruuden 19–25 vuoden väliin. Myöhäisnuoruutta voidaan myös kuvata varhaisaikuisuuden kautta, sillä varhaisaikuisuus sijoitetaan kuuluvan noin 20–40 ikävuoden välille. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2012, 77–80.)

Nuoruuteen kuuluu olennaisesti oman identiteetin rakentaminen ja itseensä tutustuminen. Keskeistä nuoruudessa ovat myös vanhemmista irtautuminen ja kotoa pois muuttaminen. (Mustakallio 2009, 4-5.) Myöhäisnuoruudessa olennaisia ovat nuoren identiteetin vakiintuminen sekä nuoren maailmankuvan selkiytyminen. Nuori pohtii syvemmin asioiden suhteellisuuksia pohjaten niitä omiin arvoihinsa ja asenteisiinsa. Hän asettaa omia arvojaan vastakkain muiden omaksumien arvojen kanssa. Myös eettiset ja moraaliset kysymykset mietityttävät ja tuovat syvyyttä varhaisnuoren ajatteluun ja mielipiteiden muodostamiseen. (Nurmiranta ym 2012, 80.)

Keskeisiä myöhäisnuoruuden kehitystehtäviä ovat oman paikan ja omien roolien löytäminen ja selkiytyminen. Näin ollen tärkeäksi muodostuu kodista irtautuminen

ja tulevaisuuden suunnittelu. Pohdinnan alla ovat esimerkiksi mitä opiskella ja missä tai mitä työtä tehdä tulevaisuudessa. Myöhäisnuoruuteen kuuluvan tulevaisuuden suunnittelun kautta tärkeäksi muodostuvat myös vastuunotto, suunnittelun toteuttaminen sekä oman elämän hallinta. Keskeistä myöhäisnuoruuden ihmissuhteissa on läheisyyden jakaminen niin ystävien kuin seurustelukumppanin kanssa. (Nurmiranta ym 2012, 80.)

Aalbergin ja Siimeksen (2007, 71–73) mukaan myös ryhmään kuulumisen koetaan tärkeänä asiana ja osana nuoren tervettä psyykkistä kehitystä. Ryhmien kautta nuoret voivat kokea olevansa riippumattomia lapsuuden kodistaan ja vanhemmistaan. He näkevät ryhmien kehittävän nuorten itsevarmuutta, sillä ryhmissä nuoret voivat peilata itseään muihin ja jakaa asioitaan ollen kuitenkin samalla hyväksytyssä asemassa. Aalbergin ja Siimeksen mukaan ryhmät kehittävät nuorten sosiaalisia taitoja ja lisäävät tärkeitä, hyväksytyksi tuleminen tunteita.

Varhaisaikuisuuteen liitettävät tunnuspiirteet ja kehitystehtävät ovat lähes samoja kuin myöhäisnuoruudessa. Eroina ovat lähinnä omiin vanhempiin liittyvän suhteen aikuistuminen sekä oman kodin ja talouden tavoitteellisempi rakentaminen. Lisäksi eroina näkyvät parisuhteen vakiintuminen ja mahdollinen vanhemmuus. Varhaisaikuisuuteen liitetään myös itsetuntemuksen kehittyminen ja oman sosiaalisen ympäristönsä löytäminen. (Nurmiranta ym 2012, 92–93.)

Nuoruus on tavallaan koko perheen kehitystehtävä, jossa edetään kohti nuoren itsenäistymistä. Itsenäistyminen ei aina ole helppoa ja kotoa lähteminen voi tuntua pelottavalta ajatukselta, niin nuoresta itsestään kuin nuoren vanhemmista. Lapsen kasvaminen ja itsenäistyminen vaativat vanhemmilta heidän antamansa tuen lisäksi myös rohkeutta päästää lapsestaan irti. (Mustakallio 2009, 4-5.) Aiheeseen viitaten, *Punkbändi Pertti Kurikan Nimipäivien* laulajaa Kari Aaltoa sekä basisti, Sami Hellettä mietityttävät eräässä antamassaan haastattelussa 30-vuotiaan bänditoverinsa, ja rumpalinsa, Toni Aallon kotona asuminen (Laitinen 2012, 15):

Ajattele, että sinun vanhemmat on jo iäkkäitä. Ei pidä olla itsepäinen eikä hölmö. Pitää olla itsenäinen, ottaa niskasta kiinni ja mennä eteenpäin elämässä.

5.2 Aikuistuminen ja itsenäistyminen

Tiivistetysti, kuntoutuksen päätavoitteena voidaan ajatella olevan yksilön tukeminen kohti mahdollisimman itsenäistä ja ikätasoaan vastaavaa elämää (Lampinen 2007, 63–65,68). Mutta mitä itsenäinen elämä todellisuudessaan on ja miten se voidaan määritellä? Ja mitä tarkoittavat itsenäistyminen ja aikuistuminen?

Lampisen (2007, 67) mukaan itsenäinen elämä on: ” – sellaisen yksilöllisen elämäntavan muodostamista, joka tyydyttää ihmisen omia tarpeita ja mahdollistaa ainutkertaisen elämäntilanteen hallinnan.” Lampisen mukaan itsenäinen elämä on myös taitoja käyttää omaa osaamistaan ja kykyjään mahdollistaakseen asioita. Se on lisäksi itsenäisiä valintoja ja toimintaa, muiden estämättä tai puuttumatta siihen. Lampisen mukaan itsenäisen elämän -käsite on mahdollisuuksia antava, eli se ei pakota esimerkiksi täydelliseen fyysiseen riippumattomuuteen muista ihmisistä. Tässä mielessä Lampisen kuvaus itsenäisestä elämästä on mielestäni hyvin tilanteeseen sopiva, sillä se ottaa huomioon yksilölliset taustat ja ominaisuudet, korostaen jokaiselle meille löytyvän juuri sen yksilöllisen ja ”omanlaisen”, hyvän ja mielekkään elämän.

Aikuisuus itsessään käsitetään esimerkiksi kehityspsykologiassa elämäntieteen mukaan nuoruuden jälkeen tulevana vaiheena, johon siirtymistä nuoruus itsessään valmistee. Kuten nuoruuteen, myös aikuisuuteen kuuluu erilaisia kehitystehtäviä ja elämän keskiössä olevia tärkeitä ja mielekkäitä asioita kuten työ ja perhe (Nurmiranta ym 2012, 72,96–98.) Se miten itsenäistyminen ja itsenäisyys liittyvät aikuistumiseen ja aikuisuuteen, tulee kuvattua mielestäni hyvin Partasen (2010, 54) teoksessa. Siinä Partanen kuvaa aikuistumisen keskeisenä kehitystehtävänä olevan juuri itsenäisen elämän rakentaminen. Lisäksi hän kuvaa aikuisuuden keskeistä olemusta sen hyvin kiteyttäen:

Aikuistuminen on itsenäistymistä, omilla jaloilla seisomisen opettelua, omien kykyjen ja taipumusten mukaisesti. Se tuo mukanaan paljon muutoksia, kuten muuton pois kotoa, siirtymisen peruskoulusta ammattikouluun tai lukioon, lukiosta jatko-opiskeluihin, opiskelusta työelämään ja niin edelleen. Autistisille henkilöille nämä siirtymävaiheet ovat erityisen haasteellisia kohtia, joissa tuen tarve on suurin. (Partanen 2010, 54.)

6 AUTISMISÄÄTIÖ OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUKSEN YHTEISTYÖTAHONA

Koulutusohjelmamme valtaistavien sosiaalityön menetelmien harjoittelu on toiminut tärkeässä osassa opinnäytetyötäni. Lähtiessäni rajaamaan opinnäytetyöni tarkempaa sisältöä ja kohderyhmää, olin jo päättänyt yhdistää valtaistavien menetelmien harjoittelun osaksi tutkimustani. Itse harjoittelun osuus opinnäytetyöprosessissani on ollut toiminnallisten ryhmien pitäminen Autismisäätiön Lakeuden toimipisteen palveluiden piiriin kuuluville asiakkaille. Näin ollen opinnäytteeni niin kutsuttuna yhteistyöorganisaationa on toiminut Autismisäätiö.

Olen saanut Autismisäätiöltä materiaalia opinnäytetyötäni varten sekä asiantuntevia neuvoja ryhmieni pitoon. Autismisäätiön henkilökunta on mahdollistanut opinnäytetyöni ja harjoitteluni toteutuksen lainaamalla tilojaan ja välineitään käyttööni. He ovat myös valinneet asiakkaistaan ryhmistäni eniten hyötyvät henkilöt, sillä en olisi pystynyt tekemään sitä itse. Asiakkaiden elämäntilanteet ja taustat olivat henkilökunnalle tuttuja, joten heidän oli täysin loogista tehdä valinnat. Lisäksi autismitietoisuuteni ei vielä ryhmien suunnitteluvaiheessa ole ollut kovin laaja. Opinnäytetyöni työstämisen loppuvaiheessa olen vielä haastatellut autismisäätiön työntekijöitä teemahaastattelun merkeissä. Näin olen saanut opinnäytetyöni tutkimusaineistoon hyvän lisän. Seuraavaksi kerron enemmän Autismisäätiön toiminnasta.

6.1 Autismisäätiö

Autismisäätiö on voittoa tavoittelematon asiantuntijaorganisaatio, joka tarjoaa palveluitaan nuorille ja aikuisille neuropsykiatrisen diagnoosin saaneille henkilöille sekä heidän omaisilleen. Sen toiminnan tavoitteena on vastata niin yksilöllisiin kuin yhteiskunnallisiin tarpeisiin tarpeellisilla palveluilla. Tavoitteena on myös valmentaa kohderyhmänsä asiakkaita kohti itsenäistä ja aikuista elämää. Autismisäätiön asiakkaita ovat muun muassa henkilöt, joilla on diagnosoitu Aspergerin- tai Touretten oireyhtymä, tai joilla on piirteitä sellaisista. Tarjotut palvelut ovat yksilöllisiä ja asiakkaan neurokognitiiviset erityispiirteet huomioivia. Niitä ovat erilaiset asumispalvelut, työ- ja päivätoiminnanpalvelut, ohjaus-, valmennus- ja kuntoutuspalvelut,

arviointi- ja diagnosointipalvelut sekä erilaisille sidosryhmille suunnatut konsultaatio-, työnohjaus- ja koulutuspalvelut. Palvelukokonaisuudet, niiden kesto ja muoto suunnitellaan aina yhteistyössä asiakkaan ja asiakkaan verkoston sekä maksavan tahon kanssa. Lisäksi Autismisäätiö tekee yhteiskunnallista vaikuttamistyötä vastaamalla palveluillaan kuntien erilaisiin palvelutarpeisiin, tuottamalla tietoa ja järjestämällä esimerkiksi erilaisia koulutuksia. (Autismisäätiön toiminnan tavoitteet, [Viitattu 15.1.2013]; Mikä on Autismisäätiö? [Viitattu 15.1.2013]; Autismisäätiö - asiantuntevia palveluja.)

Autismisäätiöllä on useita toimipisteitä jotka ovat sijoittuneet ympäri Suomea. Toimipisteet sijaitsevat: Helsingissä, Kuopiossa, Kotkassa, Tampereella sekä Seinäjoella (Autismisäätiön toimipisteet, [Viitattu 15.1.2013]). Polku Autismisäätiön asiakkaaksi kulkee terveydenhuollon, sosiaalitoimen tai työvoimahallinnon kautta. Asiakkaaksi voi hakeutua myös kustantamalla palvelunsa itse. (Miten Autismisäätiön asiakkaaksi?, [Viitattu 15.1.2013]; Autismisäätiö - asiantuntevia palveluja.)

6.2 Ryhmien jäsenet Autismisäätiön palveluiden piirissä

Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä ryhmiin osallistuneita henkilöitä valikoitui mukaan, suunnitellun kuuden–kahdeksan henkilön sijaan yhteensä vain neljä. Näin ollen kumpaankin Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä - ryhmään kuului lisäksi kaksi henkilöä. Määrää vähensi sopivien henkilöiden löytyminen. Iältään ryhmäläiset olivat 19–21-vuotiaita. Heidän tulopolkunsa Autismisäätiön palveluiden piiriin vaihteli Työ- ja elinkeinotoimiston palveluista aina lastensuojelun jälkihuoltoon saakka. Ensimmäisen ryhmäni jäsenten Autismisäätiöltä saaneita palveluita olivat työhönvalmennus sekä tuetun asumisen palvelut. Toisen ryhmän jäsenten saamia palveluita olivat puolestaan asumisvalmennus, tukiasuminen sekä työpajatoiminta. Lisäksi osa ryhmäläisistä osallistui ryhmämuotoisiin valmennuksiin, joista pitämäni ryhmät olivat tavallaan esimerkkejä.

Asumispalvelut. Autismisäätiö tarjoaa erilaisia asiakkaan tarpeen ja tilanteen mukaan räätälöitävissä olevia kuntouttavia asumispalvelumuotoja. Asumispalveluiden tarkoituksena on tukea asiakkaita eteenpäin itsenäisimpiin asumisen muotoihin. Osalle asukkaista asuminen voi myös olla pysyväluonteista. Asumispalve-

luiden tavoitteena on lisätä asiakkaan hyvinvointia vahvistamalla hänen arjen hallinnassa ja asumisessa tarvitsemiaan taitoja. Asumisen arkeen voivat kuulua tarpeen ja tilanteen mukaan myös tuetut vapaa-ajan viettoon ja kodinhoitoon liittyvät ohjaukset. Autismisäätiön tarjoamia asumispalveluita tuetuimmasta asumisesta itsenäisimpään asumiseen ovat: autettu asuminen, ohjattu/vahvasti tuettu asuminen, tukiasuminen, satelliittiasuminen sekä itsenäinen asuminen. Näin asuminen voi tapahtua esimerkiksi Autismisäätiön asumisvalmennusyksiköissä tai itsenäisesti omassa asunnossa, jonne Autismisäätiön henkilökunta tekee tukikäyntejä. Asumispalvelut voivat toimia myös hyvinä tiedon ja taitojen mittareina, tilanteissa joissa nuori suunnittelee muuttoa pois kotoaan. Tällöin voidaan kokeilla esimerkiksi tuettua asumista. (Autismisäätiön asumispalvelut, [Viitattu 27.11.2013.]; Kattavaa osaamista.)

Työ- ja päivätoimintapalvelut. Autismisäätiön tarjoamat työ- ja päivätoimintapalvelut on suunnattu voimakasta tukea tarvitseville autismin kirjon henkilöille. Niiden tavoitteena on tukea asiakkaan toimintakykyä ja osallisuutta sekä mahdollistaa hänelle mielekäs ja aktiivinen arki. Toimintaympäristöä ja toiminnan sisältöä suunniteltaessa asiakkaan tarpeet ja erityispiirteet ovat otettu huomioon. Toimintaa tukemassa ovat yksilölliset asiakkaille tehtävät viikko- ja päiväohjelmat. Autismisäätiön tarjoamia työ- ja päivätoimintapalveluita ovat: päivätoimintapalvelut, toimintakeskuspalvelut sekä valmennuskeskuspalvelut. (Autismisäätiön päivätoimintapalvelut, [Viitattu 28.11.2013.]; Kattavaa osaamista.)

Neuropsykiatriset valmennus- ja ohjauspalvelut. Autismisäätiön tarjoamien valmennus- ja ohjauspalveluiden sisältö voi vaihdella paljonkin aina asiakkaan tarpeen mukaan. Neuropsykiatrisen ohjauksen toiminnan sisältönä voivat olla esimerkiksi asiakkaan työ- ja opiskelutaitojen kohentaminen, sosiaalisten taitojen ja itsetuntemuksen, oman identiteetin hahmottamiseen sekä itsenäistymiseen liittyvien taitojen harjaannuttaminen. Keskeisenä tavoitteena on näin ollen itsenäisessä elämässä vaadittavien taitojen ja itsetuntemuksen kehittäminen. (Neuropsykiatriset yleishyödylliset.)

7 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Avaan tässä luvussa tutkimuskysymyksiäni sekä tutkimukseni etenemistä. Kerron tutkimuksellisesta näkökulmastani sekä käyttämäni aineistonkeruumenetelmistä. Erittelen pitämieni Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä -ryhmien sisältöä ja kerron ryhmäkertojen kulusta. Lopuksi pohdin vielä tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä.

Opinnäytetyöni tutkimukselliseksi lähestymistavaksi valikoitui toimintatutkimus. Tutkimukseni aineistonkeruussa olen hyödyntänyt menetelmätriangulaatiota ja sen tuomia mahdollisuuksia (Huovinen & Roivio 2007, 104–105). Olen siis kerännyt aineistoa erilaisin aineistonkeruumenetelmin. Yhtenä menetelmänä ovat toimineet ryhmissä hyödyntämäni luovat - ja toiminnalliset menetelmät. Jokainen ryhmäkerta ja ryhmissä käyttämäni menetelmä on näin ollen toiminut niin ryhmän sisältönä kuin tutkimukselleni tietoa tuottavana aineistonkeruumenetelmänä. Lisäksi olen suorittanut ryhmissä osallistavaa havainnointia ja tuottanut sitä kautta tutkimusaineistoa. Olen kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaa ja tehnyt muistiinpanoja, jotka ovat myös olleet osa tutkimusaineistoani. Tutkimukseni loppuvaiheessa olen vielä haastatellut Autismisäätiön lakeuden toimipisteen henkilökunnan jäseniä teema-haastattelun merkeissä, ja näin olen saanut haastattelumateriaalia. Ryhmien onnistumista arvioidakseni olen kerännyt ryhmäläisiltä palautetta loppukyselyllä, joka on toiminut myös tutkimusaineistonani. Taulukossa 1 havainnollistan käyttämiäni aineistonkeruumenetelmiä sekä niiden käytön kohteita. Lopuksi olen käsitellyt litte-roitavissa olevat aineistot, ja analysoinut koko keräämäni aineiston käyttämällä aineistonanalyysimenetelmänä aineiston teemoittelua.

<u>Käytetyt aineistonkeruumenetelmät</u>	<u>Kohteet:</u>		
x = käytetty - = ei käytetty	Ryhmä 1	Ryhmä 2	Autismisäätiön henkilökunta
Luovat kuvallisen ilmaisun menetelmät:			
- Aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät kuvat	X	-	-
- Haaveminäkuva	X	X	-
Toiminnalliset menetelmät:			
Tunne- ja vahvuuskortit	X	X	-
Minun ympyräni -kuvaaja	X	X	-
Tunnekasvo -kuvat	-	X	-
Kohti aikuisuutta -peli	X	-	-
Retket kaupungille	X	X	-
Narratiiviset menetelmät:			
- Sadutus	X	-	-
- Eläytymismenetelmä	X	X	-
Loppukysely palautekyselylomakkeella	X	X	-
Havainnointi, muistiinpanot, äänitteet ja valokuvat	X	X	-
Teemahaastattelu (äänite ja muistiinpanot)	-	-	X
Materiaalia tutkimuspäiväkirjaan	X	X	X

Taulukko 1. Käyttämäni aineistonkeruumenetelmät ja niiden käytön kohteet.

7.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössäni tutkin, mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat esittäytyvät vaikeina autismin kirjon piiriin lukeutuvien henkilöiden kohdalla. Tarkoitukseni on tuottaa tietoa kyseiseen aihepiiriin liittyen, hieman eri näkökulmista katsottuna. Tutkimuksellani olen halunnut tehdä oman osuuteni autismitietoisuuden lisäämisessä, sillä koen sen yhteiskunnallisesti tärkeänä asiana. Ensimmäinen ja viimeinen tutkimuskysymys liittyvät näihin tavoitteisiin. Tavoitteenani on myös ollut kyseisen asiakasryhmän valtaistaminen ja ryhmäläisten voimaantuminen. Kysymys kolme on liittynyt olennaisesti pitämieni ryhmien onnistumiseen sekä ryhmäläisten voimaantumiseen, kuin myös heidän äänensä ja mielipiteidensä esille tulemiseen. Uskon ryhmäläisten mielipiteillä olevan myös ison merkityksen autismitietoisuuden lisäämisen kannalta. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat ovat autismin kirjoon lukeutuville henkilöille haasteellisia?
2. Mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat mietityttävät erityisesti autismin kirjon henkilöitä?
3. Miten ryhmätoiminnan tavoitteet toteutuivat?

7.2 Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa

Tutkimusmenetelmät voidaan jakaa kahteen luokkaan, kvalitatiivisiin eli laadullisiin ja kvantitatiivisiin eli määrällisiin menetelmiin. Laadullista tutkimusta hyödynnetään pyrittäessä selittämään ja ymmärtämään asioita ja ilmiöitä. Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat esimerkiksi haastattelut. Määrällistä tutkimusta hyödynnetään erilaisten ilmiöiden ja niiden välisten suhteiden selvittämiseen erilaisin mittarein. Siinä apuna toimivat esimerkiksi erilaiset taulukoinnit ja laskelmat, joiden kautta tutkimustuloksia usein havainnollistetaan. Laadullinen tutkimus keskittyy yksittäisten tapausten tutkimiseen, kuin taas määrällinen tutkimus tutkii tapausten joukkoa. (Kananen 2009, 19,24.)

Toimintatutkimuksella ei ole niin sanotusti olemassa omia tiedonkeruu- tai tiedon analyysimenetelmiä (Kananen 2009, 22). Sen katsotaan olevan laadullisen tutkimuksen muoto. Niinpä toimintatutkimuksessa on tavanomaista hyödyntää laadullisia tutkimusmenetelmiä. Myös määrällisten menetelmien käyttö on mahdollista. Toimintatutkimusta voidaankin hyvin kuvata tutkimusstrategiana eli sekoituksena erilaisia tutkimusmenetelmiä, joiden tavoitteena on juurruttaa käytäntöön uusia malleja tai muuttaa ja kehittää toimintaa. Ajallisesti toimintatutkimus kestää määrällisiä tai laadullisia tutkimuksia pidempään, sillä aikaa kuluu niin tutkittavaan ilmiöön tutustumiseen kuin suunnitteluun, toteutukseen ja arviointeihin. (emt 24.)

Syy miksi valitsin toimintatutkimuksen oli se, että halusin tutkimuksellisen lähestymistavan olevan käytännönläheinen, osallistuva ja valtaistava. Näihin vaatimuksiin toimintatutkimus sopi oikein hyvin; tutkimuskirjallisuuden mukaan toimintatutkimus nähdään ihmistä vapauttavana, valtaistavana sekä osallistavana tutkimuksellisenä lähestymistapana (Heikkinen 2007a, 200). Luonteeltaan toimintatutkimus on osallistava, vuorovaikutteinen, muutokseen pyrkivä ja usein niin kutsuttuun väliintuloon perustuva. Se on myös ajallisesti rajattu ja syklimäisesti etenevä prosessi jossa vuorottelevat suunnittelun, toteutuksen, havainnoinnin ja reflektoinnin vaiheet. Siinä toimintatutkija on aktiivinen toimija ja vaikuttaja. Hän rohkaisee ihmisiä eteenpäin ja käynnistää muutosta, kuten kehittää esimerkiksi jotain työmallia. Tiedon synty tapahtuu saatujen tulkintojen ja ihmisten toiminnan analysoimisen avulla. Analysoidessa toimintaa ja syntyneitä tuloksia toimintatutkija käyttää osana tutkimusmateriaaliaan myös omia havaintojaan, kuten tutkimuspäiväkirjaansa tekemiä

muistiinpanoja. Tavoitteena on käytännön hyöty myös muille kuin vain tutkijalle itselleen, käyttökelpoisen tiedon esille tuominen käytännön kehittämiseksi sekä muutokseen pyrkiminen. Näin ollen toimintatutkimuksessa yhdistyivät mielekkäästi teoria, toiminta ja käytäntö. (Heikkinen 2007b, 16–22, 27–36.)

Heikkisen ja Roivion (2007, 114–115) mukaan toimintatutkimuksen kautta saatavat tulokset ja vaikutukset näkyvät parhaimmillaan niin tutkittavissa kuin tutkijoissa; toimintatutkimus lisää itsetietoisuutta ja voimauttaa. Se antaa tilaa osallistujien äänelle, tukien samalla positiivisesti heidän itsetuntoaan. Tutkijalle toimintatutkimus voi parhaimmillaan olla matka itsensä löytämiseen ja voimaantumiseen, jonka tulosten yhteen kokoaminen kruunaa.

7.3 Ryhmät mahdollisuuksien tarjoajina

Ryhmä on yhden tai useamman henkilön muodostama joukko, jolla on yhteinen tavoite ja päämäärä (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 270). Ryhmiä on erilaisia ja niiden vaikutukset voivat esimerkiksi olla voimaannuttavia. Edellytyksenä voimauttaville vaikutuksille on hyvä ryhmädynamiikka eli ryhmän sisäinen henki ja ilmapiiiri. Ryhmädynamiikkaa voidaan tukea yhteisillä tavoitteilla ja säännöillä. Lisäksi ryhmistä tulee löytyä niin kutsuttuja hoitavia tekijöitä. Tällöin eriävät näkökannat ja kokemusperäinen tieto ovat hyväksi ryhmän jäsenten kannalta, sillä se tarjoaa uusia näkökulmia ja lähestymistapoja käsiteltäviin asioihin. Ryhmissä jaetaan usein kokemuksia ja tullaan kuulluksi ja hyväksytyksi. Ryhmien kautta voi myös saada vertaistukea ja kokemuksia toisen auttamisesta. Ne voivat myös opettaa ihmissuhdetaitoja. (emt 276–278.) Koen erilaiset ryhmät hyödyllisinä juuri niiden tarjoamien mahdollisuuksien vuoksi. Voimaannuttavien mahdollisuuksiensa puolesta ryhmien pitäminen sopi opinnäytetyöni ja harjoitteluni tavoitteisiin.

Voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen yksilön tai ihmisryhmän elämänhallinnan ja ympäristönsä hallinnantunteeseen liittyvä prosessi. Se voidaan liittää itsetietoisuuteen ja sen lisääntymiseen sekä osallisuuteen ja osallistumiseen. (Räsänen 2006, 79). Voimaantumisen tilaan voidaan päästä havahtumisen ja valtaistamisen kautta. Yksilön tulee ensin havahtua tilanteestaan ja tulla tietoiseksi siitä, että hän voi ja kykenee vaikuttamaan omaan elämäänsä. Sen jälkeen

yhteiskunta ja yhteisö mahdollistavat yksilön voimaantumisen. Voimaantuakseen yksilön tulee valtaistua eli kokea hallitsevansa omaa elämäänsä saaden vaikuttaa elinympäristössään ja yhteiskunnassa, tehden omia valintojaan. Prosessina se liitetäänkin kiinteästi vallan ja vapauden käsitteeseen eli yksilön tai ryhmän tunteeseen hallita vapauttaan ja toimintaansa. (emt 77–80.)

Ollessaan voimaantunut ja sitä kautta tasapainoinen, yksilö on tietoinen itsestään, kyvyistään, mahdollisuuksistaan ja vapauksistaan. Hän tiedostaa ympäristöään paremmin ja on halukas ja kykenevä toimimaan siellä. – Kaikki tämä edellä mainittu heijastuu aina yksilön elämänhallinnan ja elämän eheyden eli koherenssin tunteeseen saakka. Vahvan koherenssin tunteen omaava yksilö kestää näin ollen paremmin vastoinkäymisiä. Hän kokee ympäristön ärsykkeiden olevan ymmärrettäviä ja mahdollisia, mutta ei ylitsepääsemättömiä. Häneltä löytyy myös tarvittavia ja hallittavia voimavaroja niistä selviytymiseen. Lisäksi hän kokee elämän mielekkäänä. (Räsänen 2006, 47–49.) Näin ollen esimerkiksi itsemääräämisoikeus ja yksilöllisten roolien huomioiminen muodostuu tärkeäksi niin yksilöiden kuin yhteisöjen hyvinvoinnin kannalta. Vastaavasti erilaisten sortoa ja syrjintää ilmentävien käytäntöjen voidaan todeta vaikuttavan negatiivisesti valtaistumisen ja voimaantumisen toteutumiseen. (emt 92–93.)

7.3.1 Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä - ryhmät

Pidin Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä -nimisiä ryhmiä Autismisäätiön Lakeuden toimipisteessä kevään-kesän 2013 aikana. Kävin tutustumassa Autismisäätiön toimintaan ja tuleviin ryhmäläisiini ennen ryhmien aloitusta. Tutustumalla paikkaan ja asiakkaisiin, sain paremman kuvan siitä, mitä ryhmieni pito tulisi olemaan ja miten sitä voisin toteuttaa. Pystyin myös suunnittelemaan tulevien ryhmien sisältöä hieman paremmin, sillä tiesin mitä välineitä, kuten askartelutarvikkeita, Autismisäätiöllä oli tarjota. Ryhmäläisiin tutustuminen jo ennakkoon oli hyväksi niin ryhmäläisten kun itseni kannalta. Ryhmäläiset näkivät millainen henkilö heitä tulee ohjaamaan, joten heidän ei tarvinnut jännittää tulevia ryhmätapaamisia. Minä puolestaan pystyin suunnittelemaan ryhmiä ja ryhmien sisältöä ryhmäläisten tarpeita ja taitoja vastaaviksi. Ryhtyessäni suunnittelemaan ryhmien sisältöjä, minulla oli

tiedossa joitain aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä aihepiirejä, jotka olivat nousseet esille Autismisäätiön henkilökunnan kanssa käymieni keskusteluiden yhteydessä. Myös kirjallisuus toimi tutkimukseni alkuvaiheessa niin kutsuttuna tiedollisena tukijalkanani. En kuitenkaan lähtenyt suunnittelemaan ryhmiäni suoraan näiden aihepiirien mukaan. Tukemalla ryhmäläisiä, oli ideana saada nostettua ja tuotua esiin heille tärkeitä, ajankohtaisia ja mietityttäviä aihepiirejä. Ryhmäläisten oman äänen kuuluville saaminen oli näin ollen olennainen osa pyrkimyksiäni.

Ryhmiä alussa ryhmäydyimme ja keskityimme ryhmähengen luomiseen: esittäydyimme, kävimme läpi ryhmien tavoitteita ja sisältöä. Ryhmäläiset saivat myös esittää omia mielipiteitään ja toiveitaan koskien ryhmän sisältöä. Yhteishenkeä lisäämään ja ryhmäytymistä tukemaan, loimme yhdessä ryhmäläisten kanssa kummallekin ryhmälle omat pelisäännöt. Sisällöllisesti ryhmät erosivat hieman toisistaan. Pyrin siihen, että ryhmät olivat ryhmäläistensä näköisiä. Myös erilaisten menetelmien sopivuus sekä oma kehittymiseni ryhmien vetäjänä vaikutti sisältöjen muovautumiseen. Ryhmien tavoitteet ja sisällöt löytyvät liitteistä 1 ja 2. Ryhmistä puhuessani tulen puhumaan ensimmäisestä eli 1. ryhmästä ja toisesta eli jälkimmäisestä, 2. ryhmästä. Seuraavissa kappaleissa avaan ryhmien sisältöä.

Vastuuni ryhmien vetämisessä korostui jokaisella osa-alueella: suunnittelin ja toteutin ryhmät itsenäisesti. Halutessani olisin saanut tukea Autismisäätiön henkilökunnalta esimerkiksi vaikeiden tilanteiden tullen, mutta kyseisiä tilanteita ei kuitenkaan ryhmien aikana tullut. Kokoonnuimme usein Autismisäätiön hieman sivumalla olevassa huoneessa, sillä siellä saimme työskennellä rauhassa. Ryhmille saatu rauhallinen työskentelytila osoittautui hyvin tärkeäksi esimerkiksi toisen ryhmän kohdalla, sillä silloin Autismisäätiön toimitiloissa oli paikalla myös muita henkilöitä. Ryhmien toimiessa rauhallisessa huoneessa, voitiin osaa ärsykkeistä karsia pois. Näin mahdollistettiin mahdollisimman mieluisa ja rauhallinen työskentelyympäristö. Ryhmien lopuksi koostimme toisen ryhmän jäsenten kanssa toteutuneiden ryhmien tuotoksista taidenäyttelyn yhdelle Autismisäätiön Lakeuden toimipisteen huoneen seinälle. Kuva näyttelystä löytyy liitteestä 4.

7.3.2 Toiminnalliset ja luovat menetelmät tutkimuksen aineistonkeruumenetelminä ja ryhmien sisältönä

Toiminnallisia ja luovia menetelmiä on useita. Niihin katsotaan kuuluvan pääosin kuvallisen ilmaisun, tanssin, draaman, musiikin, kirjoittamisen ja sanataiteen menetelmät. Myös narratiiviset eli tarinalliset menetelmät katsotaan kuuluviksi toiminnallisiin ja luoviin menetelmiin. Toiminnallisten ja luovien menetelmien käyttö on tapa kohdata asiakkaita ja luoda yhteyttä asiakkaisiin. Edellä mainittujen menetelmien avulla voidaan luoda niin ryhmähenkeä kuin vahvistaa ryhmäläisten itsetuntoa. (Nietosvuori 2008, 135–137; Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 157–160.) Toiminnallisten menetelmien avulla asiakas voi tuoda näkyville tunteita, arvoja ja asenteitaan. Tällöin, esimerkiksi ryhmän ohjaaja, voi puolestaan saada tietoa ryhmäläisen toimintatavoista ja elämästä (Nieminen 1999 Mäkisen ym 2009, 158,163 mukaan). Ruususen (2005,54) mukaan erilaisten luovien ja toiminnallisten menetelmien avulla voidaan päästä tutustumaan niin omiin kuin toisten tunteisiin. Ryhmät ovat myös hyviä välineitä identiteetin vahvistamiseen ja omien mahdollisuuksien ja voimavarojen löytämiseen. Näin ollen niiden käyttö ja oma toiminta voivat toimia voimaantumista ja vuorovaikutusta synnyttävänä prosessina. Vaikka taiteellisia menetelmiä hyödyntämällä ei välttämättä aina synny täysin uutta tietoa, voidaan niiden avulla kuitenkin saada tulkintaan syvyyttä ja uusia näkökulmia (Leavy 2009,258).

Toiminnallisten ja luovien menetelmien osuus näkyy selkeästi pitämieni ryhmien sisällössä (Katso liitteet 1 ja 2). Halusin hyödyntää kyseisten menetelmien antamia mahdollisuuksia sekä niiden voimauttavia vaikutuksia. Joustavuutensa ja monimuotoisuutensa ansiosta ne sopivat menetelminä niin aineiston hankintaan kuin ryhmän sisällöksi. Menetelminä ne olivat minulle osin jo entuudestaan tuttuja ja mieluisia. Sain oivan tilaisuuden syventää osaamistani ja tietämystäni erilaisten menetelmien käytössä.

Käyttämiäni luovia menetelmiä olivat kuvallisen ilmaisun menetelmät, joiden kautta ryhmäläiset työstivät aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä kuvia sekä Haaveminäkuvia. Toiminnallisia menetelmiä olivat puolestaan erilaisten kuvapohjien kuten Minun ympyräni käyttö, Kohti aikuisuutta -peli, tunne- ja vahvuuskortit, narratiiviset eli tarinalliset menetelmät sekä toiminnalliset retket kaupungilla. Toimin-

nallisia menetelmiä hyödyntäessäni erilaisina kuvaajina toimivat Minun ympyräni ja Tunnekasvot. Narratiivisia menetelmiä olivat käyttämäni eläytymismenetelmät ja sadutus, joiden ideaa hieman mukautin. Kohti aikuisuutta -pelinä toimi puolestaan Laatulupeli, jonka ideaa tulin myös mukauttaneeksi enemmän ryhmän tavoitteisiin sopivaksi.

Mun stoori- ja vahvuuskortit. Vahvuuskortit ovat 40 kortin eläinhahmoin kuvitettu korttisarja jossa jokaisessa kortissa on vahvuuksiin liittyvä teksti, kuten ”osaan odottaa ja ajattelen paljon”. Vahvuuskortit ovat toiminnallinen, alun perin lasten-suojelutyöhön suunniteltu väline, jonka tarkoituksena on mahdollistaa muutoksia toimintatavoissa ja itsetuntemuksessa. Vahvuuskorttien käytön pääasiallisena tarkoituksena on voimavaraistaa, tukea itsetuntoa sekä opettaa niin selviytymiskeinoja kuin itsetuntemusta. Korteilla ei ole varsinaista oikeaa käyttötapaa tai sääntöjä niiden käyttämiseen, sillä niiden käyttöä voidaan soveltaa erilaisissa tilanteissa erilaisten asiakasryhmien kanssa aina yksilötyöskentelystä ryhmätyöskentelyyn asti. (Vahvuuskortit 2002.)

Mun stoori - kortit ovat värikäs 32-osainen korttisarja jonka kortteja koristavat kuvat ja tekstit. Kuviin on kuvattu erilaisten ihmisten tunnetiloja ja hetkiä elävästä elämästä joita tukemassa ovat aina tekstit suomeksi ja englanniksi. Esimerkkeinä korteista mainittakoon innostunut, vastenmielinen ja varma. Mun stoori- kortit ovat alun perin syntyneet tarpeeseen kehittää niin menetelmiä kuin vuorovaikutustaitoja nuorten kanssa tehtävään työhön. Kortit toimivat toiminnallisena työvälineenä ja niiden avulla tunteiden ja ajatuksien peilaaminen sekä vuorovaikutuksen synnyttäminen on helppoa. Kortit mahdollistavat omien tuntemuksien, toimintatapojen, arvojen ja valintojen pohtimista voimaannuttavalla tavalla. Korttien avulla oman elämän pohtiminen ja itsestään tietoiseksi tuleminen on helppoa ja mahdollista. Mun stoori - korttien teoreettisina lähtökohtina toimivat narratiivinen- ja ratkaisukeskeinen lähestymistapa. (Mun stoori 2005, 5-10.)

Käytin kortteja kummassakin ryhmässä, eri vaiheissa ja tilanteissa. Vahvuuskortteja hyödynsin ryhmien esittelyvaiheissa. Tällöin jokainen ryhmäläinen sai pohtia ja tuoda esille omia vahvuuksiaan. Myöhemmin pohdimme korttien avulla myös ryhmämme vahvuuksia sekä sitä, miten vahvuutemme voivat vaikuttaa ryhmämme toimintaa ja miten jokainen voi olla sen toiminnassa osallinen. Kuten ei Vahvuus-

korteilla, ei myöskään Mun stoori - korteilla ole olemassa yhtä ja oikeaa käyttötapaa (Mun stoori 2005, 7,10–12). Korteja voi esimerkiksi käyttää niin yksilö kuin ryhmätyöskentelyssä.

Mun stoori - kortit olivat mukana ryhmien esittelyvaiheissa sekä kuvaamassa tutustumis- ja ryhmänmuodostusvaiheessa heränneitä tunnetilojamme. Käytin Mun stoori -kortteja myös paljolti tunnetilojen kuvaamisen apuvälineenä aina ryhmäkertojen alussa ja lopussa. Olin suunnitellut käyttäväni vähintään Mun stoori - kortteja aina ryhmien aloitus ja lopetusvaiheissa. Huomasin kuitenkin ryhmäläisten kaipaavan välillä vaihtelua ryhmäkertojen aloitukseen ja lopetukseen, joten korttien käyttö ei toistunut täysin jokaisella ryhmäkerralla. Korttien käytön pois jäämiseen vaikutti osin myös tiukka aikataulumme. Etenkin toisessa ryhmässä ryhmäläisillä oli vaikeuksia valita itselleen mieluisia kortteja kohtuullisessa ajassa. Halusin ryhmäkertojen aloitusten ja lopetusten olevan kuitenkin rentoja ja rauhoittavia hetkiä. Jokaisen ryhmäkerran alussa kerroimme vähintään kuulumisiamme. Ryhmäkertojen lopussa pyrimme kokoamaan ryhmäkerrasta heränneitä tunteita ja mielipiteitä aina vähintäänkin sanallisesti.

Kuvallisen ilmaisun menetelmät. ”Mikä on kuvan tarkoitus ja mitä se merkitsee?” Vastaus kysymykseen voi kertoa yksilöstä ja hänen elämäkokemuksistaan paljon. Todellisuudessa teoksissa voi olla useita ja piilotettuja tai tiedostamattomia merkityksiä. (Hentinen 2007a, 143; Rankanen 2007, 43.) Taiteelliseen ilmaisuun käsitetäänkin liittyvän peilaamisen prosessin eli prosessin jo työn tekijä heijastaa teoksiinsa omia tunteita, kokemuksia ja näkemyksiään, oppien samalla myös itsestään uutta (RANKANEN 2007, 43). Halusin käyttää kuvallisen ilmaisun menetelmiä osana ryhmiäni, sillä niiden avulla ryhmäläiset saivat tilaisuuden oppia itsestään ja ympäristöstään uusia puolia. Samalla myös minä sain tietoa ryhmäläisistäni ja heitä mietityttävistä asioista.

Työskennellessämme ryhmissä ja tähdätessämme tuotosten esille laittoon ja niiden esittelyyn ryhmien jäsenille, teimme kokemuksistamme yhteisiä. Palatessamme ryhmien lopulla tuottamiemme kuvien pariin, ryhmäläiset saivat kuvilleen uusia merkityksiä ja näkökulmia. Yhteenkoottuna kuvista löytyi yhteneviä aihepiirejä ja niiden aiheuttamia tuntemuksia, jotka mahdollistivat ryhmäläisiä hahmottamaan kuvien avulla uusia asioita ja näkökulmia. (Hentinen 2007b, 172–173.) Kuvien esil-

lä oleminen taidenäyttelyn muodossa toi muiden kuvia lähemmäksi ja aikaansai nähdyn tulemisen kokemuksia. Kuvista ja niiden tunteista tuli osa tilaamme. (Mantere 2007, 179.) Näin ollen tuotoksemme olivat kiinteä osa ryhmiämme ja ne myös ilmensivät ryhmien olemusta. Kuva taidenäyttelystä löytyy liitteestä 4.

Työskennellessään ryhmäläiset saivat valita materiaalin. He valitsivat kuvallisia menetelmiä käytettäessä käyttöönsä aina puu- ja vahavärit sekä lehtileikkeitä. Ensimmäisen ryhmän jäsenet tuottivat Minä aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä kuvia, piirtäen paperille juuri heitä mietityttäviä ja heille ajankohtaisia asioita. Kuviin piirtyi muun muassa taloja, autoja, laskuja ja työvälaineita. Tehtävänä oli avata ensimmäisen ryhmä alussa, itsenäistymiseen ja aikuistumiseen liittyviä käsitteitä sekä syventyä omiin mielikuviin. Ensimmäisen ryhmän jäsenet tuottivat myös Haaveminäkuvat. Toisen ryhmän jäsenet tuottivat vain Haaveminäkuvat, joiden tekoon he panostivat huolella. Koin huolellisemman syventymisen olevan ryhmien kannalta parempi vaihtoehto.

Haaveminäkuvia tehdessään ryhmäläiset saivat kohdata aikuisuuden ja itsenäisyyden omissa pohdinnoissa ja haaveissaan. He saivat työstää paperille omia haaveitaan ja tuoda näin esille omia unelmia ja niihin liittyviä tarpeita. Tehtävänä oli syventyä miettimään omaa tulevaisuutta: ”Mitä asioita näkee tulevaisuudessaan olevan? Mitä asioita haluaisi siellä olevan? Mitkä asiat tuntuvat kaukaisilta, kenties jopa haasteellisilta? Mitkä asiat ovat mukavia ja tavoittelemisen arvoisia?” Haaveminäkuviin piirtyivät jokaisella oma tulevaisuus ympäristöineen. Kuvissa ja niiden läpikäynnin yhteydessä nousivat esille tulevaisuudessa mukana olevat henkilöt, mielekäs ympäristö, asuminen ja asumiseen liittyvät asiat, työ ja haaveammatit sekä esimerkiksi omaisuus. Ryhmien varrella ottamiani kuvia löytyy liitteestä 3. Haaveminäkuvat löytyvät puolestaan liitteestä 4.

Minun ympyräni ja Tunnekasvot. Ryhmien pidon kautta löysin Autismisäätiön ”työvälineistä” käyttööni aivan uudenlaisen työkalun, KAH-kassin. KAH-kassin käyttöni jäi kuitenkin melko kapeaksi, sillä sen käyttö rajoittui ryhmieni kohdilla vain muutamiin kertoihin ja kahteen sen sisältämään työvälineeseen. KAH-kassin käyttö oli kuitenkin mielenkiintoinen kokemus ja sen avulla ryhmäläiset saivat tuotua esille monia asioita. Etenkin käyttämäni Minun ympyrä osoittautui hyväksi työvälineeksi, sillä ryhmäläiset saivat suullisten vastausten sijaan kirjoittaa vastauksensa

ylös. Varsinkin toisessa ryhmässä asioiden ilmaiseminen kirjoittamalla osoittautui suullista ilmaisua sujuvammaksi tavaksi.

Itse KAH-kassi on alun perin Tanskassa Tony Attwoodin, Kirsten Callesenin ja Anette Møller Nielsenin kehittämä, paljolti kognitiivisessa käyttäytymisterapiassa käytetty työväline. KAH-kassi on suosittu työväline henkilöiden kanssa joilla on autistismi, Aspergerin syndrooma, ADHD, OCD, tunneperäinen kehityshäiriö tai vastaava. (Mikä on KAH-kassi?, [Viitattu 20.6.2013].) Alun alkujaan KAH-kassi on suunniteltu käytettäväksi tukemaan autismin kirjoon kuuluvien lasten kanssa käytäviä keskusteluita. Myöhemmin sen on huomattu olevan oiva työväline myös muiden lasten kanssa sekä erilaisten erityisryhmien kanssa tehtävässä työssä. KAH-kassia käytetäänkin paljolti myös kouluissa sekä niin kehitysvammaisten kuin mielenterveyskuntoutujien parissa tehtävässä työssä. Parhaiten se soveltuu käytettäväksi lasten ja nuorten sekä aikuisten kanssa. (Callesen, Møller & Attwood 2005,9; Mikä on KAH-kassi?, [Viitattu 20.6.2013].)

KAH-kassi työvälineenä on paksu kansio täynnä materiaalia. Se rakentuu erilaisista osista eli eri elementeistä sekä käsikirjasta, jossa esitellään KAH-kassin käyttöä. Elementit ovat paksuja sivuja tai malleja. Niihin voidaan halutessaan kirjoittaa valkotaulutussilla ja niitä voidaan helposti kopioida. Niistä esimerkkeinä ovat Tunnetilamittari, Tunnekuvat ja -sanat, Viikkoaikataulu sekä Tunnekasvot ja Minun ympyrä. (Callesen ym 2005, 9-12.) Käytin toisen ryhmän esittelyssä apunani tunnekasvoja, joiden avulla ryhmäläiset saivat kuvata tuntemuksiaan. Kummankin ryhmän aikana hyödynsin Minun ympyräni kuviopohjaa.

KAH-kassin mukana on 80 erilaista tunnekasvoa ja tunnesanaa. Niitä käyttämällä voidaan ilmaista tunteita ja tunteiden voimakkuutta käyttämällä rinnalla myös sanoja. Esimerkiksi kasvot voivat auttaa oppimaan tuntemaan paremmin omia tuntemuksiaan eli tulemaan tietoisemmaksi itsestään. (Callesen ym. 2005, 25–26.) Tehtävänanto tunnekasvoille ja -sanoille oli: ”Valitse tämän hetkisiä tunteitasi parhaiten kuvaava, yksi tai useampi, adjektiivi tai tunnekasvo.” Tunnekasvojen käyttö ei ollut ryhmäläisille kovin luontevaa ja omia tunteita tuntui olevan vaikea hahmottaa.

Minun ympyrä on tarkoitettu toimivan visuaalisena kuviona, jota hyödyntäen voidaan kuvata esimerkiksi asioita ja niiden välisiä etäisyyksiä. Sitä voidaan käyttää kehittämään itsetuntemusta ja tietoisuutta sosiaalisista suhteista tai saamaan positiivisia kokemuksia vuorovaikutuksesta. Ympyrä muodostuu viidestä kehästä, tikkataulumaiseen tapaan ja sen keskellä voidaan käsittää olevan oman itsensä tai itseään lähimpänä olevat asiat. Asettelemalla asioita eri kehille voidaan niiden suhteita ja etäisyyksiä hahmottaa helposti. (Callesen ym. 2005, 36–37.) Tehtävänannot ja saadut vastaukset ympyröiden käyttöön olivat seuraavanlaisia:

Tehtävänanto käyttämälleni ensimmäiselle ympyrällä oli: ”Mitkä asiat mietityttävät tai ovat mietityttäneet sinua aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvissä asioissa? Kirjoita vastauksesi ympyrään. Mitä enemmän asia mietityttää tai on mietityttänyt sinua, sitä keskeemmäksi ympyrää voit sen sijoittaa.” Tästä tehtävästä saatuja vastauksia, tärkeimmästä vähiten tärkeään olivat esimerkiksi: asuminen, ilman tukea asuminen, siivous, raha-asiat, bensa/auto, elämänkumppani, opiskelu ja jatko-opinnot, harrastukset, kaverit, oma terveys, omat haaveet, ympäröivästä maailmasta aiheutuvat huolet ja murheet, kuten ammuskelijat ja terrorismi.

Tehtävänanto toiselle käyttämälleni ympyrälle oli: ”Keneltä tai mistä saat tai olet saanut tukea sinua mietityttäviin, aikuistumiseen sekä itsenäistymiseen liittyviin asioihin? Kirjoita vastauksesi ympyrään. Se keneltä tai mistä saat tai olet saanut eniten tukea, merkitään ympyrän keskikohtaan.” Tästä tehtävästä saatuja vastauksia, tärkeimmästä vähiten tärkeään olivat esimerkiksi: autismsäätiö, vanhemmat, äiti, Kela, TE-palvelut, psykologi, koulu, isä, edunvalvoja, sisarukset sekä aiempien palveluiden ja tukien tarjoajat.

Eläytymismenetelmä. Eläytymismenetelmän kerrotaan sopivan hyvin niin teoreettiseen työskentelyyn kuin käytännönläheisiin tutkimuksiin ja selvityksiin (Eskola 2007, 82). Tarkoituksena on tuottaa uusia kertomuksia. Vastaaajille kerrotaan kaksi tai useampi asiaa tai aihepiiriä pohjustavaa kehyskertomusta, jotka eroavat toisistaan yhden olennaisen seikan suhteen. Tehtävänantona voi olla esimerkiksi kuvata tarinan tapahtumia edeltäviä hetkiä tai tarinan tapahtumien jälkeisiä tilanteita. (emt 71–74.) Kertomuksista riippuen, saadut vastaukset eivät välttämättä ole aina todellisia ja stereotyyppiset kuvaukset ovat vastauksissa usein yleisiä. Vastaukset kuitenkin kertovat ajatuksistamme ja valintojemme tekemisestä, ja niiden kuvailut

ja kehyskertomuksiin vertaileminen voivat tarjota tutkijalle uusi näkökulmia. (emt 80,84.)

Huonoina puolina kuvataan eläytymismenetelmissä käytettyjen kehyskertomusten liiallista pituutta, sillä ne voivat tarjota vastaajille jo liikseen vihjeitä. Pitkät kehyskertomukset mahdollistavat myös sen, että vastauksista voi nousta esille enemmän eriytyviä näkökulmia. Tällöin vastausten vertailu voi olla hankalaa. (Eskola 2007, 76–77.) Muokatessani eläytymismenetelmän käyttötarkoitusta, käytin tavallaan hyväkseni sen huonoja puolia. Kirjoittaessani tarinaa ryhmäläisilleni luettavaksi, pyrin sisällyttämään tarinaan mahdollisimman monipuolisesti aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä tunteita ja asioita. Tarinaa kirjoittaessani sisällytin mukaan myös aiemmin ryhmissä esille nousseita asioita ja ajatuksia. Tarkoitukseni oli syventyä jo esille nousseisiin asioihin, saaden myös esille muita ryhmäläisiäni mieltäytyttäviä asioita. Pyrkimykseni oli myös voimauttava, sillä tarjosin jo aiemmin esille nousseita asioita ja ajatuksia uudelleen käsiteltäviksi. Ajatuksenani oli, että ryhmäläiset tarttuvat heitä eniten askarruttaviin ja tarkennusta kaipaaviin asioihin. Käytin siis eläytymismenetelmää seuraavalla tavalla: luin kummallekin ryhmälle kirjoittamani tarinan, jonka jälkeen herättelin keskustelua tarinassa esiintyvistä aiheista ja mieleen nousseista asioista. Tarinassa esiintyviä ja tarinasta keskustelun kohteiksi tulleita asioita olivat esimerkiksi: asuminen ja siihen liittyvät välttämättömyydet, itsenäisen asumisen taidot, ihmisten kohtaaminen, yksin asuminen ja vastuun ottaminen. Taatakseni mahdollisimman hyvän keskittymisen omalta osaltani, nauhoitin tarinoiden jälkeiset keskustelut myöhempää käyttöä ja tarkempaa analysointia varten.

Sadutus. Sadutuksen tehtävänanto etenee seuraavaan tapaan: ”Kerro satu (tai tarina). Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi ja voit muuttaa tai korjata sitä mikäli haluat.” Menetelmänä sadutus on alun perin lasten kanssa käytettäväksi suunniteltu työväline. Se soveltuu kuitenkin hyvin myös erikäisille. Sadutuksen avulla oman äänensä ja mielipiteensä voi saada helposti kuulluville. Lisäksi se luo osallisuutta ja opettaa kuuntelemisen taitoa. (Sadutus 2012.) Sadutuksen kerrotaan soveltuvan hyvin tilanteisiin, joissa asiakkaan olemusta halutaan korostaa ja hänellä uskotaan olevan voimavaroja ja taitoja, joita hän ei välttämättä edes itse tiedosta. Sadutuksen avulla voidaan vaikuttaa asiakkaiden hy-

vinvointiin useilla eri tahoilla. Ryhmämuotoisesti käytettynä sen kautta voidaan nostaa esille pieniäkin asioita tehden niistä yhdessä jotain suurta ja merkittävää. Sadutuksen kerrotaan soveltuvan myös tilanteisiin joissa ohjaaja haluaa kehittyä ja odottaa ryhmältä aktiivista mukana oloa. (Hauskala, [Viitattu 21.11.2013].)

Sadutuksessa luin kummallekin ryhmälle ensin sadutuksen tehtävänannon. Sen jälkeen ryhmäläiset lähtivät luomaan yhdessä satua, jatkaen sitä aina vuorotellen. Ensimmäisessä ryhmässä sadutus toimi hyvin ja tarinoita syntyi kolme jotka myös nimesimme. Vaikka sadutus oli mielestäni menetelmänä hyvä ja helposti muokattavissa, se osoittautui toisessa ryhmässä haasteelliseksi; ryhmäläisten oli vaikeaa hahmottaa kokonaisuuksia keksien niitä ikään kuin tyhjästä. Näin ollen sadutus jäi toteutumatta toisessa ryhmässä. Ensimmäisen ryhmän saduissa esille nousivat kuitenkin ryhmissä jo aiemmin käsittelyn kohteina olleet asiat: asuminen ja siinä esiintyvät vaikeudet, työ, roolit, valmistuminen koulusta, työssä kulkeminen, muutto toisalle, työssä selviytyminen sekä omaan elämiseen liittyvät ja kotona tapahtuvat asiat, kuten suihkussa käyminen.

Kohti aikuisuutta -peli eli Lautupeli. Lautupeli on asiakaspalautemenetelmä pelimuodossa. Sen avulla voidaan saada kuuluviin niin asiakkaiden kuin omaisten ääntä. Lautupeliä pelaamalla voidaan selvittää sitä mihin asioihin asukkaat ja heidän omaisensa eivät ole ja ovat tyytyväisiä. Peli sopii käytettäväksi tilanteisiin, joissa asiakkaiden on esimerkiksi vaikeaa täyttää kyselylomaketta. Esimerkkinä huonokuntoiset vuodeosastojen potilaat, jotka eivät kykene kirjoittamaan vastauksiaan palautelomakkeille. Tavoitteena on saada kuuluville asiakkaiden ja omaisten mielipiteitä saaden myös palautetta esimerkiksi osaston toiminnan laadusta. Pelissä voidaan myös hakea yhdessä ratkaisuja ongelmiin ja miettiä kehittämisen kohteita. Tarkoituksena on edetä nopealla heitetyn pistemäärän mukaisesti pitkin erivärisistä ympyröistä muodostuvaa polkua. Jokainen väri kätkee taakseen tiettyä aihealuetta koskevia kysymyksiä: asuminen, toiminnan organisointi, itsenäisyys, tiedon saaminen, arviointi ja asiakkaan kohtelu, tuen saaminen sekä henkilökunnan ammattitaito. Pelaajat vastaavat kysymyksiin ja kysymyksistä sekä vastauksista herää keskustelua. (Lautupelin peliohjeet, 1-7.)

Olin kokeillut Lautupeliä koulussa ja se herätti mielenkiintoni valtaistamiseen sopivien mahdollisuuksiensa puolesta. Halusin kokeilla peliä käytännössä. Tiesin, ettei

peli sopisi välttämättä niin hyvin Autismisäätiöllä pitämään ryhmääni, sillä sen kysymykset liittyivät paljolti laitospaikkaan kuten laitoshoidossa olemiseen. Päätin muokata pelitapaa ja kysymysten esittelyä, jolloin sain pelistä ryhmiin sopivan toiminnallisen menetelmän. Karsin kysymyskortteista suuren osan pois, sillä pienen ryhmäkokomme vuoksi emme edes tulleet tarvinneeksi kaikkea. Muutin lisäksi kortteista nousseita kysymyksiä ryhmämme tarkoituksen kannalta sopivimmiksi. Tästä esimerkkinä kysymys: ”Ovatko talon tiedotteet mielestänne ymmärrettävät?”, muuttui muotoon: ”Kun olette esimerkiksi kaupungilla, Kelalla tai missä vain, niin onko teidän helppoa ymmärtää vastaan tulevia asioita?” ”Ovatko esimerkiksi Kelan paperit helppo täyttää?” Vastattuamme kysymyksiin, kokosimme kortit pelinohjeiden mukaisesti kahteen kasaan: hyvää ja parannettavaa.

Ensimmäisessä ryhmässä pelin kautta syntyi keskustelua ja esille nousi ryhmäläisten kokemuksia ja ajatuksia. Peli auttoi ryhmäläisiä tuomaan esille myös mielipiteitään esimerkiksi erilaisista palveluista, kuten Autismisäätiön toiminnan laadukkuudesta. Jäin kuitenkin kaipaamaan keskusteluiden syvyyttä ja huomasin, että kysymysten tarkemmalla asettelulla voisin muokata pelin kautta heränneitä keskustelua ja hieman syvemmiksi. Toisen ryhmän kanssa jätin laatupelin käytön pois ryhmäsuunnitelmasta. Heille pelin idea ja kysymysten sekä aihepiirien ennakoimattomuus olisi ollut vaikeaa ymmärtää. Lisäksi pelin pelaamisen liittäminen osaksi myös toisen ryhmän sisältöä olisi vaatinut lisää aikaa. Ryhmäläisten syistä johtuen toisen aikatauluissa ei ollut mahdollisuutta joustaa niin paljon, että olisimme saaneet tarvittavan ajan. Pelin tilalle löytyi kuitenkin hyviä toiminnallisia menetelmiä, joiden käyttöä halusin kokeilla toiseen ryhmään kuuluvien jäsenten kanssa; havaitsinkin kirjallisen ilmaisun olevan luontevaa etenkin toisen ryhmän jäsenille.

Ryhmäkerrat kaupungilla. Kummankin ryhmän viimeisenä ryhmäkertana lähdimme kaupungille tarkastelemaan ympäristöä aikuistumisen ja itsenäistymisen näkökulmasta. Kävelimme kaupungilla ja kiinnitimme huomiota vastaan tuleviin paikkoihin, esimerkiksi Kelaan, Sosiaalitoimistoon ja ruokakauppaan. Tehtävänantona oli kirjata ylös mieleen tulevia muistoja näihin paikkoihin liittyen: ”Mitä paikkaa ehkä on tapahtunut, mikä on mennyt vikaan, onko jokin asia osoittautunut vaikeaksi tai epämieluisaksi?” Ryhmäläisten muistiinkirjoittamia asioita tuli useita erilaisia, niin positiivisia kuin negatiivisia. Positiivisiin asioihin luokittuivat esimerkiksi:

onnistunut asiointi liikkeessä, mukavat muistot kaupungilla olevista paikoista, kuten elokuvissa ja kirjastossa käymisestä ohjaajan kanssa, puisto rauhallisena ja mieluisana paikkana sekä ravintolat. Negatiivisia ryhmäläisillä mieleen tulleita asioita olivat esimerkiksi: väärinymmärrykset parturissa, vaateostoksilla ja kaupassa, vaikeudet kelassa ja sosiaalityössä, vaikeus käydä kaupassa ja valita otettavat tuotteet, laskujen maksu, pankkiasiat, ihmisten suuri määrä ja hälinä sekä kaupungilla liikkuminen. Kaupunkiretken lopuksi palkitsimme itsemme käyden kummankin ryhmän kanssa torikahvilassa jäätelöillä. Jäätelöiden syönnin lomassa pohdimme ryhmien onnistumisia sekä ryhmille asetettujen tavoitteiden täyttymistä. Ryhmäläiset täyttivät samalla palautekyselylomakkeen

7.3.3 Palautteen kerääminen ryhmäläisiltä

Kysely on tyypillinen tiedonkeruumenetelmä määrällisissä eli kvantitatiivisissa tutkimuksissa. Kysely voidaan toteuttaa esimerkiksi haastatteluna, kirjeitse tai internetin välityksellä. Sitä voidaan käyttää myös osana toimintatutkimusta, jossa sen nähdään soveltuvan parhaiten tutkimuksen alkukartoitukseen esimerkiksi perustietojen hankintaan tai tutkimuksen loppuun, tutkimuksen vaikutusten mittaamiseen. (Kananen 2009, 77–78.) Menetelmänä se on tarkoituksen ja kohderyhmän mukaan helposti muokattavissa. Se sopii hyvin myös tilanteisiin, joissa asioita halutaan tarkentaa. (Valli 2007, 102–103.) Hyödynsinkin kyselyä ryhmieni lopussa kerätessäni ryhmäläisiltä palautetta, sillä tiesin ennalta mihin asioihin haluan lisää mielipiteitä ja mistä asioista haluan tarkennusta. Nämä asiat ja aihepiirit ovat tunnistettavissa palautekyselylomakkeesta, joka löytyy liitteenä 5.

Suorittaessani kyselyä, luin kysymykset ensin ääneen ryhmäläisilleni, jotta kysymysten pääidea ja aihealue tulivat varmasti ymmärretyksi. Kyselytapani ei kuitenkaan toteutunut haastattelun muodossa, sillä paikalla olivat aina yhtä aikaa kaikki ryhmäläiset (Valli 2007, 109–110). Varmistuttuani siitä, että kysymykset tulivat ymmärretyiksi, ryhmäläiset täyttivät saamansa palautelomakkeet itsenäisesti palauttaen ne sitten minulle. Kysymykset olivat avoimia. Arviointilomakkeissa käytettyinä tarjoavat avoimet kysymykset mahdollisuuden vastaajien mielipiteiden perusteelliseen selvittämiseen. Huonoina puolina ovat mahdolliset lyhyet ja epätarkat

vastaukset sekä vastausten työläs analysointi (emt124). Lomakkeen ollessa lyhyt ryhmäläiseni jaksoivat keskittyä sen täyttämiseen. Vastauksia heiltä tuli melkein jokaiseen kysymykseen. Osa vastauksista oli kuitenkin harmittavan lyhyitä.

Ryhmien palautteenkeruumenetelmänä toimivat myös Mun stoori- ja Vahvuuskortit. Niiden avulla sain selville ryhmäläisten tunnetiloja ryhmäkertojen aluissa ja loppuissa. Saamani palaute oli tärkeää oman oppimiseni ja ryhmien ohjaamisen kannalta. Sen avulla sain myös tietoa ryhmäläisiä koskettaneista asioista. Tulen hyödyntämään kyselylomakkeilla saamaani tietoa sekä tunnekorttien kautta esille nousseita asioita arvioidessani Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä -ryhmien etenemistä ja onnistumista arvioin kappaleissa 8.1 ja 8.3. Kyselylomakkeen kautta saadut vastaukset toimivat myös tutkimusaineistonani.

7.4 Osallistavan havainnoinnin tulokset ja tutkimuspäiväkirja osana tutkimusmateriaalia

Kuten toimintatutkimuksen olemusta usein kuvataan, oli tutkimukseni osallistava ja kommunikatiivinen (Heikkinen, Kontiainen & Häkkinen 2007, 50, 57). Osallistavan tutkimukseni luonteesta teki ryhmäläisten mukana olon tärkeys; ilman ryhmäläisiä minulla ei olisi ollut mitä tutkia ja lähteä muuttamaan. Toimintatutkimukseni kommunikatiiviset piirteet korostuivat ryhmäläisten toimintaan ja keskusteluun osallistamisessa. Jokainen ryhmäläinen oli tasavertainen ja oikeutettu mielipiteisiinsä. Mielipiteet puolestaan toimivat hyvinä keskustelunavaajina, ja keskusteluiden kautta ryhmäläiset saivat uusia näkemyksiä asioihin. Myös vertaistuen rooli korostui. Jotta osallistuvuus ja kommunikatiivisuus olivat ryhmässä läsnä, tuli minun olla aktiivinen osallistuja ja toimija. Keskityin kuuntelemaan alati ryhmäläisteni sanomisia ja luomaan avointa ilmapiiriä. Näin toimin ryhmäkerroilla myös osallistujan roolissa, toteuttaen samalla osallistuvaa havainnointia. (Huovinen & Roivio 2007, 106.)

Havainnointi on meille luonnollista, myös tutkimusmielessä. Havainnoinnin kautta pyrimme saamaan tietoa määrätystä asiasta tai ongelmasta. Varsinkin tutkimuksissa, kuten ohjaamissani ryhmissä, havaintojen teko perustuu tutkijan ja tutkittavien väliseen dialogisuuteen. Havainnoinnin avulla tutkija oppii tuntemaan ryhmi-

ensä jäseniä niin yksilöinä kuin ryhmän jäsenenä. Loppupelissä tutkija muodostaa käsitystä tutkittavista oman persoonansa kautta. Jotta tehdyt havainnot eivät ole vääristyneitä, tutkijan on tärkeää tuntea oma persoonansa. (Grönfors 2007, 151–153.)

Tehdessäni havainnointia ryhmäkertojen aikana, pyrin suhtautumaan asioihin aluksi tekemättä sen enempiä johtopäätöksiä. Näin pystyin olemaan kuulolla jokaisen asian suhteen. Ryhmäläisten työskennellessä ehdin toisinaan kirjoitella muistiinpanoja sen hetkisistä tuntemuksistani ja ryhmäkerran onnistumisesta. Usein ryhmäkerrat olivat kuitenkin niin kiireisiä, että muistiinpanojen ja tutkimuspäiväkirjan kirjoittaminen jäi kotona tehtäviksi. Havainnointia ja muistiani tukeakseni hyödynsin erilaisia muistiinpanovälineitä sekä menetelmiä, jotka toimivat samanaikaisesti aineiston- ja tiedonkeruumenetelminä (Huovinen & Roivio 2007, 104–107). Niitä olivat havainnointien pohjalta kirjoittamani tutkimuspäiväkirja, äänitykset, ottamani valokuvat sekä ryhmien toiminnan aikana tuotettu materiaali, kuten ryhmäläisten piirustukset ja Minun ympyräni -kuviot. Nämä olen maininnut myös sivun 38 taulukossa 1.

Tutkimuspäiväkirja on tutkimuksen aikana koottu aineisto, joka sisältää paljon hyvää tutkimusaineistoa. Siihen voidaan koota esimerkiksi kentällä tapahtuneita asioita, tunnelmia, saatua palautetta, tehtyjä havaintoja ja hämmennystä aiheuttavia asioita (Kananen 2009, 71–72). Minulle tutkimuspäiväkirjani oli yksi tärkeimmistä ja varjelluimmista asioista, koko opinnäytetyöprosessini ajan. Se sisälsi edellä mainittujen esimerkkien lisäksi myös paljon muuta, kuten omaa kasvutarinaani tutkimuksen edetessä. Tutkimuspäiväkirjani oli kuin sateenvarjo, jonka alle keräämäni tutkimusmateriaali kasaantui.

7.5 Autismisäätiön henkilökunta teemahaastattelun kohteena

Haastattelu on yleisimpiä käytettyjä tiedonkeruumuotoja. Sen avulla voidaan korostaa ihmisen merkitystä tutkimuksen kannalta, kartoittaa tuntemattomia alueita, tutkia arkoja ja hankalia aihepiirejä sekä esimerkiksi selventää ja syventää saatuja tietoja. (Hirsjärvi 2009, 204–206.) Opinnäytetyöprosessini loppuvaiheessa, pidettyäni ryhmät ja syventyessäni kokoamaan ja analysoimaan tutkimuksen tuloksia,

haastattelin vielä kahta Autismsäätiön lakeuden toimipisteen henkilökunnan jäsentä. Toteutin haastattelun ryhmähaastattelun muodossa. Valitsin haastattelumuodoksi teemahaastattelun, sillä koin sen tilanteeseen ja tarkoitukseeni sopivana. Teemahaastattelun avulla pystyin rajaamaan haastattelun teemaa tutkimukseeni kannalta olennaisiin asioihin sekä syventämään saamaani tietämystä aihepiirin tietyillä osa-alueilla. Ryhmähaastatteluun päädyin sen tehokkuuden vuoksi, sillä siinä saadaan tietoa nopeasti usealta vastaajalta (Hirsjärvi & Hurme 2008, 62–63).

Teemahaastattelu itsessään on puolistrukturoitu haastattelumuoto eli sen kysymyksiä ja vastauksia ei ole lyöty lukkoon haastattelutilanteen alkaessa. Vain keskeiset teemat, joiden lomassa haastattelu etenee, ovat määriteltä. Näin ollen teemahaastattelu antaa tilaa haastateltavien tulkinnoille. Ennen haastattelua on tärkeää tehdä teemojen ja haastattelu pääluokkien määrittely, sillä se auttaa haastattelijaa etenemään haastattelussaan sekä syventämään kysymyksillään teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48, 66–67.). Valmistelin haastattelua huolella, sillä se oli tärkeä osa tutkimustani. Hahmotellessani haastattelurunkoa, teema-alueita sekä haastattelukysymyksiäni käytin apunani ajatuskarttaa. Varasin haastattelulle myös riittävästi aikaa. Haastattelutilanne tapahtui Autismsäätiöllä rauhallisessa sivuhuoneessa. Tukeakseni muistiani ja varmistaakseni haastattelun laadun, nauhoitin haastattelun. Haastattelun litteroin heti kotiin päästyäni, sillä silloin se oli vielä tuoreena muistissa.

7.6 Tutkimusaineiston käsittely ja tiedonsynty

Kerättyäni tutkimusaineiston useita aineistonkeruumenetelmiä hyödyntäen, lähdin muokkaamaan aineistoa paremmin hyödynnettävään muotoon. Litteroin ensin litteroitavissa olevat aineistot, eli teemahaastattelun sekä haluamani osuudet ryhmässä nauhoittamistani äänityksistä. Keräämäni aineistot eli litteroidut aineistot, kuvalisin ilmaisun - ja toiminnallisin menetelmin tuotetut aineistot, kyselyt sekä tekemäni muistiinpanot ja havainnot, käsittelin teemoittelemalla ne. Teemoittelun jälkeen lähdin analysoimaan aineistoani syvemmin tutkimustuloksiani varten. Miellän siis aineiston analysoinnin tutkimusprosessin lopussa olevana aineiston syvemmän käsittelyn vaiheena. Kanasen (2009, 79) mukaan on yleistä, että aineiston analy-

sointi käsitetään tutkijasta riippuen hieman eri tavoin. Hänen mukaan joillekin tutkijoille analyysi vaiheeseen kuuluvat kaikki tutkimusprosessin vaiheet, aina aineiston keruusta, aineiston tulkintaan saakka. Keskityin tarkastelemaan tutkimustuloksiani aineistolähtöisesti, eli keräämäni tutkimusaineisto loi pohjan tutkimustuloksilleni (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112). Näin ollen tieto kehittyi ja syntyi abduktiivisesti (Kananen 2009, 83). Seuraavaksi kerron tarkemmin aineistoni käsittelystä ja sen analysoinnista.

Litterointi. Litteroinnissa puhe tai kuva muunnetaan tekstiksi, josta tulkintojen teko on helpompaa. Litteroinnin tarkkuus määritellään tutkimuskohtaisesti ja tutkimuksen kannalta oleelliset seikat huomioiden. Se voidaan tehdä koko aineistolle tai vain osalle aineistoa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 138; Ruusuvuori 2010, 424–426.) Teemahaastattelua litteroidessani käsittelin koko haastattelun. En kuitenkaan litteroinut puheen taukoja ja mietintä-ääniä, kuten hymähdyksiä, sillä tutkimukseni ei keskittynyt tarkastelemaan esimerkiksi henkilöiden välistä viestintää. Kyseiset asiat eivät siis olleet tutkimukseni kannalta oleellisessa asemassa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–142). Ryhmissä tallentamille nauhoituksille tein osa-litteroinnin, eli litteroin nauhoitteiden tärkeät ja paljon informaatiota sisältävät kohdat. En siis litteroinut esimerkiksi työskentelyn lomassa käytyjä asiaan liittymättömiä huomioita. Litteroinnin jälkeen minulla oli, kaiken muun keräämäni aineiston lisäksi, tekstimuotoisia aineistoja.

Teemoittelu. Teemoittelu on yksi aineiston analyysimenetelmä. Aineiston teemoittelussa on kyse aineiston luokittelusta pienempiin asiakokonaisuuksiin. Sen on samalla myös aineiston luokkien ja määrien suhteuttamista eli kvantifiointia. Kvantifiointi antaa suuntaa esimerkiksi luokitteluissa jossa henkilöitä saadaan kuuluvaksi ”vaikeuksia talouden hoidossa” ja ”vaikeuksia ihmissuhteissa” - aihepiirien alle. Aihepiiri jonka alle sijoittuneita henkilöitä on enemmän, osoittautuu näin ollen haasteellisempana. Yleistä teemoittelussa ovat kvantifioinnin käytön lisäksi myös koodauksen hyödyntäminen. Koodausta apuna käytettäessä eri aineistot voidaan erottaa toisistaan esimerkiksi värikoodien avulla. Tutkimustuloksia havainnollistettaessa teemoittelussa on yleistä käyttää eri teemojen alle sijoittuvia suoria lainauksia. (Kananen 2009, 83–84.)

Kävin lävitse kaiken keräämäni aineiston, aina piirustuksista muistiinpanoihin ja haastatteluihin saakka, teemoittelemalla ne eri aihepiireihin. Teemoittelua tehdesäni käytin apunani koodausta. Tietokoneella olevissa tiedostoissa käytössäni olivat eri otsikkovärit ja paperimateriaalia käsitellessäni apunani toimivat eriväriset muistilaput. Eri teemoihin jakamiani asioita täydensivät suorat lainaukset, joita tulen käyttämään tulosten tarkastelun yhteydessä. Teema-alueita ovat: asuminen, talouden hoito, opiskelu, työelämä, ympäristön merkitys, ihmissuhteet, vapaa-ajan vietto sekä halu itsenäistyä. Teemoittelun jälkeen aloin tiivistämään ja jäsentämään saamiani tuloksia sekä tekemiäni havaintoja keskittyen analysoimaan niitä samalla syvemmin. Kappaleessa 8 tutkimustuloksista kertoessani olen yhdistellyt erittelemiäni teema-alueita, jos ne ovat liittyneet olennaisesti toisiinsa. Näiden teema-alueiden erittelyn ja avaamisen kautta olen hakenut vastauksia tutkimuskysymyksiini: ”Mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat ovat autismin kirjoon lukeutuvilla henkilöillä haasteellisia?” ja ”Mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat mietityttävät erityisesti kirjon henkilöitä?”

Tutkimuskysymykseen: ”Miten ryhmätoiminnan tavoitteet toteutuivat?”, olen hakenut vastauksia myös teemoitellusta aineistosta. Pystyäkseen vastaamaan parhain mahdollisin tavoin myös viimeiseen tutkimuskysymykseen, joka on hieman muista irrallinen, olen koonnut ryhmiltä keräämääni palautetta lisäksi vain tutkimuskysymykseen kolme liittyviin teemoihin. (Näin ollen teemoiteltuja aineistoja on ollut tavallaan kaksi, joista toista olen hyödyntänyt vain tutkimuskysymykseen kolme.) Näiden teema-alueiden pohjana ovat toimineet toteuttamani palautekyselyn kysymykset ja aihepiirit (ks. liite 5). Teema-alueita, joiden kautta olen hakenut vastauksia viimeiseen tutkimuskysymykseeni, ovat siis olleet: ryhmässä esille nousseet asiat, ryhmäläisten kokemukset ja havahtumiset tai voimaantuminen, kaipaamaan jäätyjä asioita, muutosehdotuksia sekä palaute ryhmäläisille ja vetäjälle. Tutkimustuloksia tarkastellessani (ks. kappale 8.3) tarkastelen ryhmien tavoitteiden toteutumista näiden teema-alueiden kautta, niitä myös hieman yhdistellen.

Abduktiivinen tiedonsynty. Tutkimusprosessin tiedon syntymisessä koetaan olevan kaksi erillistä prosessia. Tiedon sanotaan syntyvän deduktiivisesti jos olemassa olevat ennakko-oletukset ohjaavat tutkimuksen kulkua ja tiedon syntyä. Induktiivisessa tiedon synnyssä aikaisempia ennakko-oletuksia ei ole. Siinä tutki-

mukseen lähdetään avoimin mielin ja katsotaan mitä tutkimusaineistosta ja tutkimukseen liittyvästä teoriasta nousee loppupeleissä esiin. Käytännössä pelkkä deduktiivinen tai induktiivinen ajattelu voi olla haastavaa. Näin ollen yleisintä on niiden kummankin käyttö eli niin kutsuttu abduktiivisen tiedon muodostaminen. Abduktiivisesti tietoa muodostettaessa taustaoletukset ja huomiot muistetaan, mutta myös uusille havainnoille ja johtopäätöksille annetaan tilaa. (Heikkinen, Roivio & Kiilakoski 2007, 88–90; Kananen 2009, 83.) Koen tutkimukseni tiedon synnyn olleen tutkimuksessani abduktiivista. Lähtiessäni muodostamaan tutkimuskysymyksiä ja tutkimussuunnitelmaa, minulla oli joitain ennakkokäsityksiä siitä mitä autismin kirjo on ja miten se voi ilmetä. Tietoni ei kuitenkaan ollut tarkkaa ja perusteltua, mutta tutkimukseni ja uusien oppien sekä kokemusten kautta siitä tuli perustellumpaa. Lisäksi tietämykseni lisääntyi ja täsmentyi tutkimuksen aikana. Nämä ennakkokäsitykset ovat olennaisia toimintatutkimuksen kannalta, sillä toimintatutkimuksessa täytyy olla pohja (katso historiallinen jatkuvuus sivulta 59), jotta voidaan lähteä kehittämään tai rakentamaan uutta (Heikkinen & Syrjälä 2007, 149–151).

Tutkimusaineistoa analysoitaessa deduktiiviset ja induktiiviset tiedon etsimisen ja muodostamisen keinot ovat olennaisessa osassa, sillä ne vaikuttavat suoraan tutkijan suhtautumiseen ja siihen mitä tutkija lähtee aineistostaan etsimään (Kananen 2009, 83). Abduktiivisen näkökannan ansiosta, tiesin etsiä tuloksista joitain laajoja aihealueita ja asioita. Analysoidessani tutkimusaineistoa sain vahvistusta tutkimustuloksilleni aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta. Esimerkiksi teemahaastattelussa esille nousseet aihepiirit tukivat ja jäsensivät muiden aineistonkeruumenetelmien kautta saamiani tutkimustuloksia.

7.7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuus muodostuu reliabiliteetista ja validiteetista. Validiteetti kuvaa tutkimuksen pätevyyttä eli sitä, että tutkimusmenetelmä- ja kohde ovat yhteensopivia eli tutkimusmenetelmä on sopivia tutkittavan ilmiön kuvaamiseen. Reliabiliteetti kuvaa puolestaan tulosten toistettavuutta, pysyvyyttä ja yleistettävyyttä. Tutkimusmenetelmä on esimerkiksi epäreliaabeli jos tulos on jokaisella mittausker-

ralla erilainen. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 147–148; Hirsjärvi 2009, 231.) Esimerkiksi Heikkinen ja Syrjälä (2007, 148) sekä Kananen (2009, 87) kritisoivat teoksissaan reliabiliteetin ja validiteetin käyttämistä toimintatutkimuksen luotettavuuden ja pätevyyden varmistamiseksi. Heidän mukaansa toimintatutkimusten reliabiliteettia on vaikeaa, lähes mahdotonta arvioida, sillä toimintatutkimus on aina ainutlaatuinen kokonaisuus, jolla tähdätään muutokseen. Näin ollen ideana ei ole saada samoja tuloksia ja tulosten pysyvyys on vaikeaa toteuttaa. Koska toimintatutkimus on usein joukko erilaisia tutkimusotteita - ja menetelmiä, joiden kautta ilmiötä tarkastellaan, onnistuu käytettyjen menetelmien validiteetin arvioiminen parhaiten jos jokaista menetelmää arvioidaan erikseen (Kananen 2009, 88). Kvale (1996) ja Angen (2000) (Heikkisen ja Syrjälä 2007, 147–148 mukaan) arvioivat puolestaan toimintatutkimuksen etenemistä ennemmin validoinnin kautta. Validoinnilla Kvale (1996) tarkoittaa, että toimintatutkimuksen laatua arvioidaan tarkastelemalla sen reflektiivisyyden, dialektisuuden, toimivuuden ja havahduttavuuden yhtenäistä kokonaisuutta (Heikkinen & Syrjälä 2007, 149, 161).

Toimintatutkimuksen historiallisuuden merkitys osana tutkimuksen laatua tarkoittaa sitä, että toimintatutkijan on pohdittava myös tutkimuskohteensa taustoja, sillä toimintatutkimus ei voi alkaa tyhjästä tai päättyä koskaan. Toimintatutkimuksen synnyttämän toiminnan kehittymistä voidaan myös tarkastella niin ryhmätason kuin yhteiskunnan kehittymisen ilmiönä. Tärkeää on myös tutkimuksen kulusta kertominen. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 149, 161.) Sanotaankin, että tutkimusten laadusta kertovat myös riittävä tutkimusongelman, tutkimusprosessin, käytettyjen menetelmien sekä tutkimustulosten kuvailu (Heikkinen & Syrjälä 2007, 114–115). Olen pyrkinyt havainnollistamaan näitä asioita selkeästi. Olen kertonut tutkimukseni kulusta, sen osa-alueista, tapahtumaympäristöstä sekä perehtynyt tutkimuskohteeni taustoihin. Toimintatutkimuksen yhtenä onnistumisen tarkastelun osa-alueena toimii myös sen havahduttavuus eli sen herättämät ajatukset, kokemukset ja tunteet (Heikkinen & Syrjälä 2007, 159–160). Jotta tutkija voi herättää ajatuksia ja tunteita, on tutkimusprosessista kertomisen oltava tarpeeksi havainnollistavaa ja asioita selkeästi kuvaavaa (emt). Olen pyrkinyt kiinnittämään huomiota tutkimukseni raportointiin aina sen ulkoasuun ja selkeyteen saakka.

Reflektiivisyys osana toimintatutkimuksen laatua taas tarkoittaa tutkijan oman suhteensa rakentumista tutkimuskohteeseen, hänen itsearviointia sekä ymmärrystä asioiden suhteellisuudesta. Reflektiivisyys on myös osa toimintatutkimuksen kulun ja syklien etenemisen peruskäsitteitä, sillä ilman toiminnan arviointia ei toimintaa voida kehittää. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 152–154.) Sitä miten reflektiivisyys on toteutunut ja näkynyt tutkimuksessani, nousee esille kappaleissa 7.3.1 ja 7.4. Arvioitaessa puolestaan toimintatutkimusta sen toimivuuden kautta, kohdistuvat tutkimuksen onnistumisen tarkastelu ja arviointi toimintatutkimuksen vaikutuksiin kuten osallistujien voimaantumiseen. Tärkeää on myös pohtia tutkimuksen seurauksia eettisen näkökulman kautta. (Heikkinen & Syrjälä 2007, 155–158.) Tutkimuseni onnistumista pohdin enemmän kappaleissa 8.2 ja 8.3.

Hyödynsin tutkimuksessani useita eri aineistonkeruumenetelmiä ja niiden käytön ulottuvuuksia eli niin kutsuttua menetelmätriangulaatiota, jolla tarkoitetaan käytössä olevan yhtäaikaaisesti enemmän kuin yksi tiedonhankintamenetelmä. Triangulaatio itsessään ei ole tarkoitus, mutta sen kautta saadaan vahvistusta tutkimustuloksille. Ongelmana triangulaatiossa voi olla materiaalin paljous. Toisaalta taas se voi myös paljastaa tutkimuksen epäonnistumisen, jos eri menetelmien kautta saatu tieto on keskenään erilaista. Näin ollen se voi toimia hyvänä laadun mittarina, kertoen samalla saturaatiosta. Saturaatiolla puolestaan tarkoitetaan materiaalia olevan riittävästi, kun uudet menetelmät tietoiheen eivät tuo tutkimustuloksiin enää uutta. Laadullisissa tutkimuksissa se on yleinen laadunmittari. (Huovinen & Roivio 2007, 104–105.)

Käyttämäni menetelmät tuottivat paljon tietoa ja sen yhteenvetoon kului aikaa. Vaikka eri menetelmin saadut tulokset olivat yhteneviä, olisivat tutkimuksen tulokset olleet tutkimuksen uusittua, toimintatutkimukselle tyypilliseen tapaan, erilaisia. Tutkimuksen kautta saatu tieto ja tulokset ovat kuitenkin vain pienen joukon henkilökohtaisista kokemuksista koottuja sekä havainnoinnin kautta esille nousseita asioita, eli saatuja tuloksia ei voida tilastollisesti yleistää. Uskon kuitenkin tulosten olevan suuntaa antavia, sillä Autismisäätiön henkilökunnan kautta saamani tieto tuki ryhmissä esille nousseita aiheita. Toisaalta saamani tutkimustieto tuki joiltain osin myös aikaisempaa tietoa ja tutkimuksia, mikä puolestaan lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimusta tehdessäni olen pyrkinyt noudattamaan hyvän tieteellisen käytännön toteutumista. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkimus voi olla luotettava ja eettisesti hyväksyttävä sekä sen tulokset uskottavia jos se on toteutettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttävien ohjeiden mukaan (Kuula 2011,34–35). Olen pyrkinyt noudattamaan lisäksi sosiaalialan ammattieettisiä ohjeita; olen toiminut asiallisesti ja neutraalisti sekä pyrkinyt eettisesti puhtaaseen toimintaan ja eettiseen pohdintaan (Arki, arvot, elämä, 2012). Olen sitoutunut salaamaan ryhmäläisteni henkilöllisyyden sekä olen kunnioittanut ryhmäläisten ja haasteltavien yksityisyyttä tutkimustuloksia, ryhmien sisältöä sekä ryhmien tuotoksia esitellessäni. Ryhmien ollessa kooltaan pieniä kiinnitin huomiota aineiston käsittelyyn ja sen esille tuomiseen. Ryhmän jäsenille annoin koodit, R1-R4, joita käytin suorien lainausten yhteydessä. Käsitellessäni ryhmäläisten taustoja ja eritellessäni heidän vastauksia sekä ryhmien tuloksia yhdistelin asiakokonaisuuksia, etten antaisi liikaa viitteitä ryhmäläisteni henkilöllisyydestä. Keräsin ryhmäläisiltä kirjallisen suostumuksen ryhmissä ottamieni valokuvien käyttöön sekä heidän töidensä esille laittoon ryhmien lopussa. Samaisessa suostumuksessa ryhmäläiset ovat luvanneet kunnioittaa toistensa mielipiteitä ja pitää salassa muita ryhmäläisiä koskevat, ryhmissä esille nousseet asiat.

Varmistin myös Autismisäätiön henkilökuntaa haastatellessani, että voin hyödyntää haastattelussa esille nousseita asioita ja heidän mielipiteitään osana opinnäytetyötäni. Lisäksi varmistin sen, että voin mainita ja esitellä Autismisäätiön opinnäytetyössäni. Toimiessani eettisesti, olen vaikuttanut jo aiemmin mainitsemaani tutkimuksen toimivuuteen (Heikkinen & Syrjälä 2007, 158). Olen myös huomioinut tutkimusmateriaalin huolellisen säilytyksen ja oikeanlaisen hävittämisen. Tutkimustani tehdessä olen osoittanut kunnioitusta muita tutkijoita kohtaan käyttämällä tarvittavia lähdeviitteitä.

Opinnäytetyöni laillista ja luvallista etenemistä ovat tukeneet alusta alkaen Seinäjoen ammattikorkeakoulun myöntämä opinnäytetyön tutkimuslupa sekä Autismisäätiön kanssa solmimani sopimukset opinnäytetyöstä ja salassapidosta. Pitäessäni ryhmiä Autismisäätiön tiloissa olen noudattanut ja kunnioittanut Autismisäätiön sääntöjä ja työtapoja. Lisäksi olen kunnioittanut Autismisäätiön Lakeuden toimipisteen henkilökunnan mielipiteitä.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Erittelen seuraavaksi saamiani tutkimustuloksia. Kappaleessa 8.2 käsittelen kahden tutkimuskysymykseeni saatuja vastauksia: Mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat ovat autismin kirjoon lukeutuville henkilöille haasteellisia? Mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat mietityttävät erityisesti kirjon henkilöitä? Teemoittelen tutkimustuloksia eri aihepiirien alle ja tuon niissä esille niin ryhmäläisten - kuin Autismisäätiön henkilökunnan näkökantoja, sillä näkökannat täydentävät hyvin toisiaan. Kappaleessa 8.1 keskityn ensin avaamaan toimintatutkimukseni etenemistä. Kappaleessa 8.3 keskityn tarkastelemaan ryhmille asetettujen tavoitteiden täyttymistä sekä toimintatutkimuksen onnistumista eli vastaan viimeiseen tutkimuskysymykseen: Miten ryhmätoiminnan tavoitteet toteutuivat?

8.1 Toimintatutkimuksen vaiheittainen eteneminen

Tutkimukseni on edennyt toimintatutkimukselle tyypilliseen syklimäiseen tapaan. Sykleissä ovat vuorotelleet toimintatutkimukselle tyypilliset vaiheet: suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi. Tyypillisiä ovat myös olleet uutta rakentavat ja tutkimusta eteenpäin suuntaavat eli konstruotivat sekä jo toteutunutta arvioivat ja havainnoivat eli rekonstruoivat vaiheet. (Heikkinen, Roivio & Kiilakoski 2007, 78–79.)

Tutkimukseni ensimmäistä suunnitteluvaihetta ovat olleet itse opinnäytetyön teon ja siihen kuuluvien ryhmien toteutuksen suunnittelu. Sen jälkeen tutkimukseni spiraalimainen luonne on lähtenyt kehittymään läpi ryhmien toteutusten ajan, tiiviinä ja useasyklisenä. Ryhmien toteutus ja niin tutkimuskysymyksiin vastauksien saaminen kuin ryhmille asetettujen tavoitteiden saavuttaminen on ollut toimintatutkimukseni keskeinen toimialue. Etenkin ryhmien pidon aikana toimintatutkimuksen eri vaiheet, kuten suunnittelu, toiminta ja parannettu toiminta ovat toistuneet useasti. Jokainen ryhmäkerta on opettanut uutta ja näin ollen rakentanut niin osaamiseksi kuin ryhmien toimintaan aina jotain uutta. Ryhmien pidon ajan olen myös reflektoinut toimintaamme, joka on ollut tärkeä osa toiminnan kehittymistä. Lopulta

kuviteltu spiraali ja tutkimukseni, ovat päättäneet loppurefleksointiin eli tutkimusraportin ja analyysien tekovaiheeseen.

Koen edenneeni tutkimuksessa kahden syklin kautta, jossa ensimmäinen sykli on ollut ensimmäisen toteuttamani ryhmän aikaa ja toinen sykli toisen ryhmän toteuttamista hieman parannetulla suunnitelmalla. Jokainen ryhmäkerta on myös ollut parannusta ja kehitystä aina edelliseen kertaan verraten. Kehitys ja parantelu ovat näkyneet ryhmien sisällössä, aikataulutuksissa sekä ohjaustyyliissäni. Itse opin näytetyöni analysoinnin ja raportoinnin vaiheen voisi kuvata olleen vielä kolmas vaihe, sillä vaiheena se on täsmentänyt oppimaani ja kokemaani sekä aikaansaanut uusia ideoita ja tutkimuskohteita. Tämä kuviteltu kolmas vaihe on tuonut tutkimukseen osakseen myös lisää tutkimusmateriaalia, sillä pitämäni teemahaastattelu ajoittuu siihen.

Tutkimukseni on myös sisältänyt toimintatutkimukselle tyypillisiä, kuviteltuja sivuspiraaleja sykleineen (Heikkinen, Roivio & Kiilakoski 2007, 86–87). Näitä ovat olleet muun muassa uudet ennakoimattomat ongelmat sekä uuden tutkimusongelmiin vaikuttaneen tiedon syntyminen. Näistä mieleeni painuvimpina ovat jääneet ryhmäkertojen sisällön muuttumiset sekä tutkimuksellisen näkökulmani valaistuminen. Ryhmäkerrat sinänsä ovat edenneet suunnitelmien mukaan, pieniä yllätyksiä lukuun ottamatta. Esimerkiksi toisen ryhmän viimeisellä ryhmäkerralla ukkosmyrsky ja kaatosade viivyttivät lähtemistämme kaupungille niin, että jouduin muotoilemaan koko päivän sisällön uusiksi. Haasteellisempaa sivuspiraalina koen näkökulmani vahvistumisen, sillä se muutti asioiden käsittelytapaa ja toi tutkimukseen uusia ulottuvuuksia. Toimintatutkimuksesta kerrotaankin, että tutkija oppii koko ajan käyttämistään menetelmistä ja tutkimuskohteestaan, joten hänen ei ole mahdollista kirjoittaa täysin muuttumatonta tutkimussuunnitelmaa (emt 86). Toisaalta taas toimintatutkimuksen ideaan kuuluu toiminnan muuttuvuus ja kehittyminen. Ehkä tämä on ollutkin juuri sitä tiedon kehittymistä ja reflektointia? Mukaan mahtui myös positiivisia yllätyksiä. Niistä esimerkkeinä ovat saatu lisäaika ryhmien pidolle sekä kokemukset niin uusien ja hyvien ryhmämenetelmien löytymisestä kuin ryhmäläisten valtaistumisesta.

8.2 Aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät haasteet ja autismin kirjon henkilöitä mietityttävät asiat

Kummassakin ryhmässä esille nousseet asiat olivat pääpiirteittäin hyvin samoja, vaikka kunkin ryhmän keski-ikä heijastui tutkimustuloksiin. Ensimmäisen ryhmäläisten jäsenten keski-ikä oli 19,5 vuotta, ja toisen ryhmän muutaman vuoden korkeampi, 22 vuotta. Merkittävimpinä eroina ryhmien välillä näkyi keski-ikänsä korkeamman ryhmän korkeampi kiinnostuneisuus esimerkiksi seurustelua, ystäviä sekä oman elämän suunnittelua ja tulevaisuuttaan kohtaan. Keski-ikänsä nuorempaa ryhmää puhuttivat puolestaan paljolti itsenäiseen asumiseen sekä opiskeluun ja työelämään siirtymiseen liittyvät asiat.

8.2.1 Asuminen, talouden hallinta ja -hoito

Ryhmissä nousivat esille paljolti asumiseen ja taloudenhoitoon liittyvät asiat. Kyseiset asiat eivät olleet ryhmien jäsenille kovin mieluisia, mutta selvästi mietityttäviä. *”En osaa siivota, ei vaan huvittaas.”*(R3) Keskusteluissa ryhmäläiset toivat esille omaan asuntoon muuttamisen olevan hieman jopa pelottavaa. Heitä mietitytti se, miten he osaavat toimia omassa kodissaan ja miten he saavat hoidettu erilaisia asumiseen ja elämiseen liittyviä ”välttämättömyyksiä”. Näinä ”välttämättömyyksinä” ryhmäläiset mainitsivat esimerkiksi kotiin tehtävät hankinnat sekä laskujen ja raha-asioiden hoidon. *”No hankalia oli vähä nuo kaikkia hankinnat, asuntoon liittyvät asiat.”* (R4) Myös erilaisten lomakkeiden sekä asumiseen ja elämiseen liittyvien papereiden täytön koettiin olevan hankalaa. Eräs ryhmäläisistä olikin hyvin tyytyväinen opittuaan täyttämään tukiin liittyviä lomakkeita yhdessä Autismisäätiön henkilökunnan kanssa. *”Täällä aikaisemmin mä täyttelin täällä ohjoaajien kans noita lappuja, mut ny mä oon täytelly niitä kotona ku mä muistan vielä miten ne pitää tehdä.”* (R1) Ryhmäläisten Autismisäätiöltä saaman tuen merkitys korostui myös useissa muissa asiayhteyksissä. *”Noo oon siitä hyötyä ollu, et paljo vaikeampaa olis ollut jo suoraan olis menny opiskelemaan.”* *”No mä oon saanu opetuksia miten pyykki pestään. Mitenkä on tehokasta siivota ja miten tiskit pestään.”*(R3)

8.2.2 Ympäristön vaikutus, opiskelu ja työelämään siirtyminen

Opiskeluun ja työelämään siirtyminen olivat ryhmäläisille ajankohtaisia ja heitä mietityttäviä asioita. Puolet ryhmäläisistä oli tällä hetkellä työelämässä ja toinen puoli aloittamassa uusien opiskelujen parissa. Ryhmäläisiä mietityttivät elämän siirtymävaiheet, kuten muutto opiskelujen perässä uudelle paikkakunnalle, uuteen ympäristöön. Käsiteltäessä elämän siirtymävaiheisiin liittyviä asioita pinnalle nousivat usein työelämä ja opiskelu. Niihin liittyen ryhmäläiset pohtivat miten uudessa kodissa ja vieraalla paikkakunnalla asuminen onnistuu, mistä voi saada töitä ja saako ollenkaan töitä. Heidän mielessään olivat myös talouden hallintaan liittyvät asiat kuten toimeentulon turvaaminen ja tarvittavien etuuksien hakeminen.

Tarkasteltuani syvemmin keräämääni tutkimusmateriaalia, esille nousivat myös hieman syvällisemmät pohdinnat. Ryhmäläiset haaveilivat mukavasta elinympäristöstä ja ilmapiiristä. Yhden ryhmäläisen opinnot eivät sujuneet edeltävässä opiskelupaikassa. Tästä kysyttäessä oli vastaus seuraavanlainen: *”No emmä tiiä.. se vähä niinku ympäristö joka mua piiritti. Kyllä mä nyt oon niinku täs koulus jossa mä oon niin niinku kaikenlaasta tehnyt.”*(R1) Haaveminäkuviin piirtyivät oma koti ja oma rauha (Ks. Liite 4). Yhden ryhmäläisen kuvaan piirtyi omakuva ja kylttiin teksti: *”Koti piha luvattomilta pääsy kielletty.”*, kun taas toinen ryhmäläinen kertoi kuvastaan löytyvän vapautta ilmentävän kuvan. Tästä kuvasta ja vapaudesta hän kertoi seuraavaa: *”Kai se on sitä, et pärjää, et ei tarvi niinku kauheesti huolehtia ja saa olla sellaine ku on.”* (R4) Miettiessään tulevaisuuttaan ja haaveitaan haaveminäkuvaa ja minun ympyrää täydentäessään, samainen ryhmäläinen peilasi tunteuksiaan myös ympäröivästä yhteiskunnasta ja siellä selviytymisestään. *”No et kuinka paljon tarvin tukea tulevaisuudessa, kun nyt asun tukiasumisessa ja tietyis asiois tarvin tukea usein.”* (R4) Kaikki ryhmäläiset toivat esille tuen tarpeensa itsensä asioiden kuten asumiseen liittyvien asioiden, työnhaun ja raha-asioiden hoidossa. Ryhmäläiset toivat ilmi, että Autismisäätiön palveluiden kautta heidän valmiutensa itsenäiseen elämään ovat vahvistuneet. He kertoivat olevansa tyytyväisiä saamaansa tukeen, mikä puolestaan kertoi tuen tarpeellisuudesta.

Autismisäätiön henkilökunnan haastattelussa esille nousivat myös autististen henkilöiden elämän siirtymävaiheissa esiintyvät ongelmat. Yhtenä merkittävänä on-

gelmana korostuivat opitun toiminnan sekä opittujen toimintamallien siirtämisen vaikeudet uuteen ympäristöön.

Et kyl ne siirtymävaiheet on siitä kohtaa vaikeita kun niitä asioita on vaikea siirtää toiseen omassa toiminnassa, tekemisessä ja ajatuksissa. --- Eli se että toimintakyky on hyvinkin erilainen sun omassa kotiympäristössä, mutta jos sä meet kouluun niin siinä ympäristössä sun toimintakyky voi olla ihan jotakin muuta. (Tammiranta 2013.)

Asioiden hoitaminen ja itsenäisesti toimeentuleminen oli haasteellista ja aikaa vievää vieraassa ympäristössä. Esille nousi myös vieraasta ympäristöstä sekä toiminnanohjauksessa esiintyvistä vaikeuksista aiheutuva stressi. Onnistuminen vaadituissa asioissa, esimerkiksi vieraassa ympäristössä ollessa, vaati ponnistelua ja keskittymistä.

Sit niinku jos ajattelee mitkä kaikki voi stressitasoa nostaa niin sehän on lukematon määrä. Joista osa on sisäsyntyisiä ja osa on ympäristöstä johtuvia asioita. Että nii. Näkisin että siihen vaikuttaa niin kuin monet asiat siihen toimintakykyyn ja toiminnanohjaukseen. (Tammiranta 2013.)

8.2.3 Ihmissuhteet ja vapaa-ajan vietto

Osa ryhmäläisistä ei nimennyt itsellään olevan mitään varsinaisia harrastuksia. *"No ei mulla tällä hetkellä oikein oo mitää harrastusta."* (R4) Osa heistä kuitenkin haaveili löytävänsä mukavia uusia harrastuksia, tuoden niitä esille Haaveminäkuvisaan. Haastattelussa Autismisäätiön henkilökunta kertoi kirjon henkilöillä esiintyvän usein vapaa-ajanvietto ongelmia. *"Ja kun siihen itsenäistymiseen pääsee sillain et asut omilla ja sulla on jotain mielekästä tekemistä, niin sitten tulee ne vapaa-ajan vietto pulmat. Joita ei ykskään näistä sinällänsä tunnista sitä, että hyvään elämään kuuluu nämä kolme aspektia – vähintään."* (Tammiranta 2013) Autismin kirjon henkilölle kotoa lähteminen voi olla haastavaa, sillä se vaatii toiminnan siirtämistä täysin toiseen paikkaan. Toisaalta taas kaipuu sosiaalisen elämän keskelle ei esiinny niinkään vahvana.

Se on, ku koti on turvapesä, missä tavallaan voit olla juuri sellainen kuin olet, eikä se vaadi ponnisteluja, Sieltä toisten on hyvin vaikea ponnistaa sitten vielä työ tai koulupäivän päätteeksi minnekkään. Vaikka hyvää tekis ja vaikka ehkä siellä maailmalla olisi tarjottavana monia hyviä vaihtoehtoja vapaa-aikaan, mut itse ei oo niinku voimavaroja ja keinoja eikä taitoja lähteä.(Tallila 2013.)

Niin kutsutulla lähtemisen vaikeudella ovat myös haittapuolensa. Elämä, josta puuttuvat ympäröivät verkostot ja mielekäs tekeminen, on uhka syrjäytymiselle. *”--- ei oo sitä mielekästä tekemistä, ei työllisty, työllistymisen haasteet on isot – niin sitten sulla ei oookkaan sitä mielekästä tekemistä siihen. Niin kuinka helppoa siitä on lähteä syrjäytymään.”* (Tallila 2013) Kirjon henkilöt tarvitsivat tukea kotoa lähtemiseen, mutta eivät välttämättä tiedostaneet kyseistä avun tarvettaan itse. Esimerkiksi ennen tukia ja palveluita eräs ryhmäläisistä oli viettänyt kesänsä kotona, sillä kesätöitä ei ollut löytynyt. Myös muun mielekkään tekemisen olemassa olossa oli ollut puutteita. *”Joka kesä vaa kotona.”*(R1)

Ryhmäläisten mielessä olivat paljolti tulevaisuuteen liittyvät ja vaikuttavat asiat. Osalle heistä oli haaveena seurustelukumppanin löytäminen, kun taas toiset kokivat kyseisen asian vielä kaukaisena. Seurustelukumppani nousi esille niin minun ympyrä - tehtävässä kuin haaveminäkuviissa. *”Sit tämä elämäkumppani...et asuuko yksin vai onko jokin..?”* *”Toisaalta mä en sit tiedä että haluanko mä sitten ollenkaan, vai haluanko olla vaa yksi.”*(R3) Tutkimusmateriaalista nousi esille asiayhteyksiä, joista päätellen ryhmäläiset kokivat toisinaan hankalina niin ystävien kuin seurustelukumppanien löytymisen. *”No se että onko niitä vai ei.”* (R4) Kavereita ryhmäläisillä oli, mutta yhteydenpito heihin ei ollut kovin aktiivista. Erään ryhmäläisen kommentti opiskeluaikansa kaverisuhteista: (R1): *”Ei mulla ollut siellä kavereita.. mä olin siellä niinku yksin päivät pitkät. Ja kyllä täällä Seinäjoella muuten on.. ihan kavereita.”* Yksi ryhmäläisistä nosti esille ystäviensä erilaisen elämän: *”No kaverit vähä mietityttää, kun ei oo pitkään aikaan pitäny yhteyttä, et missä ne on?”* --- *No ei mua ny niin hirveesti kiinnosta.. Niinku, että ku mä en juo alkoholia enkä mitään tupakoi. Nii ei oikeen viitti minnekkään baariinkaan lähteä.”* (R3) Autismin kirjon piiriin lukeutuvien henkilöiden on vaikea solmia ihmissuhteita ja tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa, sillä heidän sosiaaliset taitonsa voivat olla puutteellisia. Kavereiden ja ystävien saamiseen voivat osin vaikuttaa myös erilaiset ja erityiset mielenkiinnon kohteet, jotka eivät kiinnosta ystäviä millään tavoin.

Myös Autismisäätiön henkilökunta viittasi haastattelussaan edeltäviin asiayhteyksiin:

--- yks semmone iso asia, jonka kanssa tosi moni autistinen nuori henkilö kipuilee on se kaverittomuus, yksinäisyys, jotka sitten selkeästi liittyy myös niiden sosiaalisten taitojen puutteeseen. (Tammiranta 2013.)

8.2.4 Halu itsenäistyä

Haastattelussaan Tammiranta (2013) viittasi nuoren itsenäistymisen ja aikuistumisen olevan hyvin yksilöllistä. Hän kuitenkin näki autismin kirjolla olevan vaikutuksensa nuoren kasvun ja aikuistumisen kannalta.

Semmoinen näpituntuma, mikä niinku on, että murrosiän haasteet tulee selkeästi myöhemmin kuin neurotyypillisillä henkilöillä. Voi olla että ne fyysiset muutokset tulee ihan normiajassa, mutta tuota.. se semmoinen henkinen kypsyminen tapahtuu vasta myöhemmin. Ja siihen liittyen myös se, että ne itsenäistymiseen liittyvät tarpeet eivät tuu niin vahvana. Ne voi olla ettei niitä tule ollenkaan. (Tammiranta 2013.)

Aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvissä haasteissa korostui myös vanhemmilta saadun tuen merkitys. Ryhmäläiset olivat niin sanotusti halukkaita elämään itsenäistä elämää, mutta kokivat kuitenkin perheiltään saadun tuen merkityksellisenä. Ryhmien jäsenet eivät kokeneet tai tuoneet suorasanaisesti esille vanhempiensa olevan heidän haaveidensa tiellä, mutta silti yksi heistä haaveili ilman vanhempiaan elämisestä.

Tietysti kun on kyse erityislapsesta josta kasvaa erityisnuori, niin siinä on myös se perheen vaikutus hirvittävän iso; annetaanko myöskään sitä lupaa ja työntukea siihen että nyt sä vaan niinku – sun omat siivet kantaa ja sä pystyt ja jaksat, ja luotetaan siihen. (Tammiranta 2013.)

Kotona opittujen ja vastuutettujen asioiden siirtyminen itsenäiseen elämään nousi esille osittain. Osa ryhmäläisistä oli harjoitellut kotona itsenäiseen asumiseen liittyviä taitoja, mutta siitä huolimatta itsenäiseen asumiseen liitettäviä, jopa itsestään selvien asioiden koettiin olevan joissain määrin hankalia. Näistä esimerkkeinä toimivat hyvin Minun ympyrä- tehtävän vastauksista nousevat asiat, kuten siivoami-

nen, raha-asiat ja ylipäänsä itsenäinen toimeentuleminen. Asiat olivat kotoa tuttuja, mutta niiden itsenäinen suorittaminen esittäytyi silti haasteellisena.

8.3 Ryhmille asetettujen tavoitteiden toteutuminen ja toimintatutkimuksen onnistuminen

Kanasen (2009, 99) mukaan toimintatutkimuksen onnistumista arvioitaessa, tuloksia verrataan toiminnan tavoitteisiin. Tutkimus on onnistunut jos tavoitteita on onnistuttu täyttämään tai ongelmia poistamaan. Mahdollisia mitattavissa olevia asioita ovat myös asenteiden muutokset ja oppiminen. Esimerkiksi Heikkinen ja Syrjälä (2007, 157–158) kuvaavat tutkimuksen olevan onnistunut jos se: ”--- saa osallistujat uskomaan omiin kykyihinsä ja taitoihinsa.” Kanasen (emt) mukaan toimintatutkimukselle on olennaista, että arvion suorittavat ne henkilöt joita muutos ja prosessi ovat koskettaneet ja jotka ovat olleet tutkimuksessa mukana. Eli tässä tapauksessa kaikki ryhmäläiset sekä minä ryhmien vetäjänä. Opinnäytetyöni toteutustavan ja luonteen vuoksi, tutkimukseni onnistumista mitatakseni, olen havainnoinut ryhmäläisiä jokaisella ryhmäkerralla. Lisäksi huomioin ryhmäläisiltäni kyselylomakkeen (ks. liite 5.) muodossa saamani palautteen ja ryhmille asetettujen tavoitteiden täyttymisen.

Ryhmille asetetut tavoitteet löytyvät ryhmäsuunnitelmista eli liitteistä 1 ja 2. Ryhmien tavoitteiden täyttymisen mittaaminen oli hankalaa, sillä se perustui paljolti omiin kokemuksiin ja näkemyksiini sekä ryhmäläisten palautelomakkeissa antamiin palautteisiin. Näin ollen minun oli tärkeää reflektoida myös omaa osuuttani tutkimuksessa sekä tekemiäni johtopäätöksiä (Heikkinen & Syrjälä 2007, 152–154). Ryhmille asetetut tavoitteet täyttyivät kuitenkin vähintäänkin pääpiirteisesti jokainen. Ne herättivät ajatuksia ja keskustelua aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvistä asioista. Keskustelua käytiin paljon tehtäviin annettujen vastausten ja syntyneiden tuotoksien kautta.

Ryhmäläisiltä keräämässäni palautteessa kaikki ryhmäläiset kertoivat tulleen miettineeksi aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä asioita. Näinä asioina he mainitsivat: asumisen, raha-asiat, opiskelun, pankkiasiat, elämänkumppanin, työt, kotityöt, omat vahvuudet, tukiverkostonsa, tuen tarpeensa, tulevaisuuden, lemmikit

sekä oman kodin ja omat haaveet. Kaksi kysymykseen vastannutta henkilöä kertoivat saaneensa ryhmän kautta vastauksia asumiseen, unelmiinsa sekä tulevaisuuteensa. Aiheita joista keskustelemisen ryhmäläiset kokivat hyvänä, olivat saatujen vastausten mukaan asumiseen, yksin asumiseen, kavereihin sekä elämiseen liittyvät asiat. Yksi ryhmäläisistä ei osannut eritellä sitä, mistä asioista keskusteleminen olisi ollut hyvä asia. Ryhmäläiset kertoivat olleensa pääosin tyytyväisiä ryhmien sisältöön kuten keskustelun kohteina oleviin asioihin. Tosin, kaikki ryhmäläiset eivät vastanneet tähän kysymykseen. Yksi ryhmäläisistä olisi kuitenkin kaivannut enemmän keskustelua töihin liittyvistä asioista. Hän olisi toivonut muutenkin keskusteluun hieman lisää syvyyttä.

Haaveminäkuvien työstäminen osoittautui mieluisaksi jokaiselle ryhmään osallistuneelle henkilölle. Se myös voimaannutti ryhmäläisiä. Onnistumisen kokemukset ja töiden tekemiseen liittyvä ilo ja unelmointi kuuluivat hyvin erään ryhmäläisen kommentissa: *"Noh. Olise aikailla haastavaa, ja ku aluksi tuntu ettei oo mitään – ei oo mitään haaveita mistä unelmoida, mut olikin niitä. Et kait sitä on si jotain miettiny."* (R4) Kyseisessä lauseessa eräs ryhmän jäsen kuvaa sitä, miten hän löysi elämässään olevan tavoitteita ja unelmia. Samainen henkilö pohti Haaveminäkuvansa työstämistä pitkään, sillä hänen oli vaikeaa aloittaa sen työstämistä haaveiden ja tulevaisuuden tavoitteiden ollessa vielä hukassa. Oli mukava kuulla, että mietinnän kautta haaveita ja tavoitteita oli kuitenkin löytynyt.

Ryhmät tarjosivat tilaisuuden omien mielipiteiden ja näkemysten esille tuomiseen sekä aikuistumisessa ja itsenäistymisessä mietityttävien asioiden esille nostamiseen. Osa heistä oli sitä mieltä, että käsiteltäviä asioita olisi tullut varmasti vielä mieleen. *"Oishan sitä paljon enemmänkin tullut mieleen."* (R2) Ryhmien kautta, ryhmäläiset kokivat samaistumisen ja yhteenkuulumisen tunteita. Esimerkiksi eläytymismentelmää käyttäessäni ja luettuani aikuisuuteen ja itsenäistymiseen liittyvän tarinan, oli erään ryhmäläisen vastaus seuraava: *"Ihan niinku mun ilta, vain se sade puuttui."* (R1) Ryhmäläiset saivat myös uusia näkökulmia asioihin ja uskoa omiin kykyihinsä. *"No on saanut silleen kuvaa, että miten asua. Ja kai mä siihen opin."* (R1) He saivat kokemusta myös siitä, etteivät kipuile vain yksin kyseisten asioiden ja ongelmien kanssa. *"No ei kai se enää niin ja kyllä mä siihen sitten totun. Ja ku on nähny miten tuo xxxkin asuu."* (R1)

Ryhmäläiset kokivat ryhmien olleen mukavia. Palautelomakkeen kautta ryhmäläisten toisilleen ja minulle antama palaute oli pääosin positiivista. Ensimmäisen ryhmän jäsenet kuvailivat ryhmässä olon olleen mukavaa ja ryhmähengen hyvän. Toisen ryhmän jäsenet kokivat ryhmän olleen sisällöltään mielenkiintoinen ja hyödyllinen. *"Hyvä piirustus."* (R3) Yksi vastaajista jäi kuitenkin kaipaamaan vilkkaampaa keskustelua. Ryhmistä ohjaajana saamani palaute oli positiivista. Ryhmien lopputunnelmia kolme neljästä ryhmäläisestä kuvasi piirtäen hymynaaman. Yksi heistä piirsi ilmeeltään neutraalin hymiön. *"Hyvä ohjaaja oli, ryhmän henki hyvä."*(R3)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Mikä loppujen lopuksi asettaa autismin kirjon henkilöiden elämään haasteita? Miksi juuri tutkimustuloksissa esille nousseet asiat muodostuvat haasteellisiksi ja miten ne vaikuttavat autismin kirjon henkilöiden elämässä? Mitkä asiat painottuvat tärkeiksi kirjon nuorten itsenäistymisen ja aikuistumisen kannalta? Ja koettiinko aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä ryhmät tarpeellisina? Tässä kappaleessa peilaan saamiani tutkimustuloksia ja tekemiäni havaintoja opinnäytetyöni teoriaosuuteen, tehden niistä johtopäätöksiä. Tuon myös esille autismin kirjon näkyvyyttä ryhmäläisten toiminnassa ja sitä miten se on osaltaan vaikuttanut ryhmien tavoitteiden toteutumiseen.

Voimme ensin todeta tutkimustuloksissa esille nousevien asioiden liittyvän tavanomaisiin nuoruuden ja varhaisaikuisuuden kehitystehtäviin. Kyseiset ongelmat ja vaikeudet eivät sinänsä eroa neurotyypillisten henkilöiden aikuistumisessa ja itsenäistymisessä esille nousevista haasteista ja murroskohdista. Tutkimustulosten, aiempien tutkimusten sekä aiheeseen liittyvän kirjallisuuden kautta, autismin kirjon ja neurotyypillisten henkilöiden ongelmassa ja vaikeuksien luonteissa voidaan todeta olevan eroavaisuuksia. Neurotyypillisten henkilöiden valmiudet lähteä rakentamaan omaa ja itsenäistä elämää voivat olla joissain määrin vahvemmat.

Autismin kirjoa tarkasteltaessa nähdään ja erotetaan usein ja helposti vain ulkoiset piirteet eli se miten, ja millä osa-alueilla autismin kirjo tavanomaisesti ilmentyy. Tärkeää on kuitenkin huomioida henkilön käytöksen taustalla olevat syyt ja asiat, sillä usein juuri ne ilmentyvät autismin kirjoon lukeutuvan henkilön käytöksessä, teoissa ja tavoissa. (Tallila 2013; Tammiranta 2013.) Uskonkin sen, mikä eniten erottaa autismin kirjon henkilöitä ja neurotyypillisiä henkilöitä toisistaan, olevan synnynnäisten ajattelumallien erilaisuus. Autismi kirjon nuorten ajattelussa näkyvät ja vaikuttavat olennaisesta kirjon henkilöille tyypilliset ajattelumallit – autistinen ajattelu. Näin ollen autismin kirjoon liittyvien erityisvaikeuksien voidaan todeta esiintyvän autistisena ajatteluna neljällä eri osa-alueella, ilmentäen samalla autismin kirjon triadin luonteenomaisuuksia. Se luo jo lähtökohtaisesti erilaiset valmiu-

det esimerkiksi erilaisten asioiden käsittelyssä. Kyseinen aihepiiri nousee esille niin kirjallisuudessa kuin Autismisäätiön henkilökunnan haastattelussa.

Autistinen ajattelu nousi esille myös ryhmäläisten toiminnassa. Heidän oli toisinaan hankalaa nimetä ja tunnistaa elämänsä ongelmakohtia sekä asioiden välisiä suhteellisuuksia. Ryhmäläiset tarvitsivat ohjausta ja opastusta olennaisten asioiden käsittelyn äärelle. Heidän oli esimerkiksi hankalaa kertoa vaikeista asioista kuten siivoamisesta, sillä heille olennaisen käsitteen ja sen sisällön (kuten siivoaminen: imurointi, lattioiden pesu, pyykinpesu jne.) ymmärtäminen tuntui olevan välillä haasteellista. Toisena hyvänä esimerkkinä edeltävään asiaan toimi erään ryhmäläisen vaikeudet valita Haaveminäkuvaansa tulevia lehtileikkeitä, sillä hänellä ei ollut selkeää kuvaa haaveista ja tulevaisuuden suunnitelmistaan. Näin ollen roolini oli joissain määrin aihepiirien avaaminen ja selventäminen. Myös aiheessa pysyminen tuotti välillä vaikeuksia ja vaati ohjeistamista. Pohtiessani syvemmin esille nousseita haasteita, tunnistin autistiseen ajatteluun viittaavia yhteyksiä. Autistisilla henkilöillä esiintyvien kokonaisuuksien hahmottamisessa olevien vaikeuksien vuoksi asiayhteyksien luominen oli ymmärrettävästi hankalaa. Oli mielenkiintoista huomata näitä kyseisiä autismin kirjolle tyypillisiä ja sitä ilmentäviä ominaisuuksia myös ryhmäläisten toiminnan kautta.

Muita selkeitä ryhmissä esille nousseita ja autistiseen ajatteluun pohjaavia autismin ilmentymiä olivat puheentuottamisessa esiintyvät vaikeudet sekä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa esiintyvät poikkeavuudet ja puutteellisuudet. Yhden ryhmäläisen oli esimerkiksi vaikeaa tuottaa spontaania puhetta, ja puheen tuottaminen tapahtui viiveen kautta. Joidenkin ryhmäläisten oli jokseenkin vaikeaa huomioida muita ryhmäläisiä. Esimerkiksi oman vastausvuoron odottaminen tuotti osalle hankaluuksia. Ryhmien kautta tulin pohtineeksi miten autismin kirjo voi näkyä ja vaikuttaa yksilöiden arjessa toimimisessa ja siitä suoriutumisessa. Meille itsestäänselvytykset eivät välttämättä ole itsestään selvyyksiä kaikille. Tämän tulin huomaneeksi suunnitellessani ryhmien sisältöä. Tutkimuksen toimintatutkimuksellinen näkökulma toimi hyvin, sillä muokkasin ryhmien sisältöä aina ryhmien tavoitteita ja ryhmäläisten valmiuksia vastaaviksi. Se mikä toimi ensimmäisessä ryhmässä ei välttämättä toiminut toisessa ryhmässä. Tämä näkyi käyttämieni menetelmien va-

linnassa, jota olen havainnollistanut kappaleen 7 yhteydessä, sivulla 38 olevassa taulukossa 1.

Aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä haasteellisia ja ryhmäläisiä mietityttäviä asioita löytyi useita. Niitä havainnollistan vielä sivulla 78 olevassa taulukossa 2. Yllätyksekseni ryhmissä esille nousseet haasteet ja vaikeudet olivat hyvin samantaisia. Tämä käy toteen myös kuviota tarkasteltaessa. Suurin eroavaisuus ensimmäisen ja toisen ryhmän välillä oli seurusteluun ja ystävyyssuhteisiin liittyvien aihepiirien ajankohtaisuus sekä huoli siitä voiko tulevaisuudessa selviytyä itsenäisesti. Kyseisten asioiden esille nouseminen oli iän suhteen täysin ilmeistä ja luonnollista. Ensimmäisen ryhmän jäsenet olivat iällisesti myöhäisnuoruuden alkuvaiheessa, kun taas toisen ryhmän jäsenet elivät jo myöhäisnuoruuden keskivaihetta ja varhaisaikuisuuden alkuvaihetta (Nurmiranta ym. 2012, 77–80). Näin ollen myöhäisnuoruuteen ja varhaisaikuisuuteen liittyvät kehitystehtävät ja ikäkaudelle tyypilliset asiat olivat toisen ryhmän jäsenille niin sanotusti ajankohtaisempia.

Tutkimustulosten ja ryhmien kautta nousi esille ryhmäläisten halua itsenäistyä. Kaikki heistä olivat saaneet kokeilla itsekseen asumista ainakin joissain vaiheissa tähän asteista elämäänsä. Yksin asumisesta keskustellessamme esille nousivat kuitenkin yksin asumiseen ja talouden hoitoon liittyvät ongelmat ja haasteet. Paljastui myös, että kaikki heistä tarvitsevat asumiseensa tukea. Erityisesti nuorempien ryhmäläisten kohdalla huomasin piirteitä niin sanotusta halusta heittäytyä aikuisuuteen ja itsenäiseen asumiseen, tietämättä mitä se todellisuudessaan heiltä vaatisi: mistä asioista pitäisi kantaa vastuuta ja mitä asioita tulisi hoitaa joka päivä. Joka tapauksessa, tarve aikuistua ja itsenäistyä esiintyi joidenkin ryhmän jäsenten kohdalla hyvinkin vahvasti. Itsenäistymistarpeeseen liittyen, pohdin vanhempien merkitystä autismin kirjon piiriin lukeutuvien henkilöiden itsenäistymis- ja aikuistumisprosessin kannalta.

Apua ja tukea tarvitsevia henkilöitä, kuten autistia henkilöitä, leimaavat toisinaan asettelu ikätasoistaan alemmalle tasolle. Mielestäni vanhempien rooli on esimerkiksi tärkeä; vanhempien tulee tukea ja kohdella lapsiaan heidän ikätasonsa mukaisesti. Oppiakseen tuntemaan rajansa ja mahdollisuutensa, myös autistinen nuori tarvitsee kasvatuksellisia rajoja. Myös epäonnistumisen kokemukset ovat tärkeitä. Näin ollen, nuori tarvitsee niin fyysistä kuin emotionaalista tilaa kehittyäk-

seen ja kasvaakseen. Vanhempien on tärkeää tukea lapsen irtautumista ja itsenäisiä päätöksiä, sillä näin he myös tukevat nuorta omaksumaan aikuisuuden roolia ja vastuunottoa omassa elämässään (Aalberg & Siimes 2007, 126–130; Lampinen 2007, 148–153; Omaa kotia kohti 2011, 7-8).

Tutkimukseni kautta ymmärsin, että autismin kirjon nuorella itsenäistyminen voi kuitenkin viedä ja vaatia tavallista enemmän aikaa ja kypsyttelyä. Esimerkiksi Partasen (2010, 57–58) mukaan autistisen henkilön muutto toiselle paikkakunnalle uuteen ympäristöön vaatii autistiselta henkilöltä totuttelua, sillä hänen voi olla vaikea hahmottaa uutta ympäristöään ja siinä toimimista. Kuten autistisen nuoren, on myös jokaisen nuoren kohdalla ymmärrettävä, ettei nuoren itsenäistymistä ja kehitystä voi vauhdittaa tai hidastaa, sillä se etenee hyvin yksilöllisesti. Turvallinen, tilaa ja aikaa antava itsenäistyminen, antaa aikuistuvalla nuorelle hyvät lähtökohdat oman elämänhallintaan, sillä nuori oppii ottamaan vastuuta itsestään ja ympäristöstään - toimimaan oman elämänsä subjektina. (Aalberg & Siimes 2007, 126; Lampinen 2007, 148–153.

Itsenäistymis- ja aikuistumisprosessin etenemistä voidaan taas helpottaa ajoissa aloitetulla suunnittelulla ja tuella. Tutkimuksen kautta ymmärsin ajoissa aloitetun itsenäistymisen suunnittelun olevan yksilön kannalta hyväksi, sillä se antaa aikaa muutoksen hyväksymiseen ja siihen totutteluun niin nuorelle itselleen kuin hänen läheisilleen. Lisäksi se helpottaa palveluiden ja tukitoimien suunnittelua ja järjestämistä. Näin nuoren muutto itsenäiseen asuntoon tai asumisyksikköön sujuu usein mielekkäämmin. (Lampinen 2007, 149–151; Omaa kotia kohti 2011, 7.) Tärkeiksi, mutta samalla myös vaikeuksia aiheuttaviksi tekijöiksi nousivat mielekkään toiminnan, kuten työtoiminnan ja vapaa-ajan suunnittelu. Ne kaikki ovat osa onnellista, virikkeellistä ja itsenäistä elämää (Aaltonen 2011, 171).

Tutkimustuloksia analysoidessani havahduin ympäristöllä olevan merkitystä ja vaikutusta autismin kirjon piiriin lukeutuvan henkilön elämään liittyvien haasteellisuuksien kannalta. Esimerkiksi Ahponen (2008, 13, 27–28) korostaa teoksessaan ympäristön asettamien merkityksien olevan tärkeitä nuorten itsenäistymisprosessissa. Aaltonen (2011, 171) puolestaan painottaa ympäristöllä olevan vaikutusta nuoren kuntoutumisen ja toimintakyvyn muodostumisessa. Voidaan todeta, että ympäristö tarjoaa mahdollisuuksia, mutta asettaa myös rajoituksia ja odotuksia,

joiden mukaan nuorten oletetaan toimivan. Joskus ympäristössä olevat tekijät voivat olla epäsuotuisia yksilön kasvuun ja kehitykseen nähden. Jos ympäristössä on paljon ääniärsykyitä, se ei välttämättä ole mielekäs esimerkiksi ääniherkälle autistiselle henkilölle.

Lähestyessäni asiaa ympäristön sekä sosiaalisen- ja toimintakyvylisen näkökulman kautta, havahduin siitä miten jo ihmisten negatiiviset asenteet ja suhtautuminen voivat vaikuttaa aina yksilön hyvinvointiin ja toimintakykyyn saakka. Suunniteltaessa esimerkiksi nuoren asumismuotoa, tulee huomioon ottaa niin nuoren toimintakyky ja taidot, mutta myös toimintakykyyn olennaisesti vaikuttavat asiat kuten ympäristö sekä sosiaaliset verkostot ja niiden tarjoama tuki. Viitaten edeltävään, pohdin myös aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvien, autismin kirjon henkilöille haasteellisten ja heitä mietityttävien asioiden suhdetta yhteiskunnassamme vallitseviin odotuksiin ja normeihin. Mitä nuorilta ylipäänsä odotetaan? Hallitsevatko odotuksemme mieltämme ja tekojamme? Osaammeko joustaa tilanteissa joissa yleisesti tunnettujen mallien ja normien mukainen toiminta ei ole kaikille mahdollista?

Tässä kohden painottuu myös kuntoutuksen merkitys ja sen kauaskantoiset tulokset. Osana kuntoutusta toimii autismitietoisuuden lisääminen. Se ei tue vain yhteiskunnallisen tiedon lisääntymistä ja palveluiden kehitystä, sillä se tukee myös yksilölle oikeiden tukitoimien löytymistä ja yksilön valmiuksia yhteiskunnassa toimimiseen. Henkilökohtaista autismitietoisuutta kohentamalla voidaan vaikuttaa yksilön toimintamalleihin ja ymmärrykseen oman toimintansa syistä ja seurauksista. Ymmärrys omasta toiminnasta ja tunnetiloistaan helpottaa puolestaan ympäröivässä yhteiskunnassa toimimista (Tallila 2013; Tammiranta 2013). Ja kuten Tammiranta (2013) asiaan liittyen toteaaakin:

”Mun mielestä se minkä kanssa aika moni nuori kipuilee on, että tiedetään – joo sulla on Aspergerin oireyhtymä, mutta ei tiedetä miten ne vaikuttaa minulla, miksi on hankaa. Eli se tiedon lisääminen ja yksilöllisen tiedon lisääminen - että miten nää näkyy sulla nimenomaan.”

Voimme siis todeta, että autistinen nuori tarvitsee myös tukea oman identiteettinsä löytämisessä. Näin ollen esimerkiksi ympäristöllä ja sieltä saadulla tuella on merkittävä osa juuri yksilön elämänhallinnan kannalta, joka puolestaan käsittää

niin yksilön ajatukset ja toiminnan, sekä ylipäänsä yksilön kyvyt arvioida erilaisia tilanteita ja niissä toimimista ja selviytymistään (Lampinen 2007, 136,142–143). Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä - tapaisten ryhmien olemassaolo on näin ollen positiivinen asia ja ryhmäläiset ottivatkin ne ilomielin vastaan. Ryhmäläiset toivat ilmi, että aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviin asioihin syventyminen oli hyödyllinen asia. He jäivät jopa kaipaamaan joidenkin asioiden kohdalle tarkennusta. Myös ryhmien tavoitteet täyttyivät, ja pidemmällä aikavälillä ne olisivat täyttyneet vielä tarkemmin. Näin ollen tarve ryhmille on olemassa. Ryhmien tavoitteiden täyttymistä havainnollistan myös seuraavan sivun taulukossa 2.

Aihettani vastaavaa opinnäytetyötä ei ole kirjoitettu aiemmin, mutta autismin kirjoista yleensä on kirjoitettu muutamia opinnäytteitä eri ammattikorkeakouluissa. Niissä kohderyhmänä ovat olleet pääosin lapset ja varhaisnuoret autismin kirjon kuuluvat henkilöt. Tämä vahvistanee hyvin erästä opinnäytetyöprosessini aikana huomioimaani asiaa; lapsille ja nuorille autistisille henkilöille palvelurakenne on jo tavallaan vakiintunut. Heihin liittyen myös tietoa ja tutkimuksia on helpommin saatavilla. Samaiseen asiaan viittaa opinnäytetyössään esimerkiksi Sonja Kälvinmäki (2012, 7) sanoen: ”Autismin kirjon lapsille ja varhaisnuorille palvelurakenne on jo olemassa.” Edeltävää sivuten, pääsemme mielenkiintoisten kysymysten äärelle pohtien sitä, millaisia palveluita ikääntyville autismin kirjon piiriin lukeutuville henkilöille on olemassa, jos tietämys ja palvelurakenne itsenäistymisvaiheessa oleville autistisille nuorillekin ovat yhä murrosvaiheessa? Tammirannan (2013) mukaan autismin kirjon alaisten diagnoosien ollessa vielä melko uudehkoja käsitteitä, eivät diagnoosien alle kuuluvat henkilötäkään ole vielä ennättäneet elää vanhuuden ikäkausille saakka. Hän painottaakin sitä, että autismitietämys ja autismitietämys ovat alati kehittyvässä ja muovautuvassa vaiheessa, mikä puolestaan korostaa autismitietoisuuden lisäämisen merkityksiä. Esimerkiksi avohuollon tukitoimien lisääntyessä tiedon saanti näyttelee mielestäni tärkeää roolia juuri henkilöstön osaamisen ja vaadittavien resurssien kannalta. Tiedon tuotolla on yhteiskunnallisen merkitys; mitä enemmän tietoa on tarjolla, sitä tasa-arvoisemmin ja joustavammin voivat toimia esimerkiksi erilaiset palvelut ja niiden organisoinnit. Tietoisuutta lisäämässä toimivat merkittävästi myös erilaiset hankkeet ja projektit kuten Tammirannankin mainitsema, Autismi- ja Aspergerliiton Aktiivinen ikääntyminen autismin kirjolla -projekti.

Johtopäätökset taulukoituna (tutkimuskysymyksiin vastaten)	<u>Ryhmä 1</u>	<u>Ryhmä 2</u>
Mitkä aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat koettiin haastavina?	<ul style="list-style-type: none"> Asioiden hoitaminen kuten raha-asioista huolehtiminen ja erilaisten lomakkeiden täyttäminen Kaupassa asioiminen Ajokortin saaminen Itsenäinen asuminen ja taloudenhoito Töiden saaminen ilman suhteita Työnhaku Yhteydenpito ystäviin ja mieluisten ystävien löytäminen 	<ul style="list-style-type: none"> Asioiden hoitaminen kuten erilaisten hakemusten täyttäminen ja kaupassa asioiminen Erilaisista raha-asioista ymmärtäminen Työelämään siirtyminen ja töiden hakeminen Erilaiset elämän siirtymävaiheet Tulevaisuuden haaveet Muutto toiselle paikkakunnalle/ uusi ympäristö Vapaus ja oma rauha Itsenäinen toimeentulo Harrastusten löytäminen
Mitä asioita erityisesti pohdittiin?	<ul style="list-style-type: none"> Itsenäisesti asumista ja siihen vaadittavia taitoja Asioiden hoitamista Opiskelua uudessa koulussa ja uudessa ympäristössä Työelämään siirtymistä ja töiden saamista Yksinäisyyttä Omaan autoon liittyviä ei niin olennaisia, mutta ryhmäläisille tärkeitä asioita Mistä saada tukea? Halua itsenäistyä 	<ul style="list-style-type: none"> Itsenäisesti toimeentulemistä Elämäkumppanin löytymistä Ystävien olemassa oloa ja vähäisiä ystävyyssuhteita Useita, ei välttämättä niin olennaisia asioita, mutta ryhmäläisiä mietittyäviä ja murehduttavia asioita kuten turvallisuuden vaikuttavia asioita Mistä saada tukea ja miten paljon tarvitsen tukea? Uuteen kouluun siirtymistä ja muuttoa toiselle paikkakunnalle
Miten ryhmätoiminnan tavoitteet toteutuivat ja miten ryhmätoiminta tuki ryhmille asetettuja tavoitteita?	<ul style="list-style-type: none"> Ryhmätoiminnan tavoitteet täyttyivät vähintäänkin pääpiirteisesti jokainen Ryhmäläiset saivat tuoda omia näkemyksiä ja mielipiteitään kuuluville Ryhmä herätti keskustelua Ryhmäläiset oppivat toistensa kokemuksista ja vertasivat niitä omiinsa Koettiin voimaantumisen tunteita Ryhmäläiset kokivat ryhmän olleen mukavan Mitään asioita ei jäänyt kaipaamaan ja palautteen mukaan ryhmä näin hyvä 	<ul style="list-style-type: none"> Ryhmätoiminnan tavoitteet täyttyivät vähintäänkin pääpiirteisesti jokainen Ryhmäläiset saivat tuoda omia näkemyksiä ja mielipiteitään kuuluville Ryhmä herätti vähäistä keskustelua Ryhmäläiset saivat kuulla muiden kokemuksista Koettiin voimaantumisen tunteita Ryhmäläiset kokivat ryhmän mukavana ja hyödyllisenä Joidenkin asioiden käsittelyyn olisi toivottu lisää syvyyttä Keskusteluun toivottiin hieman lisää syvyyttä

Taulukko 2. Tutkimustulokset taulukoituna.

10 POHDINTA

Toimintatutkimus osoittautui oletamaani monimutkaisemmaksi toteuttaa. Jälkeenpäin olen kuitenkin tyytyväinen suoritukseeni. Haastetta tutkimuksen tekoon toivat harjoittelun ja ryhmien pitämisen yhdistäminen osaksi opinnäytetyötä. Esimerkiksi käyttämäni aineistonkeruumenetelmät ovat tuottaneet tutkimusaineistoa ja toimineet samalla ryhmien sisältönä. Koen niiden käytön ja analysoimisen sekä tutkimustulosten analysoimisen olleen opinnäytetyöprosessini haasteellisin ja aikaa vievin vaihe. Jokainen aineistonkeruumenetelmä on vaatinut osakseen aikaa ja syventymistä. Koen kuitenkin opinnäytetyöprosessini teoriaosuuden kirjoittamisen olleen työläin ja aikaa vievin vaihe. Esimerkiksi autismin kirjoon syventymiseen on kulunut aikaa sen käsitteellisen monimuotoisuuden vuoksi. Ryhmien pito puolestaan on ollut mukavan monipuolista ja toiminnallista. Aika ryhmäkertojen parissa kuluikin hyvin nopeasti.

Menetelmiä valitessani olen ottanut huomioon ryhmäläiset ja heidän tarpeensa sekä opinnäytetyölle ja valtaistavien harjoittelulle asettamani tavoitteet. Mietin mistä ryhmäläiset voisivat hyötyä ja millaisin menetelmin voisin aikaansaada voimaantumista. Ryhmien suunnitteluvaiheessa olen huomoinut, että valitsemani menetelmät voivat tuottaa tutkimukseni kannalta oleellista materiaalia. Tämä selittää osin käyttämieni menetelmien lukumäärää. En halunnut valita käyttööni vain yhtä menetelmää, sillä halusin tarjota ryhmäläisilleni jotain uutta ja erilaista jokaisella ryhmäkerralla. Haaveenani oli myös tuoda Autismisäätiön henkilökunnan tietoisuuteen mahdollisia uusia menetelmiä ryhmien pitoon. Menetelmien kirjavuuteen on osaltaan vaikuttanut myös oma kokeilunhaluni uusien työmenetelmien parissa. En ole vielä kokenut tutkija, joten koin opinnäytetyön tarjoavan tilaisuuden kokeilla ja oppia uutta. Halusin saada opinnäyteprosessin kautta uusia kokemuksia ja näkemyksiä tulevaisuutta ja tulevaisuuden työhaaveitani ajatellen.

Ryhmien kautta saadut ja kerätyt tutkimusmateriaalit ovat olleet yksi tärkeimmistä materiaaleista, sillä niiden kautta ilmentyy kaikki se mitä ryhmät ovat olleet ja tuottaneet. Ryhmien kautta esille ovat nousseet autismin kirjoon nuorten aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä asioita, joiden sisältöä ovat osakseen tukeneet autis-

misäätiön henkilökunnan haastattelu sekä aiheeseen liittyvä kirjallisuus. Eri näkökantojen, mutta kuitenkin yhtenevien asioiden kautta olen saanut tuloksiini erilaisia näkökulmia, jotka ovat tavallaan värittäneet ryhmäläisiltä saamiani tuloksia. Näkökantojen esille tulo erilaisten lähteiden kautta on myös mahdollistanut joidenkin asioiden käsittelyn. Niistä esimerkkeinä ovat asiat joita ryhmien jäsenet eivät itse tunnistanee elämänsä sisällöstä, mutta jotka Autismisäätiön henkilökunta on kuitenkin tullut maininneeksi. Tutkimuspäiväkirja ja muistiinpanot ovat tukeneet tutkijana olemistani. Niissä ovat ilmentyneet kokemukseni ja oppimani asiat ja ne ovat olleet tärkeä osa ammatillista kehityspolkuani.

Roolini ryhmien pidossa on ollut merkittävä ja ryhmät ovat toimineet vastuullani. Roolini on ollut tukea ja kannustaa ryhmäläisiä syventymään aiheeseen liittyvien asiakokonaisuuksien äärelle. Lisäksi olen auttanut löytämään heidän esille nostamilleen asioille ja ilmiöille nimiä ja selityksiä. Näin asioihin syventyminen on ollut syvällisempää. Ryhmäläisten kannustaminen sekä herkkyys kuulla ja nähdä asioita ovat olleet tärkeitä asioita esimerkiksi sadutuksen onnistumisen kannalta (Hauskala, [Viitattu 21.11.2013]).

Koen ryhmien onnistuneen, mutta asiaa jälkeenpäin katsoessani koen ryhmien toteuttamiselle olleen liian vähän aikaa. Jos ryhmäprosessit olisivat olleet pidempiä ja sisällöllisesti hitaammin eteneviä, se olisi mahdollistanut asioiden entistä tarkemman ja syvällisemmän käsittelyn. Tämä olisi näkynyt oletettavasti myös tutkimustulosten syvyydessä. Myös ryhmäläisten valtaistumisen sekä omat kokemukseni ryhmien pidosta ja esille nousseista asioista olisivat syventyneet. Opinnäytetyö on kuitenkin ajallisesti rajattu prosessi ja tavallaan vielä tutkimuksen harjoittelua. Näin ollen minun tuli myös ymmärtää se, että tämänkin prosessin on tultava joskus päätökseen.

Voin sanoa, että opinnäytetyöprosessini on ollut pitkä, laaja ja työläs kokemus. Aiheena pelkästään jo autismin kirjo oli laaja kokonaisuus. Harjoittelun yhdistäminen osaksi opinnäytetyötä laajensi sen kokonaisuutta entisestään. Tämä näkyy myös tutkimukseni pituudessa. Opinnäytetyöprosessi on vaatinut pitkää sitoutumista ja hyvää kokonaisuuden hallintakykyä. Laajuudesta huolimatta, siitä on kuitenkin syntynyt yhtenäinen kokonaisuus.

Opinnäytetyöprosessin kautta olen saanut kokemusta, itsevarmuutta ja rohkeutta niin ryhmien vetämiseen, kuin tutkimuksen tekoon. Olen saanut harjoitella tutkijana olemista ja onnistunut niinä mielestäni. Kynnykseni lähteä toteuttamaan tutkimusta on madaltunut. Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt kärsivällisyyttäni ja kykyäni sietää keskeneräisyyttä. Lisäksi se on opettanut pitkäjänteistä ja tavoitteellista työskentelyä sekä muistuttanut työskentelyn aikatauluttamisen tärkeydestä. Opinnäytetyöprosessin aikana olen saanut siis oppia myös itsestäni uutta; olen löytänyt itsestäni uusia vahvuuksia ja heikkouksia, joiden tunnistamisen koen olevan tärkeää esimerkiksi työelämän kannalta.

Autismin kirjoon syventyminen on ollut mielekkään haasteellista, sillä autismin kirjon henkilöiden aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä teoksia oli saatavilla melko vähän. Opinnäytetyöprosessini kautta olen saanut paljon hyvää oppia ja kokemuksia, niin autismin kirjoon kuin kehitysvammaisuuteen liittyen. Voin sanoa kasvaneeni ammatillisesti ja saaneeni sosionomin työhön uusia näkökulmia ja työvälineitä. Olen esimerkiksi oppinut hahmottamaan autismin kirjon piiriin lukeutuvien henkilöiden palvelutarpeita sekä heidän sijoittumistaan erilaisten palveluiden piirissä. Ryhmien pidon kautta olen oppinut herkkyyttä huomioida yksilöllisiä taustoja ja niiden vaikutuksia yksilöön. Olen oppinut huomioimaan esimerkiksi epäta-sa-arvoa luovia palvelurakenteita sekä kohteita, joissa palveluiden kehittämiseksi löytyisi vielä paljon tilaa. Koen opinnäytetyöprosessin antaneen minulle myös hyviä oppeja autismin kirjon henkilöiden kanssa työskentelyyn sekä heidän ohjaami-seensa. Ryhmien vetäminen täysin itsenäisesti oli upea ja ammatillista varmuutta kerryttävä kokemus. Tulevaisuuden työelämän kannalta katsottuna opinnäytetyöprosessi on siis ollut enemmän kuin hyvä ja toivottu kokemus.

Opinnäytetyöprosessi ei ole lisännyt ainoastaan minun tietämystäni autismin kirjosta ja siihen liittyvistä asioista; se on lisännyt osakseen myös opiskelutoverieni tietovaraintoa ja ymmärrystä autismin kirjon monimuotoisuutta kohtaan. Tästä olen saanut kuulla esimerkiksi opinnäytetyö seminaarien yhteydessä. Työstäni voivat hyötyä myös muut sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset. Näin ollen, olen saanut olla vaikuttamassa yhteiskunnallisestikin merkittävän autismitietoisuuden lisäämisessä. Toivonkin antaneeni aihetta ajatteluun sekä herättäneeni kysymyksiä autististen nuorten aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyen.

Opinnäytetyöprosessini aikana olen tullut pohtineeksi mahdollisia kehitysalueita autistitietoisuuden lisäämiseksi. Autismin kirjon henkilöiden kanssa työskenteleville ammattilaisille ja autististen henkilöiden perheen jäsenille on tarjolla tietoa ja erilaisia oppaita autistisen ajattelun ymmärtämiseen. Myös autistisille henkilöille on tuotettu joitain teoksia, joiden avulla voi kehittää omaa itsetuntemustaan sekä oppia ymmärtämään omia voimavaroja ja heikkouksiaan. Mielestäni kyseisiä teoksia ei kuitenkaan ole koskaan liikaa. Olisi myös mielenkiintoista saada tietoa siitä, miten tunnettu autismin kirjon käsite on ja millainen käsitys autismin kirjosta on muodostunut. Samaista asiaa voitaisiin tutkia myös toisesta katsontakannasta eli miten autismin kirjon henkilöt kokevat tulleen vastaanotetuiksi ympäröivässä yhteiskunnassamme.

Lopuksi haluan vielä painottaa Autismisäätiön henkilökunnan tuen merkitystä opinnäytetyöprosessini onnistumisen kannalta. He ovat antaneet käyttöön tilansa ja tukeneet erilaisten menetelmien käytössä. He ovat myös antaneet mahdollisuuden kokeilla heille täysin uusia menetelmiä. Lisäksi heidän tietovaraintonsa ovat päässeet opinnäytetyöni sisällön kannalta merkittävään osaan. Lämmin kiitos heille! Heidän ammatillinen osaamisensa ja työlleen omistautuminen ovat myös olleet ihailtavaa ja innostavaa katsottavaa. Se on kannustanut minua eteenpäin opinnäytetyöni parissa. Toivon heidän saaneen myös minulta jotain, kenties rohkeutta kokeilla uusia menetelmiä? Lopuksi haluan vielä kiittää kaikkia opinnäytetyöprosessini kanssa tekemisissä olleita henkilöitä, jotka ovat jaksaneet tukea minua kärsivällisesti koko prosessin ajan.

LÄHTEET

”Aukes” Autismin kirjon henkilöiden elämän siirtymävaiheet: Käsikirja työntekijöiden käyttöön. 2009a. Eryityskoulutusyksikkö Kaarisilta, Seinäjoki: Pohjanmaan maakuntien autismin kirjon palveluiden verkosto PAKKI - hanke 2007–2009.

”Aukes” Autismin kirjon henkilöiden elämän siirtymävaiheet: Käsikirja perheille. 2009b. Eryityskoulutusyksikkö Kaarisilta, Seinäjoki: Pohjanmaan maakuntien autismin kirjon palveluiden verkosto PAKKI - hanke 2007–2009.

Aalberg, V. & Siimes, M. A. 2007. Lapsesta aikuiseksi: nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. 2. uud. p. Jyväskylä: Nemo.

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS- kustannus.

Aaltonen, S. & Arvio, M. 2011. Kehitysvammainen potilaana. Helsinki: Duodecim.

Aaltonen, S. 2011. Kehitysvammaisen mielenterveyshäiriöiden diagnostiikka. Teoksessa: Aaltonen, S. & Arvio, M. 2011. Kehitysvammainen potilaana. Helsinki: Duodecim, 140–145.

Aaltonen, S. 2011. Kehitysvammaisten mielenterveyshäiriöiden hoito. Teoksessa: Aaltonen, S. & Arvio, M. 2011. Kehitysvammainen potilaana. Helsinki: Duodecim, 165–175.

Ahponen, H. 2008. Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen. Yksilöllinen ja erilainen elämänkulku. [Verkkojulkaisu]. Kela: Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 94. [Viitattu 18.10.2013]. Saatavana: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3319/tutkimuksia94_netti.pdf?sequence=2

Angen, M. 2000. Pearls, pith, and provocation. Evaluating interpretive inquiry: reviewing the validy debate and opening the dialogue. Qualitative healt research. 10 (3), 373–395.

Arki, arvot, elämä ja etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2012. Talentia ry. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattieettinen lautakunta. 5. uud. p.

Arvio, M. 2011a. Kehitysvamma käsite. Teoksessa: Aaltonen, S. & Arvio, M. 2011. Kehitysvammainen potilaana. Helsinki: Duodecim, 12–16.

Arvio, M. 2011b. Monitekijäiset kehitysvammaoireyhtymät. Teoksessa: Aaltonen, S. & Arvio, M. 2011. Kehitysvammainen potilaana. Helsinki: Duodecim, 91–99.

- Autism Spectrum Disorder. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. NIH: National Institute of Mental Health. [Viitattu 15.10.2013]. Saatavana: <http://www.nimh.nih.gov/health/topics/autism-spectrum-disorders-pervasive-developmental-disorders/index.shtml>
- Autismin kirjo. 9.2.2011. [Verkkosivu.] Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. [Viitattu 8.1.2013.] Saatavana: <http://verneri.net/yleis/arki/kuntoutus/autismikuntoutus/autismin-kirjo.html>
- Autismin kirjo. Ei päiväystä. [Diasarja]. Julkaisupaikka: Autismisäätiö.
- Autismisäätiö - asiantuntevia palveluja nuorille ja aikuisille. Ei päiväystä. [Esite]. Julkaisupaikka: Autismisäätiö
- Autismisäätiön asumispalvelut - omannäköistä elämää ja asumista. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu.] Autismisäätiö. [Viitattu 27.11.2013.] Saatavana: http://www.autismisaatio.fi/uploads/files/esitteet/as_asumispalvA4_2s_web.pdf
- Autismisäätiön päivätoimintapalvelut - monipuolista kuntoutuksellista toimintaa. Ei päiväystä. [Verkkojulkaisu.] Autismisäätiö. [Viitattu 28.11.2013.] Saatavana: http://www.autismisaatio.fi/uploads/files/esitteet/as_paivatoiminta2sA4_web.pdf
- Autismisäätiön toiminnan tavoitteet. Ei päiväystä. [Verkkosivu.] Autismisäätiö. [Viitattu 15.1.2013]. Saatavana: <http://www.autismisaatio.fi/fi/autismisaatio/perustehtava/>
- Autismisäätiön toimipisteet. Ei päiväystä. [Verkkosivu.] Autismisäätiö. [Viitattu 15.1.2013.] Saatavana: <http://www.autismisaatio.fi/fi/autismisaatio/toimipisteet/>
- Callesen, K., Møller, N & Attwood T. 2005. KAH-kassi. Kognitiivis affektiivinen harjoittelu. Käsikirja. CAT-kit.com.
- Disintegratiivinen kehityshäiriö. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Autismi- ja Aspergerliitto ry. [Viitattu 23.9.2013]. Saatavana: http://www.autismiliitto.fi/autismin_kirjo/disintegratiivinen_kehityshairio
- Esitys sosionomi (AMK) tutkinnon kompetensseista. 15.4.2010. [Verkkojulkaisu]. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. [Viitattu 15.1.2014]. Saatavana: http://www.sosiaaliportti.fi/File/c16110a5-e16c-4834-9532-48847ff5dd52/Sosionomi_AMK_Kompetenssit_15042010.pdf
- Eskola, J. 2007. Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS- kustannus, 71-86.
- Ganz, M. L. 2007. The Lifetime Distribution of the Incremental Societal Costs of Autism. [Verkkolehtiartikkeli]. Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine 161

(4), 343–349. [Viitattu 31.10.2013.] Saatavana:

<http://archpedi.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=570087#METHODS>

Grönfors, M. 2007. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa: J. Aaltoja. & R. Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Ps-kustannus, 151–167.

Hauskala, K. Ei päiväystä. Sadutus ja ryhmätarinointi. [Verkkosivu]. CuRec: Kulttuurisen virkistystoiminnan verkkolehti. [Viitattu 21.11.2013.] Saatavana: http://www.curec.net/index.php?option=com_content&view=article&id=144:sadutus-ja-ryhmaetarinointi&catid=43:tiedon-jyvaet-22009&Itemid=2

Heikkinen H, L, T. 2007a. Toimintatutkimus - Toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Ps-kustannus, 196–211.

Heikkinen, H. L. T. & Syrjälä, L. 2007. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa: Teoksessa: H.L.T. Heikkinen., E. Roivio & L. Syrjälä. (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tark. p. Helsinki: Kansanvalistusseura, 144–162.

Heikkinen, H.L.T. & Roivio, E. 2007. Toimintatutkimuksen raportointi. Teoksessa: H.L.T. Heikkinen., E. Roivio & L. Syrjälä. (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tark. p. Helsinki: Kansanvalistusseura, 114–130.

Heikkinen, H.L.T. 2007b. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa: H.L.T. Heikkinen., E. Roivio & L. Syrjälä. (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tark. p. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16–38.

Heikkinen, H.L.T., Kontiainen, T. & Häkkinen, P. 2007. Toiminnan tutkimisen suuntauksat. Teoksessa: H.L.T. Heikkinen., E. Roivio & L. Syrjälä. (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tark. p. Helsinki: Kansanvalistusseura, 39–76.

Heikkinen, H.L.T., Roivio, E. & Kiilakoski, T. 2007. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa: H.L.T. Heikkinen., E. Roivio & L. Syrjälä. (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tark. p. Helsinki: Kansanvalistusseura, 78–93.

Heikkinen, H.L.T., Roivio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tark. p. Helsinki: Kansanvalistusseura.

- Hentinen, H. 2007a. Monitasoinen merkitysten muotoutuminen. Teoksessa: M. Rankanen., H. Hentinen & M-H. Mantere. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim, 129–154.
- Hentinen, H. 2007b. Työskentelyn loppuun saattaminen. Teoksessa: M. Rankanen., H. Hentinen & M-H. Mantere. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim, 171–175.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. 2009. Tutkimuksen reaaabelius ja validius. Teoksessa: S. Hirsjärvi., P. Remes. & P. Sajavaara. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi, 231–233.
- Hirsjärvi, S. 2009. Tutkimustyytit ja aineiston keruun perusmenetelmät. Teoksessa: S. Hirsjärvi., P. Remes. & P. Sajavaara. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi, 191–220.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Huovinen T. & Roivio, E. 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa: H.L.T. Heikkinen., E. Roivio & L. Syrjälä. (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2. tark. p. Helsinki: Kansanvalistusseura, 94–113.
- ICD-10: International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems. 2010. [Verkkojulkaisu]. WHO. [Viitattu 17.10.2013.] Saatavana: <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2010/en>
- ICF. 2004. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. [Verkkojulkaisu]. Suomentaja: Stakes. 6. p. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Stakes: Ohjeita ja luokituksia 2004:4. [Viitattu 18.10.2013.] Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201303252595>
- Jaakkola, H. 2012. Työelämään. Talentia 39 (7), 20–21.
- Kananen, J. 2009. Toimintatutkimus yritysten kehittämisessä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 101.
- Kaski, M. (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. 5. uud. p. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kattavaa osaamista ja palvelua. Ei päiväystä. [Esite.] Julkaisupaikka: Autismisäätiö.

- Kerola, K. & Kujanpää, S. 2009. Osa 1 Käytännöllinen näkökulma. Teoksessa: Kerola, Kujanpää & Timonen. 2009. Autismin kirjo ja kuntoutus. Jyväskylä: PS-kustannus, 21–250.
- Kerola, Kujanpää & Timonen. 2009. Autismin kirjo ja kuntoutus. Jyväskylä: PS-kustannus. TARKISTAA oli jo yllä tossa
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino. 2. uud. p.
- Kvale, S. 1996. Inter Views: An introduction to qualitative research interviewing. Thousand oaks: Sage.
- Kälvinmäki, S. 2012. Työhönvalmennusta neuropsykiatrisille asiakasryhmille Etelä-Pohjanmaalla: Tarvekartoitus ja toiminnan käynnistäminen. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan yksikkö, Sosiaalialan koulutusohjelman ylempi ammattikorkeakoulu tutkinto. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.
- L 23.6.1977/519. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta.
- L 3.4.1987/380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.
- Laatupelin peliohjeet. Ei päiväystä. Helsinki: Stakes
- Laine, K. Ei päiväystä. Toimintakyvyn arviointi. [Verkkosivu]. Helsinki: Sosiaaliportti. [Viitattu 17.10.2013]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/tyovalineitat/arviointimenetelmia/toimintakyvyn-arviointi/#ota2>
- Laitinen, J. 2012. Mä kaipaen vähän kunnioitusta. Talentia 39 (7), 12–15.
- Lampinen, R. 2007. Omat polut! Vammaisesta lapsesta täysivaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita prima Oy.
- Lapsuusiän autismi. 2007. Esiopas perheille. [Verkkajulkaisu]. Autismi- ja Aspergerliitto, Aune-hanke ja Vaalijalan kuntayhtymä: Vammaispalveluiden turvaaminen rakennemuutoksen oloissa -hanke, autismiosio. [Viitattu 20.9.2013]. Saatavana: <http://www.autismiliitto.fi/files/519/Ensiopas.pdf>
- Leavy, P. 2009. Method meets art. Artbased research practice. New York: Guilford Press.

- Malm, M., Mantero, M., Repo M. & Talvela E-L. Esteistä mahdollisuuksiin: Vammaistyön perusteet. 1-2. p. Helsinki: WSOY.
- Mantere, M-H. 2007. Taideterapia ja ryhmät. Teoksessa: M. Rankanen., H. Hentinen & M-H. Mantere. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim, 177–183.
- Mantero, M. 2006. Autismi. Teoksessa: Malm, M., Mantero, M., Repo M. & Talvela E-L. Esteistä mahdollisuuksiin: Vammaistyön perusteet. 1-2. p. Helsinki: WSOY, 219–235.
- Mikä on Autismisäätiö? Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Autismisäätiö. [Viitattu 15.1.2013]. Saatavana: <http://www.autismisaatio.fi/fi/autismisaatio/esittely/>
- Mikä on KAH-kassi? Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. CAT-kit.com. [Viitattu 20.6.2013]. Saatavana: <http://www.catkit.com/?lan=fi&area=catbox&page=catbox>
- Miten Autismisäätiön asiakkaaksi? Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Autismisäätiö. [Viitattu 15.1.2013]. Saatavana: <http://www.autismisaatio.fi/fi/autismisaatio/miten-autismisaation-asiakkaaksi/>
- Mun stoori. Korttisarjan suomenkieliset käyttöohjeet. 2005. Jyväskylä: Pesäpuu ry.
- Mustakallio, A. 2009. Käsikirja perheille. Osa 3: Itsenäistyminen. POKEVA-hanke.
- Mäkinen, p., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY.
- Neuropsykiatriset yleishyödylliset valmennus- ja ohjauspalvelut. Ei päiväystä. [Esite]. Julkaisupaikka: Autismisäätiö.
- Nieminen, U. 1999. Toiminnalliset menetelmät sosiaalityössä. Sosiaalityurva 12/1999. Helsinki: Huoltajasäätiö.
- Nietosvuori, L. 2008. Luovat ja toiminnalliset menetelmät sosionomin työssä. Teoksessa: L. Viinamäki (toim.) 14 Puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 2/2008, 135–142.
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2012. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. 4.p. Helsinki: Practica.
- Omaa kotia kohti. 2011. Tampere: Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.

- Ozonoff, S., Dawson, G. & McPartland, J. 2008. Aspergerin syndrooma ja hyvä-tasoinen autismi - opas vanhemmille. Suomentaja: K. Kankaansivu. Kuopio: Unipress.
- Partanen, K. 2010. Voimaa autismin kirjon kuntoutukseen. Autismisäätiö. Helsinki: Juva.
- Rajaniemi, M. & Seppälä, H. 22.3.2012a. Sosiaalinen näkökulma. [Verkkosivu]. Vernerinet: Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. [Viitattu 27.10.2013]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on/sosiaalinen-nakokulma.html>
- Rajaniemi, M. & Seppälä, H. 22.3.2012b. Toimintakyvyn näkökulma. [Verkkosivu]. Vernerinet: Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. [Viitattu 18.9.2013]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on/toimintakyvyn-nakokulma.htm>
- Rankanen, M. 2007. Taideterapiassa vaikuttavia ydinprosesseja. Teoksessa: M. Rankanen., H. Hentinen & M-H. Mantere. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim, 35–49.
- Rankanen, M., Hentinen, H. & Mantere, M-H. Taideterapian perusteet. Helsinki: Duodecim.
- Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) 2005. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus: Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu. Satakunnan ammattikorkeakoulun julkaisuja, sarja D. Muut julkaisut 1/2005.
- Repo, M. 2006. Vammaisuus eri näkökulmista. Teoksessa: Malm, M., Mantero, M., Repo M. & Talvela E-L. Esteistä mahdollisuuksiin: Vammaistyön perusteet. 1-2. p. Helsinki: WSOY, 9-12.
- Rettin oireyhtymä. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Autismi- ja Aspergerliitto ry. [Viitattu 23.9.2013]. Saatavana: http://www.autismiliitto.fi/autismin_kirjo/rettin_oireyhtyma
- Ruusunen, T. 2005. Ilmaisulliset menetelmät - siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa: K. Ranne., A. Sankari., T. Rouhiainen-Valo & T. Ruusunen. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus: Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu. Satakunnan ammattikorkeakoulun julkaisuja, sarja D. Muut julkaisut 1/2005, 54–61.
- Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa: J. Ruusuvuori., P. Nikander & M. Hyvärinen. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.

- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Räsänen, J. 2006. Voimaantumisen mahdollistaminen ja ratkaisut. Suomen Työvalmennusakatemia julkaisu. Helsinki: Nupa Express
- Sadutus. 17.7.2012. [Verkkosivu]. Helsinki: Sosiaaliportti. [Viitattu 26.11.2013]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/71fd2a3a-e90c-4cbf-8f29-9509b43a15de.aspx>
- Seppälä, H. Ei päiväystä. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn arviointi. [Verkkosivu]. Vammaispalvelujen käsikirja: Sosiaaliportti. [Viitattu 17.10.2013]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/tyovalineita/arviointimenetelmia/kehitysvammaisen-henkilon-toimintakyvyn-arviointi/>
- Tallila, M. 2013. Ohjaaja. Autismisäätiö: Lakeuden toimipiste. Haastattelu 4.11.2013.
- Tammiranta, C. 2013. Palvelutoiminnan päällikkö, aluetoiminta. Autismisäätiö: Lakeuden toimipiste. Haastattelu 4.11.2013.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Vahvuuskortit. Käyttöohjeet. 2002. Jyväskylä: Pesäpuu ry.
- Valli, R. 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. uud. p. Jyväskylä: Ps-kustannus, 102–125.
- Waris, P. 10.11.2011. Autismin kirjo ja tuen tarve. [Verkkojulkaisu.] Eteva. [Viitattu 8.1.2013]. Saatavana: http://www.eteva.fi/blogit/eteva-ajankohtaista/dokumentit/tilaajapaiva_2011/Autismin_kirjo_ja_tuen_tarve-Petra_Waris_Eteva.pdf
- Viinamäki, L. (toim.) 14 Puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja, Sarja A. Raportteja ja tutkimuksia 2/2008.
- Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY. 3. uud. p.
- Voimarunot: Tie. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Runotalo. [Viitattu 15.1.2013]. Saatavana: <http://whm01.louhi.net/~runotalo/index.php/voimarunot?start=280>

LIITTEET

LIITE 1. Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä - ryhmä 1

Ryhmä 1: Suunnitelma

Aikataulu, aiheet ja tapaamiset:

Ke 24.4 Ryhmän esittely: tulevan ryhmän alustus

Ti 7.5 klo: 17–18.30

Aloitus. Tutustumista puolin ja toisin, ryhmän tavoitteet ja säännöt, toiveet tulevalle ja päällimmäiset ajatukset. Aikuistuminen ja itsenäistyminen - käsitteiden avaamista.

Ti 14.5 klo: 17–18.30

Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä -tarinatuokio

Ti 21.5 klo: 17–18.30

Kohti aikuisuutta -peli & Minä aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä -kuvan työstämistä

Ma 27.5 klo: 17- 18.30

Keskeneräisen viimeistelyä & Haaveminäkuvan työstäminen

Pe 31.5 Klo: Sovitaan tarkempi aika yhdessä

Ilta kaupungilla; Tarkastelun kohteena aikuisuus ja itsenäisyys. Tietoa mahdollisesta taidenäyttelystä ja teosten esillepanosta. Minun ympyrä: Keneltä saan tukea aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvissä asioissa? Palautehetki ja lopetus.

Ryhmä sisältää:

- Toiminnallista ja ajatuksia herättävää mukavaa tekemistä
- Keskustelua
- Omien kokemusten ja mielipiteiden esille tuomista ja jakamista muiden kanssa

Ryhmän tavoitteena on:

- Herättää ajatuksia
- Herättää keskustelua aikuisuuteen ja itsenäistymiseen liittyvistä asioista
- Antaa tilaisuus jossa saada tuoda esille omia mielipiteitä ja näkemyksiä aikuisuuteen ja itsenäistymiseen liittyen
- Antaa tilaisuus saada jakaa itseään mietityttäviä asioita muiden kanssa
- Antaa uusia näkökulmia asioihin
- Antaa ymmärrystä siitä, ettei ole yksin aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvien kysymysten kanssa
- Voimaannuttaa ja tuoda iloa arkeen

LIITE 2. Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä - ryhmä 2

Ryhmä 2: Suunnitelma

Aikataulu, aiheet ja tapaamiset:

Pe 24.5 Ryhmän esittely: tulevan ryhmän alustus

To 30.5 klo: 9.30–11.00

Aloitust. Tutustumista puolin ja toisin, ryhmän tavoitteet ja säännöt, toiveet tulevalle ja päällimmäiset ajatukset. Aikuistuminen ja itsenäistyminen - käsitteiden avaamista. Minun ympyrä: Aikuistumisessa ja itsenäistymisessä minua mietityttävät?

To 6.6 klo: 9.30–11.00

Haaveminäkuvan työstäminen

To 13.6 klo: 9.30–11.00

Haaveminäkuvan työstäminen & aikaa muun keskeneräisen viimeistelyyn

To 20.6 klo: 9.30–12.00

Aikaa keskeneräisen viimeistelyyn & Minun ympyrä: Keneltä saan tukea aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvissä asioissa? Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä tarinatuokio.

To 27.6 Klo: klo: 9.30–15.00

Aamupäivän kaupungilla; Tarkastelun kohteena aikuisuus ja itsenäisyys. Taide- näyttelyn pystytys (ja keskeneräisten töiden valmiiksi saaminen). Palautehetki ja lopetus.

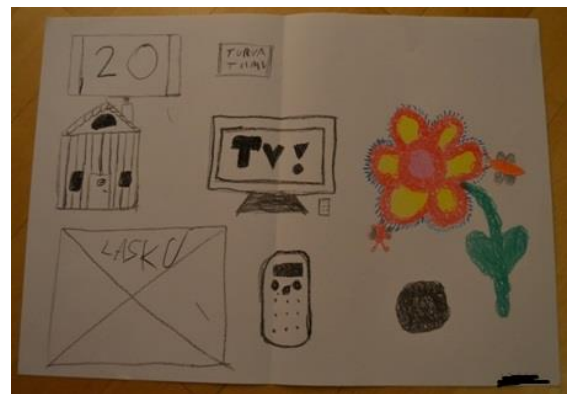
Ryhmä sisältää:

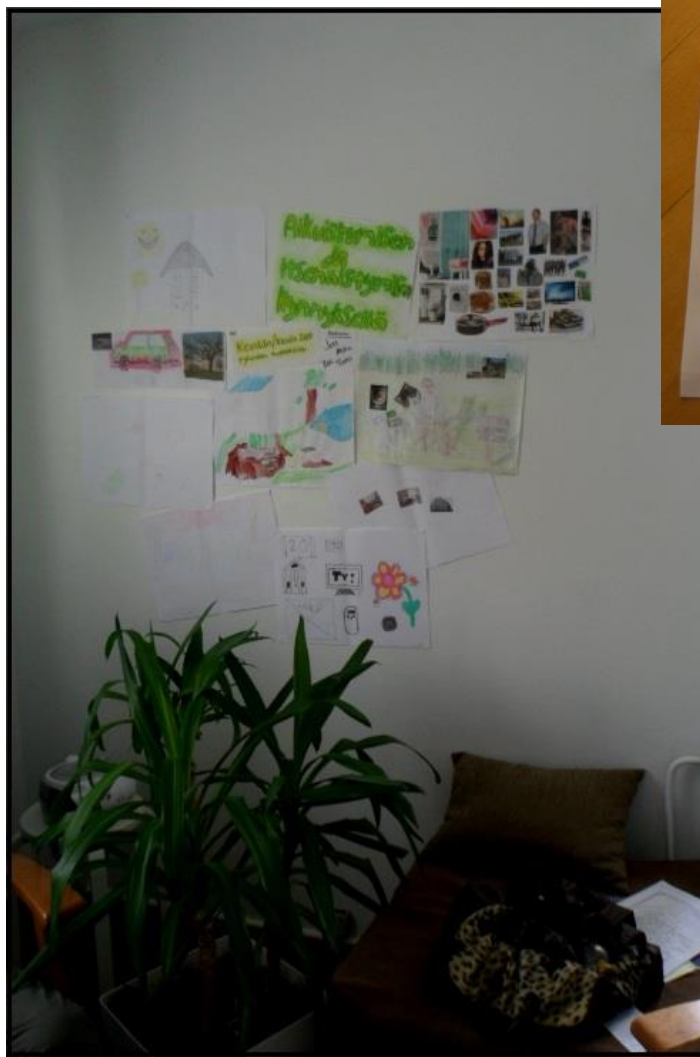
- Toiminnallista ja ajatuksia herättävää mukavaa tekemistä
- Keskustelua
- Omien kokemusten ja mielipiteiden esille tuomista ja jakamista muiden kanssa

Ryhmän tavoitteena on:

- Herättää ajatuksia
- Herättää keskustelua aikuisuuteen ja itsenäistymiseen liittyvistä asioista
- Antaa tilaisuus jossa saada tuoda esille omia mielipiteitä ja näkemyksiä aikuisuuteen ja itsenäistymiseen liittyen
- Antaa tilaisuus saada jakaa itseään mietityttäviä asioita muiden kanssa
- Antaa uusia näkökulmia asioihin
- Antaa ymmärrystä siitä, ettei ole yksin aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyvien kysymysten kanssa
- Voimaannuttaa ja tuoda iloa arkeen

LIITE 3. Kuvia ryhmien varrelta

LIITE 5. Aikuistumisen ja itsenäistymisen kynnyksellä - ryhmän palautetehetki

- ❖ Mitä aikuisuuteen ja itsenäistymiseen liittyviä asioita tulit miettineeksi ryhmän aikana:

- ❖ Saitko vastauksia sinua mietityttäneisiin aikuisuuteen ja itsenäistymiseen liittyviin kysymyksiin ja asioihin? Jos sait, niin mihin?

- ❖ Mistä asioista ja aihepiireistä keskusteleminen oli mielestäsi hyvä asia?

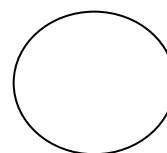
- ❖ Mistä asioista olisit halunnut keskustella vielä keskustella / keskustella enemmän?

- ❖ Olisimmeko voineet tehdä jotain toisin? Mitä?

- ❖ Palautetta ryhmän vetäjälle ja ryhmäläisille:

- ❖ Tunnelmasi ryhmän lopussa:

Piirrä ympyrälle tunteitasi kuvaavat kasvot.

Kiitos vastauksista ja ryhmässä mukana olost. Hyvää kesää!